

PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄ TYÖ NUORISOKODISSA

Kristiina Karvonen

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Terveystiedon koulutusohjelma

Johtaminen perhetyössä ja perhehoito-
työssä

Sosionomi (YAMK)

TIIVISTELMÄ

Karvonen, Kristiina. Perheiden kanssa tehtävä työ nuorisokodissa. DIAK Etelä Helsinki kevät 2013, 128 s., 8 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Terveystieteiden koulutusohjelma, johtaminen perhetyössä ja perhehoitotyössä, sosionomi (YAMK).

Opinnäytetyön tarkoitus oli kehittää nuorisokoteihin uusi toimintatapa, jolla sijoitettujen nuorten perheet kiinnittää tiiviimmin mukaan nuorisokodin arkeen nuoren itsenäistymisen tueksi. Työtavan kehittämisen tarkoituksena oli myös nuorten ja heidän perheittensä tukeminen ja auttaminen ihmissuhteiden ja vanhemmuuden korjaantumiseksi nuoren itsenäistymisvaiheessa.

Opinnäytetyö käynnistyi Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston tunnistamasta tarpeesta kehittää perhekuntoutusta lastensuojelulaitoksissa. Kannelmäen nuorisokoti päätti vuonna 2011 toteuttaa tätä tarkoittavan kehittämishankkeen.

Opinnäytetyö on toimintatutkimus, jonka aineisto kerättiin teemahaastattelumenetelmällä. Kannelmäen nuorisokodin osaston 15–17 -vuotiaat nuoret haastateltiin ryhmänä ja heidän vanhempansa yksitellen.

Tulokset osoittivat, että vanhempien osalta tukimuodot koostuivat pääosin informatiivisesta ja henkisestä tuesta eli terapeuttisesta tuesta, toiminnallisesta tuesta, tiedolliselta tuesta sekä vertais- ja kumppanuustuesta. Vanhemmat kokivat tärkeäksi emotionaalisen tuen tarjoamisen, ja nuoret puolestaan kokivat tärkeiksi toiminnallisen tuen, taloudellisen tuen, informatiivisen tuen ja emotionaalisen tuen. Tutkimuksen pohjalta aloitettiin työtavan kehittäminen työryhmässä, joka muodostui nuorisokodin ohjaajista, psykologista ja Mäkitorpan nuorisokodin sosiaaliohjaajasta. Tutkimuksen ja kehittämistyön tuloksena syntyi toimintatapa, joka käsittää viralliset tapaamiset, kokoukset, puhelut, toiminnalliset tapahtumat, vierailut nuorisokodissa, kotikäynnit ja nuoren lähiverkoston rakentamisen.

Työtavan päätavoite on tukea kunkin nuoren ikäkauden keskeistä kehitystehtävää eli itsenäistymistä laitoksesta ja vanhemmista sekä rakentaa lähiverkosto, joka on olemassa myös sen jälkeen, kun nuori itsenäistyy laitoksesta. Työtapaa voidaan soveltaa kaikissa lastensuojelulaitoksissa, joissa on sijoitettuina itsenäistymisvaiheessa olevia nuoria.

Asiasanat: lastensuojelu, nuorisokoti, vanhemmat, nuoret, tuki, työmenetelmät.

ABSTRACT

Karvonen, Kristiina. Working with families in child welfare institutions. 128 p, 8 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2013. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Health Promotion, Role of Management in the Care of Families. Degree: Master of Social Services

The objective set for the study conducted for this master's thesis was to develop, for the purposes of child welfare institutions, a new feasible work method whereby the families of the placed adolescents would be integrated more closely with the everyday life of the institution in order to support the adolescent's transition into adulthood. A further aim of the development work was to provide the young people and their significant others with support and assistance so as to allow for repairing their interpersonal and parenting relationship over the course of the transition process.

The idea for the thesis emerged from the needs acknowledged by the Social Welfare Services of the City of Helsinki to improve the family rehabilitation function in child welfare institutions. Based on such needs, the Kannelmäki Child Welfare Institution decided in 2011 to launch a project to this end.

The method of inquiry employed for the thesis was based on the principles of action research, and data was gathered through semi-structured interviews. The boys were interviewed in a group setting while their parents were interviewed individually.

The findings indicated that the parents preferred mainly information support and emotional support, i.e. therapeutic support, activity support, information support and peer-to-peer and companionship support. Furthermore, the parents highlighted the need for emotional support, whereas the young people were more instrumental in their needs, preferring financial assistance, activity support and information support over emotional support. To roll out the subsequent development work, a work group was established which included the institution's own instructors and psychologist as well as a social instructor from the Mäkitorppe Child Welfare Institution. The development work resulted in a work method which comprises formal and informal meetings, phone contacts, activity events, visits both to the institution and the homes of the young people, as well as the building of a micro-level social network for the adolescent.

The work method seeks to support the major developmental task in adolescence, i.e. gaining autonomy and emotional independence from both the institution and the parents, and to build a micro-level social network that will remain in place also after the adolescent grows out of the institution. The method can be applied in any child welfare institution in charge of young people experiencing transition into adulthood.

Key words: child protection, child welfare institution, parenting, social support, work method

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2. PERHETYÖN MONIMUOTOISUUS	9
2.1 Perhetyön historia	9
2.2 Perhetyön eri muodot	10
2.3 Perhetyön tarve nuorisokodissa	14
3. NUORISOKOTI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	16
3.1 Nuorisokodin asiakas	16
3.2 Nuorisokotiin muuttamisen prosessi.....	18
3.3 Nuorisokodissa asuminen ja yhteisön arki.....	19
4 SIJAISHUOLLOSSA OLEVIENTEN NUORTEN JA HEIDÄN PERHEITTENSÄ TUKEMINEN.....	20
4.1 Nuoren oikeudet ja osallisuus.....	20
4.2 Toiminnallisuus ja sosiaaliset verkostot.....	23
4.3 Nuoren ja perheen vuorovaikutuksellinen tukeminen	27
4.3.1 Perhekeskeisyys	28
4.3.2 Nuoren ja perheen vuorovaikutukseen perustuva tuki	30
4.3.3 Vanhemmuuden tukeminen sijaishuollossa	34
4.3.4 Nuoren itsenäistyminen	37
5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA AIKATAULU	41
6 OPINNÄYTETYÖ TOIMINTATUTKIMUKSENA.....	43
6.1 Toimintatutkimus	43
6.2 Toimintatutkimus kehittämisprosessina	46
6.3 Opinnäytetyön kulku toimintatutkimuksena	48

6.3.1 Aineiston keruu	49
6.3.2 Toimintatutkimuksen haastattelu, kysymykset ja teemat	50
7 TOIMINTATUTKIMUKSEN TULOKSET	55
7.1 Aineiston sisällön analyysi.....	55
7.2 Työmuotoihin sisältyvät tukimuodot.....	57
7.3 Työmuodon sisältö	58
7.3.1 Yhteydenpito, puhelut ja neuvottelut.....	59
7.3.2 Yhteiset tilaisuudet ja toiminnallinen tuki.....	61
7.3.3 Neuvonta ja palveluohjaus.....	65
7.3.4 Kotikäynnit ja psykologin tuki	67
7.3.5 Lähiverkoston rakentaminen ja sosiaalisen verkoston tuki	73
7.3.6 Taloudellinen tukeminen	75
7.3.7 Saattaen vaihtaen sekä tukien jälkihuoltoon ja omaan asuntoon.....	76
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	79
9 POHDINTA	82
9.1 Tutkimuksen eettisyys	82
9.1.1 Tutkijan rooli	84
9.1.2 Tutkimuksen luotettavuus	85
9.2 Jatkokehittäminen	87
9.3 Kehittämistyö toimijuuden kokemuksena.....	88
LÄHTEET	93
LIITE 1: Nuoren suostumus haastatteluun	104
LIITE 2: Vanhemman suostumus nuoren haastatteluun	106
LIITE 3: Vanhemman ilmoitus haasteluun osallistumisesta ja ohjelma	107
LIITE 4: Teemahaastattelurunko vanhemmille.....	108
LIITE 5: Nuorten ryhmähaastattelurunko	110

LIITE 6: Perheiden kanssa tehtävän työn tuet yleisemmällä tasolla	111
LIITE 7: Menetelmiin sisältyvät tukimuodot.....	113
LIITE 8: Käytänne perheiden kanssa tehtävään työhön.....	117

1 JOHDANTO

Nuorisokodin nuorten oikeus perheeseensä ja läheisiinsä itsenäistymisen kynnyksellä.

Sellainen jukuripää oli Eemeli. Hän halusi komennella äitiä ja isää ja koko Kissankulmaa, mieluimmin koko Vaahteramäkeä, mutta siihen eivät vaahteramäkeläiset suostuneet. Poika on tuollainen vinttiö, he sanoivat – Siitä vekarasta ei kyllä ikinä tule ihmistä. ´

(Astrid Lindgren 1973,6-7).

Monilla vanhemmilla on pieni jukuripää kotona, jota naapurit ihmettelevät ja kummastelevat. Lähes kaikki äidit ja isät kokevat vanhemmuudessaan epävarmuutta ja riittämättömyyttä ja kaipaavat toisinaan tukea. Vanhemmuus ei ole koskaan valmis, vaan kasvaa ja kehittyy koko ajan. Nuorisokodissa asuvat nuoret puolestaan tarvitsevat vanhempiensa tukea itsenäistymiseen, koska lähes kaikki heistä muuttavat omiin asuntoihinsa. Nuorelle vähäinen ja puutteellinenkin suhde omaan vanhempaan on aina ensisijainen ja tärkeä. (Hämäläinen 179). Kannelmäen nuorisokodissa ohjaajat ovat ylläpitäneet yhteyksiä perheisiin, mutta määrätietoista perheiden kanssa tehtävää työtä ei nuorisokodeissa ole juurikaan tehty.

Helsingin kaupungin lapsiperheiden palveluiden vastuualueen sijaishuollon tulokorttiin 2011 on kirjattu, että lasten sijaishuollossa lisätään perhehoitoa. Laitoksissa kehitetään perhekuntoutusta tavoitteena laitospäivien lyheneminen ja kotiin vietävän tuen lisääminen (Lapsiperheiden palvelujen vastuualue, Sijaishuollon tulokortti 2011). Opinnäytetyön aihe sekä näkökulma nousivat nuorisokodin arjesta sekä tarpeesta kehittää perheiden kanssa tehtävää työtä. Kannelmäen nuorisokoti toivoi, että perheiden kanssa tehtävää työtä kehitettäisiin.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on nuorisokodissa asuvien nuorten ja heidän perheittensä tukeminen ja auttaminen, jotta heidän suhteensa tiivistyisi ja kor-

jaantuisi nuoren itsenäistymisen kynnyksellä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole vähätellä nuoren kykyä selviytyä itsenäiseen elämään. Opinnäytetyössä tuen käsite sijoittuu sosiaalityön tukemis- ja auttamistyön sekä vuorovaikutustutkimuksen kenttiin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää laitoksen resurssien kannalta realistinen työmenetelmä, joka mahdollistaa vanhempien osallistumisen nuortensa elämään nuorisokodissa ja rakentaa nuorelle verkoston, johon hän voi tukeutua muuttaessaan nuorisokodista itsenäiseen asumiseen. Nuorten itsenäistyessä nuorisokodista vanhempien tuki on heille erityisen tärkeää. Nuorilla on myös oikeus perhesuhteisiinsa. Heillä on mahdollisesti vanhempiensa ohella tai sijaan myös muita läheisiä aikuisia, jotka voivat tarjota tukea.

Nuorisokodin nuorille on yhteistä, että he eivät voi syystä tai toisesta asua kotona vanhempiensa kanssa. Syyt ovat yksilölliset ja liittyvät kunkin nuoren henkilökohtaiseen elämään. Vanhemmuuteen liittyy monenlaisia riskitekijöitä, joista yleisempiä on psyykkinen sairaus, päihderiippuvuus tai puutteellinen kyky hoitaa lasta tai nuorta. Nuorisokoti on tärkeä lastensuojelun muoto, koska vain aniharvoin murrosikäiset nuoret sijoittuvat perheisiin. Muutto nuorisokotiin on suuri muutos elämässä, mutta moni asia kuitenkin pysyy ennallaan kuten esimerkiksi lähikoulu, kauppa tai nuorisotalo. Kannelmäen nuorisodin osastolla, johon tämä kehittämistyö on tehty, asuu 15–17 -vuotiaita poikia. Vanhempien ja huoltajien rooli on tärkeä myös huostaan otetulle nuorelle, ja Kannelmäen nuorisokodissa halutaankin tukea perheenjäsenten välistä yhteyttä. Mahdollisuuksien mukaan nuori voi käydä kotona ja läheiset ovat tervetulleita vierailemaan nuorisokodissa. Vanhemmat vierailevat valitettavan harvoin nuortensa luona.

Tämän opinnäytetyön metodisena viitekehyksenä on käytetty toimintatutkimusta, mikä oli nuorisokodin henkilöstölle haasteellista kehitettäessä nuorten ja perheiden kanssa tehtävää työtä. Etsiessäni perheiden kanssa tehtävän työn tutkimuksia kävi ilmeisenselväksi, että laitoksesta käsin tehtävän perhetyön tutkimustietoa ja kirjallisuutta oli niukalti.

2. PERHETYÖN MONIMUOTOISUUS

2.1 Perhetyön historia

Laki kunnallisista kodinhoitajista tuli voimaan 1951. Silloin kodinhoitajan tehtäviksi määriteltiin seuraavasti: Lähinnä vähävaraisissa lapsirikkaissa ja muissa niihin verrattavissa kodeissa huolehtia perheen emännän säännölliseen kodinhoitoon kuuluvista tehtävistä tai avustaa häntä niiden suorittamisessa, jos emäntä tai emännyyttä hoitava oman tahi muun perheen jäsenen, sairauden, liikarasituksen, synnytyksen, tarpeellisen loman taikka muun näihin verrattavan syyn takia tilapäisesti on kykenemätön tai estynyt niitä hoitamaan. (Laki kunnallisista kodinhoitajista 272/50 1§, Hildén & Nyrönen, 1998.)

Vanhusten määrä lisääntyi 1960-luvulla, eikä vanhainkotipaikkoja ollut riittävästi. Parempikuntoisia vanhuksia alettiin hoitaa kotona, mikä lisäsi kodinhoitajien kysyntää. Lisääntyviin vanhustyön vaatimuksiin pyrittiin vastaamaan kurssittamalla uusia kotiavustajia, joten kodinhoitajat tekivät tällöin vielä pääasiassa perhetyötä. Vuonna 1966 laki kunnallisista kodinhoitajista kumottiin, ja vähävaraisuus ei ollut enää kodinhoitoavun saannin edellytys, vaan apua annettiin tarpeen perusteella. Toiminta oli pääasiassa kotitöiden tekemistä, eikä se ollut silloin vielä suunnitelmallista. Sisällölliset seikat nousivat esiin vasta 1970-luvun loppupuoliskolla, jolloin alettiin selvittää, voisiko kodinhoidon avulla tukea perheitä, joilla on erilaisia vaikeuksia. Tehostetun perhetyön kokeilu alkoi vuonna 1976. Vuonna 1980 kodinhoitoapu muuttui kotipalveluksi, jolloin alettiin kiinnittää enemmän huomiota määrälliseen ja sisällölliseen kodinhoitoavun kehittämiseen. (Hildén & Nyrönen, 1998, 3.)

Vielä 1990-luvun alussa perhetyö perustui tilapäiskäynteihin ja tarkoitti paljolti vain konkreettista auttamista kotitöissä. Tehostetun perhetyön osuus alkoi korostua, ja sitä alettiin tehdä suunnitelmallisemmin ja tavoitteellisemmin. Tämän myötä alkoi yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa. 1990-luvun loppupuolella

perhetyö vakiintui myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattisanastoon. Samoihin aikoihin perheiden kanssa työskentelevien ammattinimike muutettiin perhetyöntekijäksi. (Hildén & Nyrönen, 1998, 3; Heino, Berg & Hurtig, 2000, Korhonen & Sukula 2004, 33–34.)

2.2 Perhetyön eri muodot

Perhetyö on melko uusi ja paljon huomiota saanut käsite yhteiskunnassamme. Perhetyötä tehdään monessa eri tarkoituksessa. Sitä toteutetaan yksityisellä, kolmannella ja kunnallisella sektorilla. Perhetyötä voidaan tarkastella niin voimauttavasta ja hyvinvointia tukevasta kuin myös ongelmalähtöisestä näkökulmasta. (Heino, Berg, & Hurtig 2000,2.) Perhetyötä voidaan tarkastella kotiin annettavana palveluna tai perheiden kanssa laitoksissa tehtävänä työnä kuten tässä opinnäytetyössä.

Kokonaiskuva perhetyöstä on pirstoutunut. Perhetyön perusteluna on, että ihminen ymmärretään perheen ja tämän kautta yhteisön ja verkoston osaksi. Usein perhetyöstä puhutaan kaikkien tuntemana käsitteenä, jota pidetään luonnollisena työskentelytapana, vaikkakin varsinaiset käytännöt ovat melko kirjavia. Usein viittaukset perhetyöhön ovat melko yleisluonteisia eivätkä sisällä tarkkaa kuvausta työn sisällöistä. Lastensuojelun laitoshuollossa perhetyötä on tehty jo 1970-luvulta lähtien Nuorten Ystävät ry:n Pohjolakodissa, jossa perheet voivat myös asua lyhytaikaisesti, ja perheiden kanssa tehtävää työtä kutsutaankin perhekuntoutukseksi. Muita rinnakkaisia käsitteitä ovat perhekeskeinen työ ja perhetyö. Karinsalon (2006) Yhteisvastuu lapsillemme -projektissa 1994–1997 kehitettiin uudenlaista vanhemmuutta tukevaa palvelua huostaanoton uhan alla oleville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Tavoitteena oli suojella perheitä ja pitää ne koossa sekä pienentää riskiä lasten laiminlyöntiin. Projektin tuloksena syntyi välimaastoon kuuluvia käsitteitä kuten avohuollon perhetyö, avotyö, toiminnallinen avotyö, tehostettu perhetyö, perhetukityö ja perheen yhdistetty hoito. (Heino, ym. 2000, 15.)

Perhetyötä tehdään paljon lastensuojelun avohuollossa. Helsingin Sosiaalivirasto käynnisti 1992 lastensuojelun kehittämishankeen. Sen yhteydessä Oulunkylän erityislastenkodin ja Ensihuoltolaitoksen henkilöstön työpanosta suunnattiin lastensuojelun avohuoltoon. Kokeilun tarkoituksena oli suunnata voimavaroja lapsiperheiden muuttuviin tarpeisiin ja kehittää perhekeskeisiä työmuotoja. Hankeraportissa toiminnasta käytetään käsitettä avopalvelutyö. Työskentelyä ohjaa asiakaslähtöinen, voimavarakeskeinen ja dialoginen työote. Tarkoituksena on yhdessä asiakkaiden kanssa löytää uusia näkökulmia ja toimintatapoja perheen elämäntilanteisiin. (Takala 1998 63–64. Heino, ym. 2000,15.)

Lastensuojelun perhetyötä voidaan tarjota lastensuojelun asiakkaille yhtenä avohuollon tukitoimenpiteenä, ja se on asiakkaalle maksutonta. Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä. Lastensuojelun perhetyö on monimuotoista, ja työssä käytetään eri työmenetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi. Lastensuojelun perhetyötä toteuttaa perhetyöntekijä sekä perhetyön kodinhoitaja. Asiakkaaksi ohjaututaan kunnan sosiaalityöntekijän kautta. Ennaltaehkäisevä perhetyö puolestaan on tarkoitettu perheille, jotka tarvitsevat tukea arjessa selviytymiseen. Ennaltaehkäisevä perhetyö voi olla apuna esimerkiksi silloin, kun perheen vuorovaikutus kaipaa tukea, haetaan päivärytmiä tai vanhemmat tarvitsevat tukea rajojen asettamisessa. Perhetyö voi olla myös ohjausta ja neuvontaa. Ennaltaehkäisevä perhetyö ei edellytä aiempaa asiakkuutta lastensuojelussa, vaan sillä ehkäistään ongelmien kasautumista ja se saattaa ehkäistä asiakkuutta lastensuojelussa. Perhetyö on asiakasperheelle maksutonta ja määräaikaista suunnitelmaan pohjautuvaa työtä. Asiakkaaksi hakeudutaan ottamalla huoli puheeksi neuvolassa tai jonkin viranomaistahon ohjaamana. Kuopion perhekeskuksessa puhutaan toiminnallisesta avotyöstä, millä viitataan hyvin käytännönläheiseen työhön perheissä. Toiminnallisen avotyön käsitteellä halutaan tehdä ero aluesosiaalityöntekijöiden tekemään avohuollolliseen lastensuojelutyöhön. Tampereella ja Joensuussa vuosina 1990–1992 kehitetyn perhetukityön taustalla on lyhytterapeuttinen perhekuntoutus. Se on kehitetty lastensuojelulaitoksissa, mutta työskentely tapahtuu perheen kotona ja ottaa huomioon pitkälti perheen tarpeet. Se on eräänlaista kriisiperhetyötä tilanteessa, jossa lastensuojelun tukitoimilla ei enää voida auttaa perhettä. (Heino, ym. 2000, 15.)

Alvari-perhetyö on Ensi- ja turvakotien liiton ja sen jäsenyhdistysten yhteishanke, jolla on valtakunnalliset laatukriteerit. Liitto koordinoi toimintaa eli seuraa, tiedottaa, kouluttaa ja valvoo. Alvari-perhetyö auttaa perheitä, joilla on paljon vakavia ongelmia, mutta jotka päättävät itse ottaa apua vastaan. Alvari-perhetyössä tehdään työtä monella tavalla. Ensinnäkin aivan konkreettinen apu ja keskustelu perheelle koetaan tarpeellisiksi. Alvari-perhetyö on lastensuojeluperheiden tarpeisiin kehitetty kotiin annettavan työn malli, jossa on myös terapeutin ulottuvuus, ja auttaminen tapahtuu toiminnallisesti yhteydessä perheen kanssa. Työ perustuu kunnan lastensuojelun ja lastensuojelun asiakkuusperheen väliseen sopimukseen, ja siihen kuuluvat kotona tehtävä työ, eri menetelmät, sosiaalinen kuntoutus sekä arviointi. Asiakassuhteet kestävät 1–2 vuotta. (Niemi 1999,78.) Perhetyöntekijät ovat koulutukseltaan sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilaisia: sosionomeja, sosiaalikasvattajia ja psykiatrisia sairaanhoitajia. Nopean puuttumisen perhetyö (Nopsa) on Alvari-perhetyön perustalle kehitetty Helsingin kaupungin perhekeskustoimintaan keskitettyä lastensuojelun avohuollon intensiivistä perhetyötä. Nopsa muistuttaa Alvari-perhetyötä, sillä se pyrkii mahdollistamaan nuorelle ja hänen perheelleen riittävän ja tarkoituksenmukaisen tuen, jotta huostaanotto ja sijoitus kyettäisiin välttämään. Samanaikaisesti työskennellään 20–45 nuoren ja heidän perheidensä kanssa. Kohderyhmänä ovat 12–17 -vuotiaat nuoret ja heidän perheensä. Nuorelle on tehty aiemmin lastensuojelutarpeen selvitys, ja hänellä on jo lastensuojeluasiakkuus, eli nuoren kohdalla on harkittu mahdollista huostaanottoa tai hän on palaamassa lyhytaikaisesta sijaishuollosta kotiin. Avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole olleet nuorelle riittävä tai tarkoituksenmukainen tukimuoto. Perhetyö kestää useimmiten yhdestä kuuteen kuukauteen nuoren ja perheen tarpeen mukaan. Perhettä tavataan 2-5 kertaa viikossa, tarvittaessa tapaaminen voidaan järjestää myös iltaisin ja viikonloppuisin.

Lastensuojelulaitoksessa perheiden kanssa tehtävän työn kehittamisestä ei ole paljoakaan julkaistua tutkimustietoa. Tutkimukset käsittelivät lastensuojelun perhetyön kehittämistä eivätkä lastensuojelulaitoksessa perheiden kanssa tehtävää työtä. Lähes kaikissa tutkimuksissa kehittämistä käsitellään työntekijöiden näkökulmasta.

Viitasalon pro gradu -tutkielman (2000) viitekehyksenä toimi perhe, perhekeskeisyys ja perheongelmat. Tutkimuksessa selviteltiin perhetyön sisältöä ja menetelmiä, ja siinä tarkasteltiin myös kriittisesti perhetyön perhekäsitystä. Työ käsitteli myös perhetyön suosion syitä ja teoriapohjaa perhetyön taustalla sekä vanhempien näkemyksiä perheiden kanssa tehtävästä työstä lastensuojelulaitoksessa. (Viitasalo 2000.)

Alilan ja Koskenkankaan (2011) tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten verkkososiaalityö toimii nuorisososiaalityön toimintamuotona ja minkälaista sosiaalista tukea nuoret verkkososiaalityöstä nuorten ja sosiaalityöntekijöiden mielestä saivat. Tutkimus on laadullinen, ja tutkimuksellinen lähestymistapa konstruktionismin kontekstuaalinen suuntaus. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla kolmelta sosiaalityöntekijältä ja viideltä nuorelta, jotka olivat käyneet IRC-galleriassa keskustelemassa kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa. Haastattelut toteutettiin verkossa.

Nuorten vastauksissa tuki ilmeni mielialan nousuna, empatian ja tuen saamisena. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa tuki näyttäytyi kuuntelemisena, kannustamisena, rohkaisemisena ja henkisenä tukemisena. Molemmat ryhmät nostivat esille luottamuksen rakentumisen nuoren ja sosiaalityöntekijän välille. Informatiivinen tuki ilmeni nuorten mukaan neuvoina. Sosiaalityöntekijät nostivat lisäksi esille ohjauksen sekä tiedon antamisen että sen hakemisen. Tutkimustulosten mukaan ongelmatilanteissa nuoret eivät saa juurikaan sosiaalista tukea lähipiiriltä, vaan verkossa toimiva sosiaalityöntekijä toimii läheisimpänä sosiaalisen tuen antajana. (Alila & Koskenkangas 2011, 80–84.)

Arja Veijolan (2004) väitöstutkimus oli toimintatutkimus, jonka tarkoituksena oli kuvata ja analysoida moniammatillisen perhetyön ilmenemistä vaikeavammaisten lasten kuntoutuksessa vanhempien sekä lääkinnällisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen ammattihenkilöiden näkökulmasta ennen kehittämistoimintaa ja sen jälkeen. Tutkimusympäristönä oli päiväkodin erityisryhmä.

Toimintatutkimuksen loppuvaiheessa moniammatillinen perhetyö näkyi vanhempien mukaan emotionaalisenä ja tiedollisena tukena, perheen aktiivisena osallistumisena ja perheen tarpeista lähtevänä toimintana. Ammattihenkilöiden mukaan moniammatillinen perhetyö ilmeni kumppanuutena ja voimaantumisen tukemisena. Tiedollinen tuki, tavoitteellisuus ja tasavertaisuus kuvasivat kumppanuutta. Voimaantumisen tukeminen oli emotionaalista tukea, toisten arvostusta, yksilöllisyyttä ja luottamusta. Sekä vanhempien että ammattihenkilöiden mukaan perheen tarpeet ohjasivat toimintaa ja päätökset tehtiin yhdessä. Molempien näkemykset emotionaalisen ja tiedollisen tuen ilmenemisestä olivat yhtenevät. Emotionaalisessa tuessa korostui vanhemmuuden tukeminen, keskustelu ja kuuntelu. Tiedollinen tuki oli perheen ohjaamista arjessa selviytymisessä, tiedon antamista vanhemmille ja vaihtoehtojen tarjoamista. (Veijola, 2004, 79–88.)

2.3 Perhetyön tarve nuorisokodissa

Lasten sijoituksia lastensuojelulaitoksiin voidaan pitää vahvana puuttumisena perheen elämään ja perhesuhteisiin. Päävastuu lasten kasvatuksesta ja huolenpidosta on lapsen vanhemmilla, mutta edellä mainitut toimijat auttavat vanhempia kasvatustehtävässä (Lastensuojelulaki 417/2007, 3a §). Lastensuojelun asiakkaiden määrä on kasvanut huolestuttavat 75 prosenttia vuosina 2007–2011 eli lastensuojelulain uudistamisen jälkeisenä aikana. Kiireellisen sijoituksen tärkein aihe on päihteiden liiallinen käyttö. Myös toimeentulotuen piirissä olevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut kyseisenä ajanjaksona. THL:n tutkimus vuonna 1987 syntyneiden ikäluokasta on synkkä. Esimerkiksi jos perheet ovat saaneet viisi vuotta toimeentulotukea, 70 prosentin todennäköisyydellä myös heidän lapsensa joutuvat toimeentulotuen piiriin. Nuorista kymmenen prosenttia on käynyt vain peruskoulun. Ikäluokasta noin 11 000:lta eli noin 18 prosentilta puuttui peruskoulun jälkeinen tutkinto noin viisi vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen, pojilta tyttöjä hieman useimmin. Joka viidennelle, eli lähes 12 000:lle, oli 21 vuoden ikään mennessä tilastoitu psykiatrialääkkeiden käyttöä tai

käyntejä psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa, tytöille lähes 24 prosenttia useammin kuin pojille. Kaikkiaan noin 15 000:lla oli merkintöjä rangaistusmääräys- tai rikosrekisterissä, ja varsinaista rikollisuutta eli rikostuomio oli tilastoitu noin 5 000:n kohdalla. Ikäluokasta noin kolme prosenttia eli 1900 lasta ja nuorta oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle, 963 tyttöä ja 937 poikaa. Pääkaupunkiseudulla on 14 400 nuorta kateissa (15–29 -vuotiaat). Kateissa eli kaikkien tilastoitujen järjestelmien ulkopuolella oli 23 prosenttia koko maan syrjäytyneistä nuorista. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 10–17.)

Koska perusta aikuisuuteen luodaan lapsuudessa ja nuoruudessa, kasautuva ja yksipolvinen syrjäytyminen tulisi estää. Väkivallantekijän lapsuus on usein väkivaltainen, ja vanhempien syrjäytyminen sekä köyhyys altistavat pahoinvoinnille. Jotta sijoitetulla lapsella olisi aikuisena sukulaissuhteita ja suhde perheeseensä, on tärkeää ottaa perhe ja sukulaiset huomioon sijoituksen aikaisessa työssä. Kati Hämäläinen haastatteli 20 perhehoidossa elävää 8-12 -vuotiasta lasta Jyväskylän yliopistoon tekemänsä sosiaalityön väitöskirjaa varten. Tulokset osoittivat, että lapset kokivat biologisen perheen oikeampana perheenä, vaikka elämä entisessä kodissa olisi ollut turvatonta. Lapset kuitenkin kertoivat viihtyvänsä turvallisiksi kokemisissaan sijaiskodeissa. Lapsille sisaret olivat myös hyvin tärkeitä, ja lapset, jotka asuivat erillään sisaristaan, ikävöivät heitä paljon. (Hämäläinen 2012, 178–183.) Verisiteiden merkityksellisyys oli tekijä suhteiden ensisijaisuuteen. Tutkimuksessa kävi ilmi, että myös sosiaalinen kontakti vahvisti suhteiden ensisijaisuutta. Ensisijaisissa suhteissa oli merkittävää lasten vahva sidos etenkin biologiseen äitiin ja sisariin. (Hämäläinen 2012, 151.) Pelkästään jo Hämäläisen tutkimus mielestäni selkeästi osoittaa, että nuorisokodissa on tärkeä pitää yllä suhdetta perheeseen ja tehdä perhe yhteistyötä nuorisokodin kanssa nuoren itsenäistymisen tueksi. Tutkimuksissa on käynyt ilmi myös, että sijoitetut lapset suoriutuvat aikuisina muita kehnommin. Lapsuuden varhaisten kokemusten tiedetään vaikuttavan lapsen kehitykseen, kykyihin ja ominaisuuksiin, mutta sijoituksessakin on riskinsä. Monien kohdalla sijoitus tapahtuu liian myöhään, eli ongelmat ovat ehtineet kehittyä liian vaikeiksi. Lastensuojelulaitosten tuleekin ottaa sijoitettujen nuorten perheet paremmin huomioon omassa työssään. Hyvä, toimiva ja tavoiteltava perhe-elämä on kiistanalaisuudessaan

kaikkea muuta kuin itsestäänselvyys. Perhesuhteita ei pitäisikään lähestyä vain ihmissuhteina, vaan samanaikaisesti kulttuurisina käsityksinä ja institutionaalisi-
na käytäntöinä. Laitoksessa asuvan nuoren elämässä saattaa olla mukana isän
ja äidin uusi tai vanha avopuoliso, muualla asuvat sisarukset, mummot ja papat
sekä joissakin tapauksissa myös entiset sijaisvanhemmat. Vanhempien elä-
mäntilanteet ovat moninaisia ja muuttuvia samoin kuin heidän kanssaan laitok-
sessa tehtävä työ. Laitoksiin liittyvissä tutkimuksissa on tullut esille lasten van-
hempien näkymättömyys laitoksissa (Pösö 2004). Nuoriso- ja lastenkodeissa
vanhempien kanssa tehtävässä työssä kohdataan inhimillinen haavoittuvuus,
keskinäinen riippuvuus ja erilaiset eettiset kysymykset, jotka kietoutuvat toisiin-
sa monin tavoin. Lastenkoti- ja nuorisokotityöhön liittyvän työn sotkuisuuden ja
epävarmuuden sietäminen ja näin myös työntekijältä vaadittavat refleksiiviset
taidot ja kyky analysoida työn eettisiä kysymyksiä ovat merkittäviä tekijöitä hy-
vässä ammattilaisuudessa (Smith 2010, 9–10; Branks & Gallagher 2009, 85–
95).

3. NUORISOKOTI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

3.1 Nuorisokodin asiakas

Nuorisokodin asiakas on 13–18 -vuotias nuori. Nuoruusikä on lapsuuden ja ai-
kuisuuden välinen vaihe (Kalliopuska 2005). Nuoruus on aikuisuuden jälkeen
pisin kehitysvaihe, joka kattaa ikävuodet 10–22. Nykyaikana aikuistuminen vaa-
tii kuitenkin enemmän aikaa kuin esimerkiksi 1950-luvulla, joten nuoruusiän kat-
sotaan kestävän jopa 25 ikävuoteen saakka. Nuoruus muodostaa yhtenäisen
jakson, johon kuuluu neljä, toisiinsa sidoksissa olevaa kehitystehtävää. Nuo-
ruusiän kehitysvaiheet tapahtuvat limittäin, ja siksi kehittyminen nuoruusiässä
on hyvin yksilöllistä. (Vuorinen 1998,201.) Elämänkaaripsykologiassa koroste-

taan, että ihmisen kehityksen eri vaiheet eroavat erityisesti sen mukaan, millaisia sosiaalisia odotuksia, normeja, rooleja ja mahdollisuuksia yhteiskunta, sen eri instituutiot ja kulttuuri kohdistavat yksilöön (Nurmi, 2001, 258).

Lasten sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lasten tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuoltopaikan on oltava nuoren edun mukainen. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lasten tarpeisiin. Huomio tulee kiinnittää myös nuoren sisaruussuhteiden ja muiden läheisten ilmisuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. Samalla on huomioitava mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen, etninen ja uskonnollinen tausta. Lapsen ikä tulee ottaa myös huomioon. Huostaanotto on aina väliaikainen toimenpide, ja sen tavoitteena on lapsen palauttaminen takaisin perheeseen, kun sijoituksen edellytykset ovat poistuneet. Sosiaalihuollon viranomaisilla on velvollisuus tukea vanhempia ja lasta tässä päämäärässä. (Räty 2007, 227.) Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on otettava huomioon, pystyykö sijaishuoltopaikka vastaamaan lapsen ongelmiin, ja tässä suhteessa sijaishuoltopaikan henkilökunnan koulutuksella ja määrällä saattaa olla vaikutusta. Lapsella on oikeus päästä huostaan, kun tilanne niin vaatii sekä saada toimielimeltä hänen tarpeidensa mukaista hoitoa ja huolenpitoa sijaishuollon aikana. (Räty 2007, 297–303.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja lapsen huollosta ja hoidosta sekä kasvatuksesta vastaavan sijaishuollon työntekijän tulee olla yhteistyössä sijoitetun lapsen, hänen vanhempiansa tai huoltajansa kanssa sekä mahdollisten lapsen tärkeiden muiden sukulaisten kanssa jatkuvuuden turvaamiseksi. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehityksensä mukaisesti, miksi hänet on otettu huostaan ja selostettava toimia, joihin hänen asiassaan on ryhdytty tai aiotaan ryhtyä. Lapselle tulee mahdollistaa tavata henkilökohtaisesti, muiden läsnä olematta sosiaalityöntekijää, joka vastaa hänen asioistaan. (Lastensuojelulaki 417/ 2007.)

3.2 Nuorisokotiin muuttamisen prosessi

Sijoitettaessa nuori oman kodin ulkopuolelle hänen kasvuolosuhteensa ovat vakavasti vaarantuneet, ja sijoitus nähdään ainoana vaihtoehtona, joka turvaa nuoren kehityksen. Nuorisokodin perustehtävänä on taata nuorelle turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja tuettu kehitys sekä erityinen suojelu. Nuorisokodin tavoitteena on saada aikaan muutos nuoren tai hänen perheensä tilanteessa, jotta nuori voi parhaassa tapauksessa palata kotiin tai vaihtoehtoisesti itsenäistyä turvallisesti lastensuojelun tukiasuntoon täytettyään 18 vuotta. Nuori sijoitetaan nuorisokotiin kiireellisenä sijoituksena, huostaanottopäätöksellä tai avohuoltopäätöksellä.

Aluksi nuori tulee tutustumiskäynnille nuorisokotiin. Tutustumiskäynnillä nuorelle ja hänen huoltajilleen esitellään nuorisokodin tilat, toimintatavat ja viikko-ohjelma sekä nuorisokodin säännöt. Nuorisokodin esite, viikko-ohjelma ja säännöt annetaan nuorelle ja vanhemmille tutustumiskäynnin päätteeksi mukaan. Tilanteen mukaan myös perhekeskuksen sosiaalityöntekijä tai muu nuoren verkoston edustaja osallistuu tutustumiskäyntiin. (Nuorisokodin henkilökunnan käsikirja ja kehittämisen työkirja 2009.)

Nuorisokodissa nuorelle nimetty omaohjaaja työparinsa kanssa kutsuu koolle muuttoneuvottelun, kun perhekeskuksen sosiaalityöntekijä on tehnyt päätöksen nuoren sijoittamisesta nuorisokotiin ja päätös on saatu nuorisokotiin tiedoksi. Muuttoneuvottelu on tärkeä vaihe nuorisokotiin siirtymisessä. Muuttoneuvottelussa sovitaan muuttoon liittyvistä asioista sekä nuorisokodissa asumisesta yhdessä nuoren itsensä, hänen perheensä, perhekeskuksen sosiaalityöntekijän ja nuorisokodin kesken. Muuttoneuvottelussa käydään yhdessä läpi nuoren asiakassuunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §) sekä erityisesti sijoituksen tarkoitus, tavoite ja kesto. Nuorelle kerrotaan hänen mahdollisuudestaan saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista ja hänen oikeudestaan tavata muiden läsnä olematta hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää (Lastensuojelulaki 417/2007, 53 §). Nuorelle ja hänen vanhemmilleen kerrotaan myös nuoren

oikeudesta yhteydenpitoon ja tapaamisiin nuorisokodissa ja nuorisokodin ulkopuolella. Muuttoneuvottelussa on mukana nuoren omaohjaaja ja hänen työparinsa. He varaavat erityistä aikaa nuorisokotiin muuttavan nuoren vastaanottamiseen ja hänen turvallisuudentunteensa vahvistamiseen. Tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan voidaan nuorisokotiin muuttaminen toteuttaa pehmeästi esimerkiksi siten, että nuori viettää ennen muuttoa nuorisokodissa muutaman päivän. (Nuorisokodin henkilökunnan käsikirja ja kehittämisen työkirja 2009.) Nuorisokotiin muuttamisessa ja sitä edeltävässä siirtymävaiheessa nuoren turvallisuudentunteen vahvistaminen on tärkeää, mikä edellyttää siirtymävaiheen toteuttamista hallitusti nuoren ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Pitkääaikaiseen sijoitukseen tarkoitettuja lastensuojelulaitoksia, jotka järjestävät huolenpitoa sijaishuoltona tai avohuollon tukitoimena, ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit (Lastensuojelulaki (417/2007)). Laitoksia pitävät yllä valtio, kunnan ja yksityisoikeudelliset yhteisöt. Nuorisokodin tarkoitus on luoda nuorelle mahdollisimman kodinomaisen, turvallinen ja kuntouttava ympäristö. Nuorisokodin päivärytmi on mahdollisimman säännöllinen ja rutiininomainen, sillä tämä luo nuorelle turvallisuuden tunnetta ja tunnetta elämänhallinnasta. Lastensuojelulapsille ja nuorille jo normaali arki on kuntouttava tekijä. Nuorisokodin nuorille pyritään tarjoamaan myös harrastusmahdollisuuksia, koska nämä tukevat hoitoa ja kuntoutumista.

3.3 Nuorisokodissa asuminen ja yhteisön arki

Nuorelle luodaan päiväohjelma, ja häntä autetaan arjen askareissa. Omaohjaaja pyrkii löytämään nuoren voimavarat, joita voidaan hyödyntää nuoren ohjauksessa. Nuoren erityisen tuen, huolenpidon sekä hoidon tarpeisiin vastaaminen on ohjaajien tehtävä. Nuorta pyritään tukemaan vastuunottoon sekä kodin hoidon tehtäviin, jotta itsenäinen asuminen mahdollistuisi. Nuoren harrastuksia tuetaan, ja omaohjaajat viettävät nuorten kanssa omaohjaajailtoja esimerkiksi teatterissa, konserteissa tai urheilutapahtumissa. Omaohjaajat laativat hoito- ja kasvatussuunnitelman sijoituksen tavoitteiden mukaisesti. Omaohjaajalle kuuluu

myös perhe- ja verkostotyö. Nuorisokodissa asuvalla nuorella on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja muihin itselleen läheisiin henkilöihin vastaanottamalla vieraita, vierailemalla nuorisokodin ulkopuolella, käyttämällä puhelinta, lähettämällä sekä vastaanottamalla kirjeitä ja muita niihin rinnastettavia lähetyksiä. Nuoren oikeutta yhteydenpitoon voidaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu sopia asiakassuunnitelmassa tai yhteydenpito vaarantaa nuoren sijaishuollon tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös, jos se vaarantaa nuoren terveyden, kehityksen tai nuori vastustaa yhteyden pitoa. Yhteydenpidon rajoittamisesta ja rajoittamista koskevasta päätöksenteosta säädetään lastensuojelulaissa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 54, 62 – 63§.)

Nuori voi siirtyä asumisharjoitteluasuntoon täytettyään 17 vuotta. Hänellä on oltava päiväohjelma sekä koulu- tai työpaikka. Hänellä ei voi olla päihde- tai muutakaan ongelmaa, joka aiheuttaisi vaikeuksia itsenäisessä asumisessa. Asumisharjoittelussa nuorella on omaohjaaja, jolta saa tarvittaessa tukea ja neuvoja arjen asioihin. Jokaisella nuorisokodin nuorella on 18 vuotta täytettyään myös oikeus jälkihuoltoon, mutta vain osa jälkihuoltoon siirtyvistä nuorista saa Helsingin kaupungin järjestämän tukiasunnon, mihin liittyy sosiaalihojauksen tuki ja opastus asumiseen ja elämänhallintaan.

4 SIJAISHUOLLOSSA OLEVIENT NUORTEN JA HEIDÄN PERHEITTENSÄ TUKEMINEN

4.1 Nuoren oikeudet ja osallisuus

Lastensuojelu perustuu viime kädessä lapsen oikeuksien kunnioittamiseen ja niiden suojeluun. Lapsen oikeus eroaa käsitteestä lapsen etu. Lapsen oikeus on tullut lastensuojeluun toisaalta Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien

sopimukseen kautta erityisenä oikeudellisena käsitteenä ja toisaalta lapsuuden sosiologian käyttämänä käsitteenä ja lähestymistapana. Lasten oikeudet muodostavat Suomessa sen yleiskehyksen, jossa lapsen etu määritellään. (Hujala, Puoti & Saarnio 2004, 3.) Lapsen etu ja hänen ihmisarvonsa kuuluvat sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön kiistattomiin perusarvoihin ja ovat tällöin osa lasten oikeuksia (Raunio, 86). Lastensuojelulain yleinen tarkoitus määritellään sen ensimmäisessä pykälässä seuraavasti: Lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. Lastensuojelussa on painotettu lapsen edun huomioimista viranomaisen kaikissa toimenpiteissä. Lapselle pyritään turvaamaan kasvuympäristö vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua. Tavoitteena on, että lapsi saa aina ja kaikissa olosuhteissa sellaisen huollon, kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa on säädetty. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi yksilöllisten tarpeiden sekä toivomusten mukaisesti. Huollolla on tarkoitus turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet lapsen ja vanhempien välillä. Hyvä huolenpito, kasvatusta ja hoito lapsen ikään ja kehitystasoon nähden on turvattava. Lapselle pyritään antamaan turvallinen sekä virikkeellinen kasvuympäristö. Tapaamisoikeudella tarkoitetaan, että turvataan lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempaan, jonka luona hän ei asu. (Räty 2007, 392–395.) Ensisijaisesti tulee aina ottaa huomioon lapsen etu ja tukea lapsen vanhempia ja muita lasta hoitavia henkilöitä kasvatuksessa ja suotuisten kasvuolojen vakiinnuttamisessa. Sosiaalilautakunnalla on velvollisuus järjestää avohuollon tukitoimenpiteitä, jos lapsen kasvuolot jostakin syystä vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren tervettä kehitystä ja terveyttä tai jos lapsi tai nuori vaarantaa itse omalla käyttäytymisellään omaa terveyttään tai kehitystään. Lastensuojeluasetus määrittelee, miten kunnassa kehitetään lasten ja nuorten kasvuoloja sekä tuetaan kasvatusta, järjestetään perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu, kuten avohuollon tukitoimenpiteet, perhehoito, lastenhuolto ja jälkihuolto, järjestetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetut tehtävät sosiaalilautakunnalle ja järjestetään lastensuojelulaissa tarkoitettua kokeilu- ja kehittämistoimintaa. (Räty 2007, 35–37.) Nuorella on oikeus siihen, että toimitaan lapsen edun mukaisesti ja hänen näkökulmansa kuullaan.

Laajasti katsottuna osallisuus on johonkin yhteisöön kuulumista, liittymistä ja siihen vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vastavuoroiselle vuorovaikutukselle, joka edellyttää yhteisöltä jäsentensä huomioon ottamista sekä jäseniltä aktiivista mukana oloa. (Oranne 2008, 9) Hallintolaki määrittelee osallisuuden siten, että se koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuuksista vaikuttaa asioihinsa ilmaisemalla mielipiteensä (Hallintolaki 434/2003, 34§, 36§). Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus konkretisoituu. Hallinnollis-byrokraattisessa toiminnassa osallisuuden yksi ilmenemismuoto on kuuleminen, joka sisältää oikeuden tietojen saamiseen ja omien näkemystensä ilmaisemiseen.

Osallisuus voidaan määritellä eri näkökulmista. Lasten oikeuksista (rights realm) nouseva lähestymistapa osallisuuteen näkee lapsen kansalaisena. Osallistuminen itseä koskevien asioiden käsittelyyn on lapsen universaali ihmisoikeus, joka perustuu YK:n Lasten oikeuksien sopimukseen (LOS), joka on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Kysymys on lapsen oikeuksista yhteiskunnassa laajemminkin. Käytännössä näiden oikeuksien toteuttaminen edellyttää vaivanäköä ja riittäviä resursseja. Lapselle ja nuorelle osallistuminen tarkoittaa, että hän sekä tulee kuulluksi että häntä kuunnellaan. Näin syntyviä päätöksiä on helpompi noudattaa, koska nuori kokee ne omikseen. Lastensuojelun nuorille, joilla on kokemuksia siitä, kuinka asiat vain tapahtuvat, on erityisen merkityksellistä kokea, että he voivat itse vaikuttaa asioiden kulkuun. Osallisuus on myös vastavuoroista (proactive realm). Osallisuus nähdään vastavuoroisena kommunikationa, eikä lapsuuteen suhtauduta nostalgisesti. Lapsella ja aikuisella asiantuntijalla on prosessissa omat roolinsa ja tehtävänsä, jotka yhdessä tuottavat jotakin uutta. (Oranne, 2008, 12–13.) Thomasin 2002 mukaan osallisuus edustaa mahdollisuutta valita, oikeutta saada tietoa, mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin prosesseihin, mahdollisuutta ilmaista itseään sekä mahdollisuutta itenäisiin päätöksiin (Thomas, 2002, 174–176).

Lapsen näkökulma on melko epätarkka käsite. Voidaan puhua myös lapsen äänestä, jolla viitataan lapsen asianosaisuuteen omissa asioissaan, osallisuuteen. Tämä on ihmisoikeus ja arvo sinänsä. Lapselle ja nuorelle osallisuus omi-

en asioidensa hoitamisessa antaa kokemuksen siitä, että he tulevat kuulluiksi, heidän mielipiteensä ovat arvokkaita ja siitä, että he voivat vaikuttaa omiin asioihinsa. Kokemus vaikuttamisen mahdollisuudesta on voimauttava. (Oranne 2008, 14–16). Suomessa lainsäädäntö, erityisesti lastensuojelulaki ja nuorisolaki, ovat institutionalisoineet lapsen näkökulman korostaessaan lapsen näkemysten ja kuulemisen välttämättömyyttä. Lapsen näkökulma ei kuitenkaan ole vain lapsen tai nuoren kuulluksi tulemistä, vaan sen pitäisi olla aina vuorovaikutuksessa tulkittua. Nuorisokodissa tähän vuorovaikutussuhteeseen vaikuttaa nuoren omaohjaaja. Hän voi ymmärtää tai olla ymmärtämättä nuorta, ymmärtää väärin nuoren välittämää tietoa tai sivuuttaa heikot viestit (Hurtig 2006, 267–194; Helavirta 2011). Sijaishuollossa olevien nuorten näkökulman esiintuominen ja vastaanottaminen on usein erityisen vaikeaa ja vaativaa, koska nuorelle ei ehkä aina anneta tilaa viestittää näkökulmaansa. Jos nuoret saavat tilaa, vaarana on, että heidän näkökulmaansa tulkitaan, vähätellään tai romantisoidaan kuulijan ehdoilla (Holland 2009). Nuoren näkökulma on välttämätöntä selvittää, jotta hänen etunsa ja oikeutensa voivat toteutua.

Perheen kanssa tehtävän työn keskeinen ajatus on, että paras keino kasvattaa lasta on tukea hänen vanhempiaan suoriutumaan kasvatustehtävästä. Perhe itse on vastuussa arkipäivän rutiinien sujumisesta. Aina tämä ei onnistu perheen omin voimin, ja tällöin perheen tulee saada tukitoimia ulkopuolelta. Vanhempien ja ammatti-ihmisten suhteen tulisi parhaimmillaan perustua sellaiseen kumppanuuteen, jossa kumpikin osapuoli työskentelee yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. (Hildén & Nyrönen, 1998, 16.)

4.2 Toiminnallisuus ja sosiaaliset verkostot

Toiminta tuottaa uusia kokemuksia, joiden pohjalta voi syntyä uusia tunteita ja ajattelua, mitkä synnyttävät edelleen uudenlaista toimintaa. Toiminnallisten menetelmien avulla nuoria ja vanhempia voidaan rohkaista aktiivisuuteen ja aloitteellisuuteen. Yhteisellä toiminnalla nuorisokodin vanhempien kanssa kehittyä

myös vertaistukea synnyttäviä tilanteita. Toiminnallisuus on vaihtoehtoinen menetelmä perinteiselle verbaalisesti suuntautuneelle sosiaalityölle. Nuorisokohteissa toiminnallisuus on aina ollut keskeistä, joskaan ei ehkä selkeän päämäärätietoisesti. Nuoren toiminnallisuudella on vaikutusta hänen elämänhallintaansa. Toiminnallisuuden puute vastaavasti lamauttaa ihmisen elämänhallintaa. Toiminta sitä vastoin muuttaa ihmistä seuraavilla tavoilla: Toiminta vahvistaa yksilön taitoja. Toiminnassa hajaantuvat ja vahvistuvat ne osaamisen alueet, joita sen toteuttaminen edellyttää, ja toiminnassa syntyvät kokemukset luovat uutta tietoa sekä toimijasta itsestään, että ulkoisesta todellisuudesta, jossa toiminta tapahtuu. Toiminta laajentaa myös ihmisen minäkuvaa ja maailmankuvaa. Syntyvä tieto on sekä asiallista tietoa merkityksistä, ominaisuuksista, tapahtumista jne. että tunnetietoa: yksilön tuntemuksia kokemistaan asioista ja itsestään niiden yhteydessä. (Vesikansan 1988, 74, 88.)

Toiminta kertoo yksilölle myös hänen osaamisestaan ja pärjäämisestään ja vaikuttaa hänen itsetuntoonsa sitä joko vahvistaen tai heikentäen, millä on vastaava vaikutus hänen tunne-elämäänsä. Särkelä (2001, 60) toteaa, että toiminnan kautta luodaan sitä tulevaisuutta, jossa jatkossakin tullaan toimimaan. Toiminnan vaikutuksen toinen puoli on, että ihminen alkaessa tuottaa itseään jonkinlaisena ihminen alkaa myös muuttua toimintansa näköiseksi. Särkelä korostaa, että sosiaalisessa auttamistyössä tulee kiinnittää erityinen huomio ihmisen toimintaan ja siihen vaikuttamiseen.

Jokainen ihminen kuuluu erilaisiin verkostoihin. Sosiaaliset verkostot kuvaavat ihmisten suhteita, jotka muodostuvat ihmisten keskinäisen tuttuuden kautta. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsi, perhe, päiväkotiyhteisö, oppilaitoksen opiskelijat tai työyhteisö. Marsellan ja Snyderin mukaan sosiaalisella verkostolla tarkoitetaan niitä vuorovaikutussuhteita, joiden avulla pidetään yllä sosiaalista identiteettiä (Seikkula 1996,16). Seikkula kirjoittaa, että sosiaalista verkostoa ei sinällään ole olemassa, vaan käsitteen avulla voidaan ymmärtää ja hahmottaa ihmissuhteiden kokonaisuus. On myös tärkeää huomata, että sosiaalinen verkosto ei ole itsenäinen ja muuttumaton järjestelmä. Yksilö määrittelee ja muodostaa omat sosiaaliset verkostonsa itselleen tärkeistä ihmissuhteista. Jokaisella per-

heenjäsenellä on perheen yhteisten sosiaalisten verkostojen lisäksi aivan oma verkostonsa. Nuoren identiteetin muodostumiselle tärkeitä ovat kaverit ja vertaissuhteet.

Sosiaalisen verkoston tuella on merkitystä yksilön hyvinvoinnille. Perheen sosiaalisen verkoston antamalla tuella on kesken vaikutus perheenjäsenten mukautuessa erilaisiin elämän muutosvaiheisiin. Cobb (1976,300) määrittelee sosiaalisen tuen emotionaalisiin ulottuvuuksiin. Hänen mukaansa sosiaalinen tuki on kuulumista sosiaalisiin verkostoihin ja yhteenkuuluvaisuuden sekä rakkauden että arvostuksen kokemuksia. Seikkulan (1996) mukaan sosiaaliset verkostot ovat käsite, jonka avulla kuvataan ihmissuhteiden kokonaisuus. Sosiaalisissa verkostoissa ihminen on sekä subjekti että objekti samanaikaisesti. Sosiaaliset verkostot jakaantuvat neljään luokkaan: (1) perhe, samassa taloudessa asuvat, (2) suku, (3) työ, koulu tai muut päivittäiset suhteet ja (4) muut ihmissuhteet kuten ystävät ja naapurit. Kun ihminen on suoraan yhteydessä johonkin verkostoon, puhutaan mikrosysteemistä (esimerkiksi perhe). Ihminen kuuluu samanaikaisesti useampaan mikrosysteemiin. Mikroympäristö on lähin ympäristö lapselle, ja se sisältää rakenteet, joiden kanssa lapsi on suorassa kontaktissa. Henkilöiden väliset suhteet ovat kaksisuuntaisia. Mikrosysteemin muodostaa kehittyvän yksilön lähiympäristö kuten koti, päivähoitoryhmä, pihan toveriryhmä, koululuokka, harrastuspiiri tai lähisukulaiset. Eri mikrosysteemien välisistä kontakteista syntyy mesotason systeemi (esimerkiksi perhe ja koulu). (Seikkula 1996, 16–32.)

Perheiden kanssa tehtävässä työssä voidaan selvittää ja tehdä näkyväksi vanhempien tai nuorten sosiaalista verkostoa ja sen vahvuuksia ja puutteita sekä innostaa heitä luomaan uusia sosiaalisia suhteita.

Seikkula (1996, 53) on määritellyt verkostotyön seuraavasti:

Verkostokeskeisellä työllä tarkoitetaan työntekijän ja työryhmän toimintaperiaatetta ottaa asiakkaan sosiaalinen verkosto huomioon kaikissa tilanteissa. Se on enemmän työntekijän toimintaa ohjaava periaate kuin erityinen työskentelymenetelmä.

Tässä opinnäytetyössä verkostokeskeisellä työllä tarkoitetaan nuoren ja heidän läheistensä sosiaalinen verkoston huomioon ottamista kaikissa tilanteissa. Näin verkosto näyttäytyy työntekijän toimintaa ohjaavana periaatteena. Verkostotyön avulla saadaan ammattiauttajien avun lisäksi esille myös asiakkaan verkostoon kuuluvien läheisten voimavarat. Verkostoajattelulla mahdollistetaan ja tuetaan eri auttamisjärjestelmien välistä yhteistyötä, ja se voi olla myös taloudellisesti hyvä ratkaisu. Verkostotyö mahdollistaa eri auttamismenetelmien yhdistämisen siten, että asiakkaan kokonaistilanne otetaan huomioon. (Seikkula 1996,14.)

Kaikilta verkostotyöhön osallistuvilta vaaditaan yhteistyökyvyn lisäksi kykyä tehdä verkostotyötä ja uskoa sen mahdollisuuksiin. Ammattiauttajien välille ei saisi syntyä kilpailua parhaiden ratkaisujen ja ideoiden kehittämisestä. Ihmisten monimuotoisten ongelmien kohtaaminen edellyttää varsin usein eri työntekijöiden yhteistyötä. On asiakkaiden etu, että eri viranomaiset kokoavat voimansa ja hakevat yhdessä asiakkaiden ja toistensa kanssa ratkaisuja ja menettelytapoja vaikeisiin tilanteisiin. Perhetyössä voi hyvin käyttää myös viranomaisten verkostoja, erityisesti kun asiakkaina ovat lapset, nuoret ja heidän perheensä, mikä edellyttää useiden tahojen mukaantuloa ja samansuuntaisia toimenpiteitä.

Verkostot voidaan jakaa alue-, teema- ja läheisverkostoihin sekä virallisiin, puolivirallisiin ja epävirallisiin verkostoihin (Luomaa 2002, 23). Myös yksilön verkostosuhteet voidaan jaotella kolmeen luokkaan: suljetut ja tiiviit suhteet ovat ihmisten lähisiteitä, sillat toisiin verkostoihin esimerkiksi työn myötä luovat niin sanottuja heikkoja sidoksia ja linkit viranomaisiin ovat kaikkein löyhimpiä (Hyypä 2002, 41).

Dialoginen verkostotyö on vuoropuhelua eri ihmisten ja toimijoiden kesken. Dialoginen kohtaaminen synnyttää asioiden yhteistä ymmärrystä. Keskustelussa on tärkeää huomioida jokaisen osallistujan mahdollisuus oman mielipiteensä tai ajatuksensa ilmaisemiseen. Dialogi on mahdollista, kun keskustelijat sovittavat kommenttinsa siihen, mitä toiset keskustelun osanottajat sanovat. Korjaava dialogi näkyy ihmisten välisessä suhteessa. Tavoitteena on, että puhujien välille syntyy jotain yhteistä, vaikka heidän näkemyksensä poikkeaisivatkin toisistaan. Yhteisessä dialogissa voidaan muodostaa sellaista ymmärrystä, joka ei olisi

kenenkään yksin tavoitettavissa. Verkostoihin mukaan kutsuttujen omaisten ja ystävien merkitys on suuri, sillä heidän suhteensa asiakkaaseen tai perheeseen on arkitodellisempi sekä he ovat ihmisiä, joiden kanssa kyseinen ihminen tai perhe kokee elämäänsä ja peilaa valintojaan. Dialogisen suhteen syntymisen liittyy eri tietoisuuksien väliseen kommunikaatioon eikä niinkään päänsisäiseen prosessointiin. Kommunikaation onnistumisen peruskysymys on, tuleeko ihminen kuulluksi. Kuulluksi tuleminen edellyttää aina vastausta, mikään ei ole ikävämpää kuin vastausta vaille jääminen. (Seikkula & Arnkil 2009.) Dialogisessa verkostotyössä on kyse vastavuoroisesta verkostotyön prosessista, jossa muutos voi alkaa työntekijän toiminnan muuttumisesta tai perheen muutoksesta.

4.3 Nuoren ja perheen vuorovaikutuksellinen tukeminen

Tuen käsitteellä on erilaisia määritelmiä sosiaali- ja terveyshuollon kirjallisuudessa. Granfelt (1993,175–222) määrittelee psykososiaalisen työn laajasti sellaiseksi kaikeksi sosiaali- ja terveyshuollon työksi, jota tehdään perheiden, yksilöiden tai ryhmien kanssa. Psykososiaalinen voi olla Granfeltin mukaan asiakaskohtaista sosiaalityön orientaatiota. Siihen liittyy terapeutin ulottuvuus, jossa työskennellään kokonaisvaltaisesti taloudellisten, sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien ratkaisemiseksi. Psykososiaalisella työllä yritetään ratkaista, miten sosiaaliset ongelmat ja psyykinen pahoinvointi ovat kietoutuneet toisiinsa perheiden elämässä. Psykososiaalisen työn asiakkaiden kanssa on hyvä tehdä ruohonjuuritason työtä. Psykososiaalisessa työssä on nähtävä myös yhteiskunnallinen vaikuttamisen ulottuvuus, koska se kohdentuu asiakkaan elämäntilanteen kannalta keskeisiin sekä epävirallisiin että virallisiin sosiaalisiin suhteisiin. Sosiaalinen tuki on usein keskeinen tekijä yksilön identiteetin muodostumisessa sekä mukautumisessa elämän ristiriitatilanteisiin. (Gothoni 1990,13.) Sosiaalista tukea voidaan kuvata myös sosiaalisista verkostoista saatavana myönteisenä terveyttä edistävänä ja stressiä ehkäisevänä tekijänä (Vaahtera 1993, 28).

Nuori tarvitsee paljon apua itsenäistymiseensä. Uudenlainen elämäntilanne aiheuttaa paineita ja jopa ahdistusta. Nuori voi olla ensimmäisen kerran tilanteessa, jossa hänen tulisi käyttäytyä aikuisen lailla. Nuoren omaa työntekijää lukuun ottamatta nuorella ei ole usein lähelläään ketään aikuista, jolta ottaa mallia ja saisi neuvoja uuteen tilanteeseen. Psykososiaalisen tuen tarkoituksena onkin mahdollistaa turvallisuuden tunne sekä tunteiden purkautumistie turvallisessa ympäristössä. Psykososiaalisen tuen tarkoitus on myös auttaa nuorta ajattelemaan ongelmiaan rakentavasti sekä antaa neuvoja ja ohjeita nuorta askarruttavissa vaikeissa asioissa.

4.3.1 Perhekeskeisyys

Ekokulttuurisessa mallissa perhe nähdään aktiivisena osapuolena ja oman elämänsä hallitsijana. Eräs perheen tehtävistä on suoriutua itse arjen rutiineista ja suojata perheenjäsenten elämää sekä lasten ja nuorten kehitystä. Perheen selviytymiskyky ja asiantuntemus omissa asioissaan on otettava huomioon, kun perheen elinympäristöä tarkastellaan lastensuojelun näkökulmasta. Kun perheen toiminta nähdään osana laajempaa yhteiskunnallista systeemiä, perhettä voidaan tarkastella omaa elämäänsä muokkaavana ja yhdistävänä subjektina. Perheessä ja yhteiskunnassa, jossa perhe vaikuttaa, on voimia, jotka osaltaan antavat voimavaroja, mutta toisaalta rajoittavat perheen toimintaa. Tässä tilanteessa perhe pyrkii tasapainottamaan omia voimavarojaan siten, että arkirutiineista suoriutuminen myötäilee perheen arvoja ja asenteita. Perheiden elämäntavat syntyvät perheen arvoista, asenteista ja kulttuurista. (Hildén & Nyrönen, 1998, 16.)

Bronfenbrenner on ekologisessa teoriassaan määritellyt ympäristön systeemejä, joilla hän tarkoittaa ympäristön eri osa-alueita, jotka ohjaavat ihmisen kehittymistä ja sosiaalistumista. Ekologiseen kehitykseen ja sosiaalistumiseen vaikuttavat ympäristön erilaajuiset kehät, joihin yksilö on aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Tämä sisältää kolme oletusta: a) yksilö nähdään aktiivisena ja ympä-

ristöön vaikuttavana, b) ympäristön nähdään vaativan yksilöä mukautumaan sen ehtoihin ja edellytyksiin, ja näin ympäristö vaikuttaa yksilöön ja c) ympäristön käsitetään koostuvan erilaajuisista emergenteistä järjestelmistä ja niiden keskinäisistä suhteista eli mikro-, meso-, ekso- ja makrojärjestelmistä. (Bronfenbrenner 1979; Saarinen 1994, 89)

On hyvä pitää mielessä, että tehtäessä perhe- ja yksilökohtaista työtä lastensuojelun kontekstissa asiakkaana on aina nuori itse eikä nuoren lakisääteinen huoltaja tai muu nuoren sukulainen tai hänelle läheinen henkilö. Lastensuojelutyö on tässä mielessä lapsilähtöistä. Perhekeskeisyys tarkoittaa aina nuoren edun toteuttamista. Yhteistyö huoltajien ja lastensuojelusta vastuussa olevien välillä on tärkeää saada toimivaksi, koska vain toimiva yhteistyö edistää nuoren parasta. (Mahkonen 2010, 48).

Oikealla tavalla tukien vanhemmat oppivat itse suunnittelemaan ja organisoidaan arkitoimia niin, että he huomaavat selviytyvänsä monista toimista itsenäisesti. Näin vanhemmuuden tunne sisäistyy. On tärkeää muistaa, että perheet näkevät ja kokevat omat voimavaransa eri tavoin. Nuorisokodissa asuvan nuoren tukeminen voi olla vanhemmille haasteellinen tehtävä, koska he usein kokevat, että heidän oma vanhemmuutensa on koettu riittämättömäksi, mikä osaltaan lisää epävarmuuden tunnetta. Taustalla on usein ankara pettymys. Siksi onkin syytä ensin selvittää ensisijainen avun tarve ja katsoa, miten ja minkä tukimuodon kautta siihen pystytään vastaamaan. Monasti samankaltaiset ongelmat samankaltaistavat myös perheet, mutta jokainen ihminen on oma persoona ja siksi huomioitava yksilöllisesti. Tavoitteiden tulee lähteä aina yksilöistä ja heidän kyvyistään toimia. Perheiden kanssa tehtävä työ tuleekin räätälöidä aina perheiden tarvetta vastaavasti ja kaikki osapuolet huomioon ottaen. (Hildén & Nyrönen, 1998, 16.)

4.3.2 Nuoren ja perheen vuorovaikutukseen perustuva tuki

Sosiaalityössä tarvittavaa vuorovaikutusta ja siksi asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhdetta on tutkittu ja analysoitu monesta näkökulmasta. Juhila (2006, 13–14) esittää neljä erilaista tapaa jäsentää sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden suhdetta. Hän nimeää ne liittämisen- ja kontrollisuhteeksi, sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kumppanuussuhteeksi, huolenpitosuhteeksi ja vuorovaikutuksessa rakentuvaksi suhteeksi.

Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa nuorikodissa omaohjaajan ja nuoren roolit eivät noudata tiettyä kaavaa, vaan ne vaihtelevat täysin tilanteen mukaan. Lähestymistavat voivat olla hyvin moninaisia. Auttamistyön lähtökohtana on hyvin usein ongelmien määrittely, eli minkä takia nuori on joutunut lastensuojelun asiakkaaksi. Ongelman nimeäminen on merkityksellistä, koska tämä ratkaisee hyvin pitkälti, minkälaiset ovat lähestymistavat, joilla ongelmaa lähdetään ratkomaan. Esimerkiksi tapa, jolla nuorisokodin nuori tuo kriisitilanteensa keskustelun aiheeksi, ohjaa hyvin paljon omaohjaajan suhtautumista. Omaohjaajan on myös itse hyvä tunnistaa omat lähestymistapansa (Juhila 2006, 201, 210). Asiakaslähtöisyyden tavoite ja haaste aiheuttavat aina keskustelua. Miten toimia asiakaslähtöisesti, saada nuoren tilanne kehittymään parempaan suuntaan, vaikka hän ei itse ymmärtäisikään, mikä hänelle on hyväksi?

Liittämisen- ja kontrollisuhte on erityisesti kyseessä silloin, kun mietitään lakisääteistä lastensuojelupalvelua. Liittämisen- ja kontrollisuhteessa ohjaaja on aktiivisessa roolissa ja asiakas toiminnan kohde. Ohjaaja yrittää aktiivisesti liittää asiakasta yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi ja tarvittaessa kontrolloi niitä, joiden liittämisen ilmennee vaikeuksia. Liittäminen nähdään syrjäytymisen ja osattomuuden vastakohtana. Osattomuus voi olla työttömyyttä, harrastamattomuutta, kouluttautumattomuutta tai yleistä poikkeavuutta valtakulttuurista. Myös nuorella ilmenevä kriisi voidaan nähdä poikkeavuutena valtakulttuurista. Tärkeänä nähdään nuoren elämänhallinnan lisääminen. Tämä on liittämisen tavoite. (Juhila 2006, 49, 53, 61.) Tässä suhteessa ohjaaja harjoittaa asiakasta kohtaan asiantuntijavaltaa. Hän omistaa tietoa, jota nuorella ei ole. Vallankäyttö

liittyy liittämis- ja kontrollisuhteeseen. Ohjaaja ajattelee tietävänsä, mikä on asiakkaan parhaaksi, ja toimii sen mukaan. Tiedon omistaminen oikeuttaa vallankäyttöön. Valta-asemastaan ohjaaja määrittelee nuoren tarpeet ja tavoitteet, ja nuoren vertikaalinen vallanalaisuus on ristiriidassa nykyaikana arvostetun individualismin, kyvyn selviytyä omin avuin, omavastuun ja tehokkuuden kanssa. (Juhila 2006, 89–90, 97, 99.)

Kumppanuussuhde hahmottuu nuorisokodin sisältä päin. Kumppanuudessa ohjaajat ja vanhemmat toimivat yhdessä rinnakkain. Siinä korostuu todellinen yhteistyö ja jaettu asiantuntijuus. Sekä perhe että nuori ovat tasavertaisia asiantuntijoita, ja jokaisella on jotakin omaa annettavaa. Kumppanuus on perhekeskisyyden ja perhelähtöisyyden peruserä ja sopii hyvin vuorovaikutuksellisen tukemisen tasolla tapahtuvaan kohtaamiseen. (Vilén, Leppämäki & Ekström, 152.) Kumppanuussuhde nojaa elämänpolitiikan käsitteeseen, joka tunnustaa yksilölliset elämäntilanteet. Osallisuus on kumppanuussuhteen mahdollistaja. Kumppanuussuhde toimii tilanteessa, jossa on tärkeää rakentaa verkostoja ja siltoja. Nuorisodissa kumppanuus toimii lähinnä suhteessa vanhempiin. Kumppanuussuhteessa luotetaan horisontaaliseen asiantuntijuuteen. (Juhila, 2006 103–104, 115, 126–140.) Tavoitteena on tehdä nuorisokodissa sellaista työtä, joka rakentuu ammattieettisesti kestäväälle pohjalle, myös kumppanuuden suhteen. Nuorisokodin kumppanuussuhteeseen pyrkivä työ osallistaa sekä vanhemman että ohjaajan. Tavoite on mahdollistaa nuorella täysivaltainen jäsenyys yhteiskunnassa.

Huolenpidon näkökulmaa ja hoivan merkitystä on tutkittu lähinnä nais- ja hyvinvointivaltiotutkimuksen sekä sosiaalisia oikeuksia määrittelevien lakien pohjalta. Huolenpitosuhteen ulottuvuus nuorisokodin ohjaajan työssä perustuu ajatukseen, että nuoret eivät kaikissa elämänvaiheissa ja tilanteissa tule toimeen ilman erityistä huolenpitoa, vaan tarvitsevat vahvaa tukea ja apua, joiden tarjoaminen tai niiden saatavuuden varmistaminen on ohjaajan tehtävä. Kirsi Juhila (2006) määrittelee asiakkaan auttamisen ja tukemisen sosiaalityössä perustuvan tärkeällä tavalla työntekijän ja asiakkaan väliseen vuorovaikutussuhteisiin. Hänen mukaansa asiakkaan auttaminen ja tukeminen on sosiaalityön perustehtävä, mutta hän erotelee nämä käsitteet toisistaan. Samaten hänen mukaansa

huolta pitävä auttaminen tarkoittaa omin voimin selviytymättömien vetämistä yhteiskunnallisen avun piiriin. Nuori tarvitsee tukemista ja auttamista kohdassaan pysyviä tai vähemmän pysyviä elämäntilanteita, joissa tarvitsee tukea ja apua selvitäkseen arkisen elämänsä arkisista tilanteista. (Juhila 2006 175–176.) Huolenpitosuhde tarvitsee ympärilleen yhteiskunnan ja kulttuurin, jossa kannetaan keskinäistä vastuuta kanssaihmisistä ja arvostetaan huolenpitoa. Reflektiivinen solidaarisuus tarkoittaa erilaisuuden hyväksymistä yhteisessä kokonaisuudessa, mikä vaatii jatkuvaa kriittisyyttä omia asenteita kohtaan. Vastuun ottaminen muista ihmisistä on tunnepohjaista välittämistä eikä niinkään järkeä perusteltua käyttäytymistä. Huolenpito ei voi myöskään olla aina kustannustehokasta ja taloudellista. Näin huolenpito ja vastuunotto ovat yleensä perusteltavissa pelkästään eettisin argumentein. Huolenpidon etiikka on vertikaalisessa asiantuntijuudessa, jossa tietyn ammatillisen etäisyyden pitäminen asiakkaisiin on kriittisessä asemassa oleva tavoite (Juhila 2006, 160). Oikeudenmukaisuuden etiikalla turvataan lainsäädännön ja periaatteiden keinoin nuoren sosiaaliset oikeudet. Ammatillinen huolenpitosuhde, joka turvaa asiakkaan oikeuden tulla kohdelluksi tasa-arvoisesti ja asianmukaisesti, ei riistä asiakkaan autonomiaa. Huolenpidon etiikassa asiakasta ei oleteta itsestään selvästi tasa-vertaiseksi, vaan nähdään ihmisten keskinäisellä riippuvuudella olevan monenlaisia muotoja. Huolenpidon etiikka määrittelee nuoren ja ohjaajan välisen suhteen vuorovaikutussuhteeksi, jossa suhteen kumpikin osapuoli tuo esille oman osuutensa ja näin muovaa suhdetta. Suhteen osapuolet eivät välttämättä ole hierarkkisesti tasavertaisia, vaan usein voidaan erottaa huolehtijan ja huolenpidon kohteena oleva nuoren roolit. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2011, 153, 220–221.)

Petri Kinnunen puhuu sosiaalisesta tuesta ja määrittelee sen toiminnalliseksi käsitteeksi, joka on kulttuurisidonnainen. Hän toteaa sosiaalisen tuen tarkoittavan ihmisen, lähiyhteisön ja julkisen järjestelmän vuorovaikutteisia toimintakäytäntöjä, joiden kautta luodaan edellytyksiä elämänhallinnan autonomisuudelle. (Kinnunen 1999; 104 Kinnunen 1998.)

Kumpusalo (1991,14 katso myös House 1981,39) jaottelee sosiaalisen tuen muodot viideksi eri luokaksi seuraavasti:

1. Aineellinen eli instrumentaalinen tuki (esim. raha, tavara, lääke)
2. Toiminnallinen tuki (esim. palvelu, kuljetus, kuntoutus)
3. Tiedollinen tuki (esim. neuvo, opastus, opetus)
4. Emotionaalinen tuki (esim. empatia, rakkaus, kannustus)
5. Henkinen tuki (esim. yhteinen aate, usko, filosofia)

Emotionaalinen tuki on sosiaalisen tuen muoto, jota saadaan tavallisimmin perheen jäseniltä ja läheisiltä ystäviltä. Se sisältää huolenpitoa, hoitamista ja luottamuksen kokemista. Emotionaalinen tuki puolestaan on luonteeltaan välittämistä. Emotionaalinen tuki muodostuu vuorovaikutuksellisista kohtaamisista, joissa syntyy kokemuksia empatiasta, huolenpidosta, hoitamisesta, rakkaudesta ja luottamuksesta. Heikkisen (2003: 883–884) ja Perkka-Jortikan (2002, 17–18) mukaan sosiaaliseen tukeen kuuluu myös tiedollinen eli informatiivinen tuki. Tiedollinen tuki sisältää neuvoja, kehotuksia ja ohjeita. Vertaistuki on usein keskustelun kautta saatua tukea ja apua omalle ajattelulle. Vertaisryhmässä koetaan, että tullaan ymmärretyksi ja saadaan tukea muilta, jotka ovat samassa tai vastaavassa elämäntilanteessa. Murheiden, pettymysten ja itsesyytösten jakaminen sellaisten ihmisten kanssa, jotka ymmärtävät ja ovat aidosti empaattisia, on terapeuttilinen kokemus. (Koisti-Auer 2002, 53–54; Klap 2005; Pitkänen 2011, 48.)

Särkelän mukaan erilaiset näkökulmat sosiaalisessa auttamistyössä ovat tärkeitä. Hänen mukaansa auttajan on osattava luoda sellainen suhde autettavaan, jossa nuori haluaa työskennellä ja jossa myös työntekijä viihtyy ja haluaa auttaa asiakastaan. Särkelän mukaan sosiaaliseen auttamiseen perustuu hyvälle asiakassuhteelle. Särkeä toteaa, että sosiaalialan työntekijällä on oltava ihmissuhdetyön ammattitaito, jotta hän kykenee luomaan asiakkaisiin suhteen, jonka varassa asiakkaan ongelmia voidaan käsitellä ja lisätä omanarvontuntoa, luottamusta ja ylipäänsä elämisen ja yrittämisen halua. (Särkelä 2001, 28.)

Vuorovaikutuksellinen tukeminen on avain auttamistyöhön. Auttajan on osattava luoda sellainen suhde autettavaan, jossa häntä kuunnellaan ja tuetaan hänen olemassa olevia voimavarojaan sekä autetaan häntä samalla ratkomaan päivit-

täisiä arkisia ongelmia (Vilén, Leppämäki, Ekström 2002, 23). Vuorovaikutuksellisen tukemisen tasolla nuorisokodissa tavoitteena on vahvistaa nuorta ja hänen perhettään ja luoda heille kokemus siitä, että heidän perheensä ja muut lähiverkostoon kuuluvat läheisensä huomioidaan häntä koskevissa asioissa. Vilénin ym. (2002, 23) mukaan voimaannuttaminen (empowerment) on sisäisen voimantunteen synnyttämistä ja mahdollistamista. Nuorisokodissa vuorovaikutuksen synnyttämä muutosprosessi perustuu kumppanuuteen (partnership). Kumppanuudessa nuorisokodin ohjaaja ja nuori ja nuoren vanhemmat yhdessä jakavat huolen ja pyrkivät ratkaisemaan sen yhteistyöllä neuvotellen. Kumppanuus tulee esille myös sosiaalityön voimaannuttamisteoriassa. Nykypäivän vaatimukset tasa-arvosta vuorovaikutussuhteissa sekä asiantuntijavallan kritiikki ovat haaste kehittää uudenlaista suhdetta nuoriin ja heidän perheisiinsä. Voimavarakeskeisyys periaatteena tarjoaa hyvän perustan nuorisokodin asiakkaiden ja ohjaajien väliselle suhteelle (Rostila 2001, 40). Nuorisokodissa perheen kanssa tehdään suunnitelmia ja päätöksiä sekä luodaan mielikuvaa perheestä ja nuoresta. Tämä kaikki tapahtuu vuorovaikutuksessa. Osapuolilla on asioihin useita näkökulmia ja mielipiteitä, joista toiset tukevat perheen voimavaroja paremmin kuin toiset. Työntekijän ammatillinen taito on tärkeässä asemassa, ennen kaikkea hänen herkkyytensä kuunnella tavalla, joka parhaalla tavalla ottaa huomioon perheen voimavarat. Onnistuneessa vuorovaikutuksessa kuuntelemisen ja kuulemisen taidot nousevat esiin.

4.3.3 Vanhemmuuden tukeminen sijaishuollossa

Lastenpsykiatri Sinkkosen (2001, 164–165) mukaan lasten ja vanhempien välisen biologisen siteen voimakkuutta ei koskaan saa väheksyä. Sekä vanhemmat että lapsi tarvitsevat kypsyttelyä ja psyykkistä työtä sijoituksen yhteydessä, laitoshuollon eri vaiheissa ja myös mahdollisessa kotiin palaamisessa. Lapsen sijoitus ei mekaanisella tavalla tuo ratkaisua tilanteeseen, vaan sijaishuollon sisältö on ratkaiseva. Sinkkosen mukaan vanhemmat voivat tarvita kriisihoitoa heti lapsen huostaanoton jälkeen. Myös lapsen kannalta tietoisuus siitä, että vanhemmista pidetään huolta, on tärkeä. Sinkkonen (2001) toteaa nähneensä

erittäin positiivisia muutoksia sijoitetuissa lapsissa parempaan päin. Kriisissä olevalle ihmiselle on tyypillistä eristäytyä. Vaara on olemassa myös sijoitettujen lasten vanhempien kohdalla; vanhemmat saatavat hävetä tilannettaan ja kokea itsensä huonoksi ihmiseksi Eristäytymisestä seuraa entistä suurempia häpeän tunteita ja henkisiä ongelmia, koska asioita ei pääse purkamaan muiden ihmisten kanssa, esimerkiksi sukulaisten tai ystävien kanssa. Eristäytyminen lisää muita vaikeuksia kuten esimerkiksi mielenterveyden ongelmia, itsemurhia, lääkkeiden väärinkäyttöä tai alkoholin ja huumeiden käyttöä, jotka lisääntyvät entisestään yritettäessä näin lievittää kriisin aiheuttamaa pahaa oloa. Vanhemman voimavarat kuluvat lapsen sijoitukseen liittyvien ajatusten ja tunteiden myllerryksessä ja käytännön asioiden hoitamisessa. Omasta itsestä huolehtiminen vaikeutuu. Monien päällekkäisten asioiden selvittäminen vaatii vanhemmalta paljon voimavaroja. Vanhemmilla hyötyvät mahdollisuudesta henkilökohtaisen tuen saamiseen alkuvaiheessa. Nuorisokodin ohjaajien olisikin otettava vanhemmat huomioon heti sijoituksen alkuvaiheessa.

Granfelt (1998, 176) on pohtinut, minkälainen on sosiaalityön äitiyden kuva ja onko siinä tilaa erilaiselle äitiydelle tai hauraan ja särkyneen äitiyden vahvistamiselle. Granfelt toteaa, että särkynytkin äitiys voi olla kypsää, sensitiivisesti lapsen maailmaan eläytyvää äitiyttä, joka voi eheytyä ja vahvistua riippumatta siitä, palaako lapsi äitinsä luo asumaan vai ei. Lapsisensitiivisessä vanhemmuustyössä huostaanotto nähdään erityisesti lapsen oikeutena. Lapsen huostassa pidon aikana vanhemmuus toteutuu suhteessa lastensuojelun instituutionaaliseen tehtävään suojella lasta. Sijaishuollon järjestäminen on ollut lapsen näkökulmasta välttämätöntä, ja vanhemmuus toteutuu suhteessa lapsen etuun.

Lapsen edun turvaamiseksi sijaishuollossa perheiden kanssa tehtävä työ nuorisokodissa on välttämätöntä, koska särkynytkin vanhemmuus on nuorelle tärkeää vanhemmuutta. Särkynyt vanhemmuus koostuu heikosta elämänhallinnasta, joka synnyttää vanhemman uupumusta. Lähiympäristön tuki on puutteellista, ja elämäntilannetta leimaa katkeruus. (Tonttila 2006, 206). Lapsi sitoo ja rajoittaa koko perheen toimintaa, mikä tuottaa pettymystä ja katkeruutta. Lapsi koetaan rasisiteena ja arjen vastoinkäymiset ja taantumiset lannistavat ja masentavat vanhemman. Lapsen kasvatusta ja hoitoa koetaan ongelmallisena ja arjen hallinta

vaikeana. Pettymystä koetaan myös palveluiden riittämättömyyden tai laadun vuoksi. Tuki puolisolta tai lähipiiristä on puutteellista. (Tonttila 2006, 168:) Vanhemman väsymys tulee esille myös eräänlaisena aloituskyvyttömyytenä, jolloin myös arkipäivän asioiden hallitseminen kodissa on ongelmallista. Tilan halluunottamisella tarkoitetaan kodin ja esineiden järjestyksen ylläpitämistä. Tähän kuuluu myös ajan ja kodin toimintojen rytmin hallinta. (Tonttila 2006, 167- 168.) Vanhemmuus koetaan yksinäiseksi. Yksinäisyys, tuen ja muiden aikuisten puute ovat suurimpia surua ja väsymystä aiheuttavia tekijöitä myös vammattomien lasten äitien kohdalla (Jokinen 1996, 162–172). Samat sosiaalisen syrjäytymisen ja eristyneisyyden ongelmat hallitsevat vanhemman elämäntilannetta myös huostaanoton jälkeen. (Tonttila 2006, 189).

Lapsisensitiivisen vanhemmuustyön lähtökohta on lapsen ja vanhemman välinen keskinäinen suhde, jonka merkittävyyttä lapsen sijoituksen ei saisi vähentää, vaan sitä pitäisi päinvastoin erityisesti vaalia. Sijoituksenaikainen vanhempien kanssa tehtävä työ kohdentuu vanhemmuuden tukemiseen ja aikuisen tuen tarpeiden ja niiden huomioimiseen sekä tunnistamiseen. Vanhemman elämään liittyvät haasteet ovat monimuotoisia, kuten Tonttilan (2006) tutkimuksessa kävi ilmi. Vanhempien eheytyminen mahdollistaa monenlaista yhteistyötä nuorisokodin ja vanhempien kanssa.

Vanhemmuuden tukemisen tavoitteena on parantaa vanhemman ja nuoren välistä vuorovaikutussuhdetta. Tukea vanhempänä ja kasvattajana olemiseen tarvitsevat erityisesti aikuiset, jotka ovat omassa lapsuudessaan kokeneet särkyntä vanhemmuutta. Kasvattajat, joiden vanhemmuus on särkynyt ja joilta puuttuu sisäinen vanhemmuus, eivät hyödy ainoastaan tiedosta, mitä tekevät väärin, vaan tarvitsevat tietoa myös siitä, miten saada asiat sujumaan paremmin. Vanhemmuuden tukemisen tulee parantaa kykyä huolehtia itsestään sekä rajoistaan ja auttaa vanhempia erottamaan lapset heistä itsestään erillisiksi yksilöiksi. Vanhemmuuden tukeminen myös auttaa löytämään tapoja toipua lapsuudenkodin riittämättömästä ja särkyneestä vanhemmuudesta. Hyvä vanhemmuus sisältää turvallisuutta, läsnäoloa, kanssa elämistä, lohdutusta ja rakkautta. Vanhemmat tarvitsevat myös tietoa vanhempänä olemisesta käytännön taidoista sekä tukea kykyyn jakaa kokemuksia vanhemmuudesta. (Kristeri 1999, 69–71.)

4.3.4 Nuoren itsenäistyminen

Nuoruusikä on noin kymmenen vuotta kestävä elämänvaihe, jonka kehitystehävä on kasvaa itsenäiseksi aikuiseksi. Kliinisessä työssä nuoruusikä voidaan jakaa vaiheisiin, joissa nuori kohtaa erilaisia kehitysvaiheita ja joissa häntä uhkaavat myös erilaiset kehityksen riskit. Nuoruuskehityksen ensimmäinen vaihe on varhaisnuoruus eli ikävuodet 12–14. Tässä vaiheessa psyykkinen murros näkyy selvästi ulospäin, kun nuori kokeilee vanhemmista itsenäistymisistä, arvostelee heitä ja etsii kodin ulkopuolisia ihmissuhteita. Varsinaisessa nuoruudessa, 14–16 -vuotiaana, käydään läpi varsinainen nuoruuden kehitys. Pyrkiesään itsenäistymään vanhemmista nuori saattaa olla täynnä negatiivisia tunteita. Hän ajattelee itsekeskeisesti ja on ärtyisä. Myöhäisnuoruudesta, eli ikävaiheessa 16–20/25 vuotta, nuori vähitellen tasaantuu, hänen itsearvostuksensa vahvistuu ja tunne-elämä vakiintuu. Kun nuoren identiteetti on selkiytynyt riittävästi, hän on valmis aikuisuuteen. Onnistuneen nuoruuden pääsaavutus on eheä identiteetti. Nuorten ajautuminen ongelmiin kuten päihteiden käyttöön voi vaarantaa hänen nuoruusiän kehityksensä (Vuorinen 1998, 202). Jos nuoren itsenäisyys ymmärretään autonomisena toimijuutena, mihin keskeisesti liittyy vastuullisuus ja aktiivisuus oman elämänsä suhteen, kysymykseksi asettuukin, miten nykyjärjestelmässä nuorisokodin on mahdollista tuottaa aitoa itsenäistymistä synnyttämättä samalla myöhempää riippuvuutta tukijärjestelmistä.

Nuoren kehitystä ohjaavat biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa keskenään ja muodostavat näin erottamattoman kokonaisuuden. Näiden psykososiaalisten teorioiden mukaan voidaan määritellä nuoruuden kehitys. (Nurmi 2001, 25.)

Nuorisokodin nuoret ovat ajautuneet vaikeuksiin ja kokeneet toistuvasti epäonnistumisia elämässään ja koulussa, minkä seurauksena nuori ei kykene keskittymään haasteiden ratkaisemiseen vaan pikemminkin erilaisiin defensiivisiin toimintoihin. Elämä on myös muuttunut levottomaksi ja arvaamattomaksi. Elämästä on tullut ikään kuin sarja episodeja, joita leimaavat levottomuus, sitoutumattomuus ja lyhytjännitteisyys. Nuoret yleensäkin pohtivat tulevaisuuden ratkaisuja pitkään, mutta huostaan otetut nuoret usein eivät kykene hahmottamaan

tulevaisuutta, koska heidän lapsuutensa on ollut rikkinäinen ja turvaton ja heidän normatiivinen kehityksensä on pitkittynyt ja häiriintynyt. Myös tulevaisuuden ennakoitavuus on vaikeutunut. Ruoppila (2001, 163) toteaaakin, että pidentynyt nuoruus on nyky-yhteiskunnan tunnusmerkki. Tästä on seurannut ristiriita suhteessa nuoruusikään kohdistuviin normatiivisiin kehitystehtäviin. Nuoruusiän kehitystehtävien ratkaiseminen edellyttää nuoren identiteetin muuttumista aikuisen identiteetiksi. Nuoruudessa alkava identiteetikriisi on yhteydessä vanhemmista irtautumiseen ja itsenäistymiseen. Nuori kyseenalaista, erittelee ja jäsentää uudelleen lapsuudenaikaisia samaistuksiaan ja ymmärtää, että yksilöllä voi olla yhteisössä monenlaisia ja jopa ristiriitaisia rooleja. Identiteetikriisi voi johtaa pidentyneeseen etsiskelyyn sekä roolien ja elämänkatsomusten korostuneeseenkin etsintään. Aikuisuuden saavuttaminen kestää kauemmin kuin aikaisemmin. Opiskelu pitkittyy, koska siihen sisältyy harjoittelujaksoja kotimaassa ja ulkomailla. Parisuhteeseen sitoutuminen ja vakautuminen eivät enää ole itsentäänselvyys. Erityisiä vaikeuksia syntyy, kun nuori joutuu yhteiskunnan odotusten ja sen tarjoamien tosiasiallisten toimintamahdollisuuksien asettamien rajoitusten ristiriitaan.

Itsenäistyvän nuoren roolikartta on syntynyt Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä. Vuonna 2008 vahvistettiin nykyinen versio rooleista. Lastensuojelulaitoksissa roolikarttaa voidaan käyttää esimerkiksi itsenäistymiskasvatuksen tukena. Roolikarttaa käyttämällä hahmotetaan nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään. Sen avulla voidaan herättää keskustelua nuoren kanssa. Roolikartta sopii huolen puheeksi ottamisen välineeksi esimerkiksi ohjaajille nuorisokodissa. Itsenäistyvän nuoren roolikartan roolit muodostavat kokoelman, jotka rakentuvat hierarkkisesti kolmeen tasoon: motivaatorooliin, tavoiterooliin, tekorooliin. Päärooleja on viisi. Ne kuvastavat motiiveja, joiden perusteella itsenäistyminen etenee. Motiivi saa nuoren toimimaan tavalla, joka mahdollistaa nuoren itsenäistymisen ja aikuistumisen. Motiivirooleja ovat: arkipäivän pyörittäjä, itsensä arvostaja, rajojen asettaja, elämästä oppija ja suhteiden hoitaja. (Ylitalo, 2011. 33–34.)

Nuorten pahoinvointi ja hyvinvointi riippuvat monasti perheolosuhteista. Nuoren oma elämäntyyli vaikuttaa asiaan myöhemmin. (Stakes 2002, 22.) Nuori oppii

perheen kautta erilaiset normit, arvot ja käyttäytymismallit, jotka auttavat ja tukevat häntä selviytymään kodin ulkopuolella. Vanhempien emotionaalinen tuki ja ohjaus ovat nuorille erittäin tärkeitä. (Paunonen, Vehniäinen & Julkunen 1999, 225.) Nuori tarvitsee aikuisen huolehtimaan hänestä, aikuisen, jota hän voi vihata, rakastaa ja uhmata ja josta nuori voi pitää. Nuoren täytyy kokea, että vanhemmat, koulu ja yhteiskunta arvostavat häntä ja asettavat rajoja sekä ilmaisevat aitoa kiinnostusta nuorta kohtaan. Nuoret kokevat useasti vanhemmat ja opettajat kasvunsa esteeksi, jolloin yhteistyö voi muuttua molemminpuoliseksi taisteluksi rinnakkain kasvamisen sijaan. (Aalberg & Siimes 1999, 101.) Nuorelle on kasvun ja kehityksen kannalta tärkeää tuntea kuuluvansa ja kokea olevansa pidetty. Ihminen kuuluu elämänsä aikana moniin erilaisiin ryhmiin kuten esimerkiksi perhe, ystävät, harrastusryhmät, koululuokka tai työyhteisö. Ryhmät luovat nuorelle ympäristön, jossa hänellä on mahdollisuus toteuttaa itseään, löytää uusia sosiaalisia suhteita ja tarkastella omaa toimintaa suhteessa muihin ihmisiin ja vallitsevaan ympäristöön. Nuoruuteen liittyy usein myös itsenäistymisahdistuksen vaihe. Yksilöityminen saattaa tuntua hämmentävältä ja tuskalliseltakin. Erilleen joutuminen turvallisista yhteyksistä ahdistaa. Itsenäistymisahdistus kuuluu kuitenkin nuoruuden ikävuosiin ja niiden jälkeisiin ikäkausiin luonnollisena osana.

Itsenäistyessään nuori suuntautuu yhä enemmän pois nuorisokodin ja perheen piiristä. Nuori alkaa jäsentää suhteita vanhempiinsa uudella, aikuisemmalla tavalla. Hän ymmärtää vähitellen, että hänellä on oma elämä, joita koskeviin päätöksiin hän voi itse vaikuttaa. Vaikka nuori vaikuttaisi ulospäin hyvinkin itsenäiseltä, hän on yleensä sisäisesti riippuvainen vanhemmistaan. Vanhemmuus ei häviä nuoren aikuistumisen myötä, vaan saa tasavertaisemman muodon. Itsenäistyvä nuori tarvitsee yhä aikuisen, joka auttaa ja ohjaa häntä hänen tutustuessaan ympäröivään yhteiskuntaan ja kokeillessaan omia siipiään.

Nuoruusiän onnistunut kehitys johtaa psyykkisesti ja fyysisesti terveeseen aikuisuuteen. Nuorten kehitys voi edetä tasaisesti ilman suuria ristiriitoja. Usein nuorella on ristiriitoja, joiden vakavuus askarruttaa nuorta itseään, vanhempia ja muita, jotka ovat tekemisessä nuoren kanssa. Varhainen ongelmiin puuttuminen ja avun tarjoaminen oikeaan aikaan on tärkeää. Useat psyykkiset häiriöt puh-

keavat nuorena. Koska nuorten psyykkiset oireet voivat alkuun olla epäspesifiä, häiriön tunnistaminen on vaikeaa. Psyykkiseen hyvinvointiin kuuluu muun muassa henkisen hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tuntemus. Siihen kuuluvat tyytyväisyys elämään, myönteinen asenne ja aktiivisuus sekä itsensä hyväksyminen. Kehitystahti on yksilöllinen ja siihen vaikuttavat monenlaiset tekijät. (Laukkanen, Marttunen, & Miettinen 2006, 5.)

Ammatinvalinta ja koulutus ovat suuri kysymys nuoren tulevaisuuden kannalta. Nuorisokodissa nuoren arkeen kuuluu opiskelu itsenäisesti tai tarpeen vaatiessa ohjatusti. Nuoren on määriteltävä arvonsa, prioriteettinsa ja kiinnostuksen aiheensa. Ammatinvalinta muokkaa omalta osaltaan nuoren minäkuva. Nykynen työelämä on epävakaa, ja työn tai opiskelupaikan saaminen on vaikeutunut. Usein nuoret on otettava vastaan saamansa koulutuspaikka, vaikka se ei vastaisi hänen toiveitaan. Ammatinvalintaa tehtäessä monet nuoret ovat kypsymättömiä tekemään näin suuria elämänpäätöksiä ja ovat syystäkin hämmentyneitä. Nuorten ammatinvalinta on tullut viime vuosina aiempaa vaikeammaksi. Nykynuorella ei ole ammattia valittaessa varmuutta siitä, miten hänen tulisi edetä koulutuksessa ja työurallaan. Vielä 1960-luvulla ammatinvalintaan vaikutti ennen kaikkea kotitausta. Maanviljelijän pojasta tuli maanviljelijä ja lääkärin pojasta lääkäri. Nykyään omaa elämänsä rakentava nuori joutuu elämänsä aikana tekemään usein uusia valintoja niin koulutuksen kuin työnsäkin suhteen. Kodin tuki vaikuttaa merkittävästi siihen, mitä nuoret ajattelevat omista mahdollisuuksistaan ja tulevaisuudestaan. Tässä suhteessa nuoret ovat hyvin eriarvoisia ja huostaan otetut nuoret ovat usein erityisen heikossa asemassa valtaväestön nuoriin nähden.

Nuoruuden on väitetty polarisoituvan. Esimerkiksi nuorison rikoskäyttäytymisen viimeaikaisena trendi on ollut, että yhä pienempi osa nuorista vastaa yhä suuremmasta osasta kokonaisrikollisuudesta (Myllyniemi 2008,18). Polarisaatiota tarkasteltaessa tärkeäksi seikaksi nousee koulutuksen keskeyttäminen, sillä vähintäänkin toisen asteen koulutus on tärkeää työn saamisen kannalta. Koulutuksen keskeyttäminen on yleistä nuorille suunnatussa ammatillisessa koulutuksessa. Opintojen keskeyttämiseen on osaltaan vaikuttanut ns. pakkohaku, eli pakko hakea opintopaikkaa työmarkkinaetuuksien menettämisen uhalla.

Opintojen keskeyttämiseen vaikuttavat myös väärälle alalle joutuminen, henkilökohtaiset syyt, päihdeongelmat, köyhyys, oppilaitoksen toimintakulttuuri, persoonalliset tekijät tai esimerkiksi koulutusjärjestelmän rakenteet tukipalveluiden puute.

5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA AIKATAULU

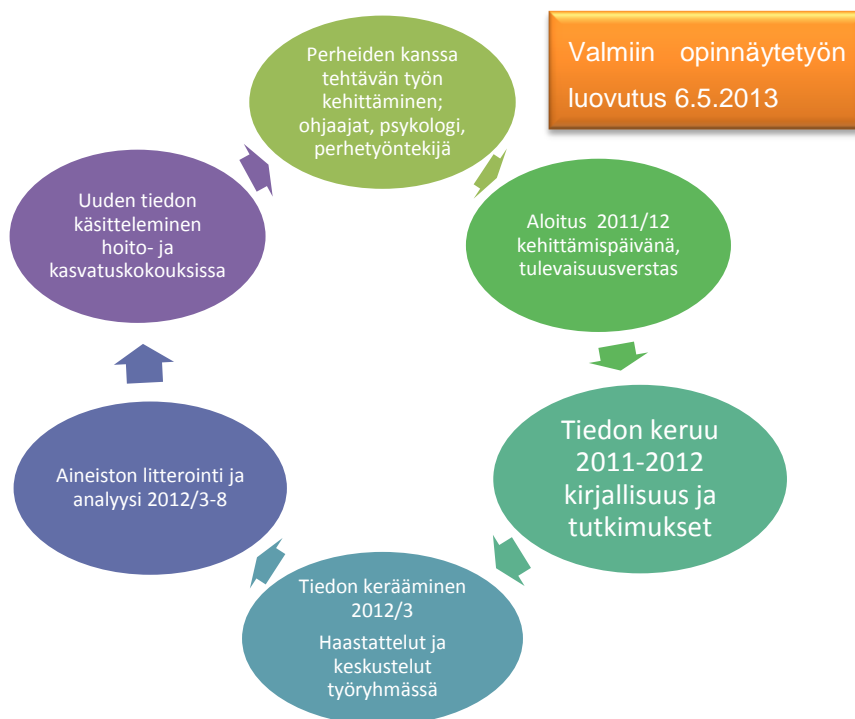
Ajatus kehittämistyöstä lähti liikkeelle vuonna 2011 Kannelmäen nuorisokodin työhyvinvointipäivästä. Nuorisokodin johtaja kertoi kaupungin olevan omaksussa linjausta, jonka mukaan laitosten tulisi kehittää perheiden kanssa tehtävää työtä, jotta näiden olisi mahdollista osallistua nuortensa elämään myös nuorisokodissa. Tarvittavat laitosjaksot voisivat näin lyhentyä. Yhä suurempi määrä lastensuojelun asiakkaista on murrosikäisiä nuoria ja heidän vanhempiaan. Tämä asettaa haasteita lastensuojelutyölle ja sen kehittämiselle. Nuorisokodeissa ymmärretään aikaisempaa paremmin nuoruuteen liittyvät kehitystehtävät, suojautumiskeinot ja nuoruuteen liittyvät häilyvät rajat. Nuorella on lapseen verrattuna suuremmat mahdollisuudet hakea itse apua ja toimia monin tavoin vaikuttaakseen omaan elämän tilanteeseen (Heinonen & Metsälä 2009, 93). Tässä opinnäytetyössä nuorilla tarkoitetaan nuorisokodissa asuvia nuoria, jotka ovat 15–17 vuotta vanhoja. Nuorilla on usein myös verkosto, johon kuuluu vanhempien lisäksi sukulaisia, isovanhempia ja nuoren ystäviä.

Kehittämistyön tavoitteena oli uuden toimintatavan kehittäminen ja käyttöön ottaminen nuorisokodin arkeen. Tavoitteena oli samalla kehittää perheiden kanssa tehtävää työtä, jotta vanhemmat voisivat paremmin olla mukana nuortensa elämässä ja nuorisokodin arjessa sekä nuorten tukemisessa itsenäiseen elämään. Optimaalisessa tapauksessa nuoren ja hänen perheensä elämässä tapahtuva muutos voi tarkoittaa laitoshoidon lyhenemistä ja nuoren siirtymistä takaisin kotiin. Toisaalta nuoren ja myös vanhempien kannalta voi olla parempi,

että nuori itsenäistyy sekä nuorisokodista että vanhemmista suoraan omaan asumiseen.

Rajasin osallistavan tutkimuksen koskemaan vain Kannelmäen nuorikodin Tsemppi-osaston nuoria ja heidän vanhempiaan, ja suljin Pohjois-Haagassa sijaitsevan Beissi-osaston nuoret ja vanhemmat tutkimuksen ulkopuolelle, koska minulla ei ole heihin samanlaista suhdetta kuin oman osastoni nuoriin ja heidän vanhempiinsa. Myös aineisto olisi paisunut liian suureksi. Työtä suunnitellessani totesin, että kaikki vanhemmat olivat työssäkäyviä ja vain yhden nuoren kohdalla lastensuojeluasiakkuus oli ylisukupolvista. Haastateltuihin nuorien ja vanhempien elämässä yhtä perhettä lukuun ottamatta yhteiskunnan kontrolli ei ollut aikaisemmin läsnä, eli riippuvuus tukijärjestelmistä ei ollut muodostunut elämäntavaksi. Poikkeuksellisesti osastolla ei ollut yhtään etnistaustaista nuorta, eli monikulttuurisuuden puuttuminen yksinkertaisti asioita huomattavasti. Nämä molemmat seikat heijastuivat tapaan, jolla minun oli mahdollista lähestyä tutkittavia vanhempia. Jouduin kuitenkin aihetta rajatessani pohtimaan, mitä perheiden kanssa tehtävä työ olisi tilanteessa, jossa nuorella ei ole vanhempia tai he ovat niin sairaita, että perheiden kanssa tehtävä työ on mahdotonta, tai jossa nuorella ei ole lainkaan lähiverkostoa monikulttuurisuuden mukanaan tuomista ongelmista puhumattakaan. Kaikki nuoret olivat olleet laitoksessa jonkin aikaa, eli olin heille ja heidän vanhemmilleen tuttu, mikä lisäsi avoimuutta ja luottamusta.

KUVIO1. Tutkimus- ja kehittämistyön prosessi

6 OPINNÄYTETYÖ TOIMINTATUTKIMUKSENA

6.1 Toimintatutkimus

Opinnäytetyöni on osallistava toimintatutkimus. Toimintatutkimus ei vain kuvaa asioita, vaan siinä pyritään samalla todellisuuden muuttamiseen. Aaltolan ja Syrjälän mukaan toimintatutkimukseen liittyy tutkimusstrategiana käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutus. Tieteellisenä lähestymistapana toimintatutkimus on saanut alkunsa 1940-luvulla USA:ssa, kun sosiaalipsykolog Lewin otti käyttöön käsitteen Action Research. (Aaltola & Syrjälä 1999,

13.) Lewinin kenttäteorian vaikutuksesta toimintatutkimus ymmärretään paljolti todellisuuteen vaikuttamisena, mikä edellyttää sosiaalista tilaa ja sen hyväksi käyttämistä. Toimintatutkimus kiinnittyy sosiaalisen tilan avaamiin merkitysyhteyksiin. Näin toimintatutkimus on samanaikaisesti sekä tieteellinen että sosiaalinen prosessi. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 28–36.)

Tutkivan toiminnan kohteena ovat tässä tutkimuksessa ohjaajien toimintatapa ja sen kehittäminen perhetyöhön tavalla, joka tukee asiakkaiden itsenäistymistä. Toiminnan kehittäminen käsitetään jatkuvaksi prosessiksi, joka ei pääty esimerkiksi aiempaa parempaan toimintatapaan. Aaltolan ja Syrjälän näkemyksen mukaan keskeistä onkin ymmärtää uudella tavalla kehittämisprosessi. Toimintatutkimus on metodologinen lähestymistapa, joka ei ole kiinnostunut vain siitä, miten asiat ovat, vaan siitä, miten niiden tulisi olla (Aaltola & Syrjälä 1999, 18), eli toimintatutkimuksen lähestymistapa on samankaltainen kuin sosiaalityössä yleensä. Yksi toimintatutkimuksen lähtökohdista on refleksiivisyys, jonka avulla pyritään uudelleenlaiseen toiminnan ymmärtämiseen ja kehittämiseen (Heikkinen 2001).

Toimintatutkimus ymmärretään tässä tutkimuksessa väljäksi strategiseksi lähestymistavaksi perheiden kanssa tehtävän työn kehittämisessä ja toisaalta tutkimusta ohjaavaksi tutkimusmetodiksi. Rissasen (2005) mukaan toimintatutkimus on tiedon tuottamista ja soveltamista samanaikaisesti eli teorian ja käytännön dialektinen suhde. Kehittämistyö onnistuu parhaiten, kun se toteutetaan yhteisymmärryksessä henkilöstön kanssa. Henkilöstön sitouttaminen työskentelyyn voi olla haastavaa, ja sitä voi edistää vapaaehtoisuus ja tietoisuus valinnan vapaudesta. Työelämässä ei kuitenkaan aina ole mahdollista valita osallistumistaan, ja tällöin on tärkeää toteuttaa kehittämistyö henkilöstö huomioiden ja varata kehittämiselle riittävästi aikaa. Aika kuitenkin on usein rajallinen resurssi. Julkisten organisaatioiden tietopääoma on kiinteästi sidoksissa yksittäisiin työtehtäviin. Yksilöpääoma on työntekijän osaamista ja kykyä hyödyntää ja soveltaa tietoa käytännön työssä. Osaamisen uudistamisen ja kehittämistyön avulla voidaan vahvistaa tietopääomaa ja näin ollen koko organisaation osaamista, millä on merkittävästi vaikutusta asiakastyöhön. (Määttä-Ojala 1999, 118.)

Toimintatutkimuksen alkuperää tai keksijää ei voida yksiselitteisesti määrittää, mutta psykologi ja sosiaalipsykologi Lewin (1890–1947) mainitaan hyvin usein toimintatutkimuksen keskeisimmäksi kehittäjäksi. Lewin osoitti, että työntekijöiden demokraattisilla osallistumismahdollisuuksilla oli selvä yhteys työtyytyväisyyteen, työmoraaliin ja tuottavuuteen (mm. Kemmis & McTaggart 1988, Hart & Bond 1996, 12–20). Toimintatutkimus jakautuu Englannissa ja Yhdysvalloissa vallitsevaan laadullisen tutkimusperinteisiin, joita ovat yksilön autoreflektiivista toimintaa korostava tutkimussuuntaus ja australialaisten yhteistyön ja yhteisön toimintaa korostaviin tutkimussuuntaukseen. Toimintatutkimuksella on Englannissa Lewinin näkemysten kanssa yhdensuuntainen, mutta itsenäinen kehityshistoria. Kemmis ja McTaggart (1988, 5-6) määrittelevät toimintatutkimuksen yhteisölliseksi ja autorefleksiiviseksi tutkimustavaksi, jonka avulla sosiaalisen yhteisön jäsenet pyrkivät kehittämään yhteisönsä käytäntöjä käytännöllisemmiksi, järkipäisemmiksi ja oikeudenmukaisemmiksi. Samalla yhteisön jäsenet pyrkivät ymmärtämään paremmin toimintatapojaan ja tilanteita, joissa he toimivat. Kemmis määrittää Wilkinsonin (1998, 21) kanssa toimintatutkimuksen tarkoituksiksi auttaa ihmisiä tutkimaan todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Samalla toimintatutkimus auttaa heidän mukaansa ihmisiä muuttamaan todellisuutta, jotta sitä voitaisiin tutkia. Carrin ja Kemmisin (1986, 164) mukaan toimintatutkimus on demokraattisia periaatteita korostava lähestymistapa, joka sallii osallistujien vaikuttaa tai peräti määrätä oman elämänsä ja työnsä olosuhteista sekä kehittää yhteisesti kritiikkiä riippuvuutta sekä epätasa-arvoa ja riistämistä ylläpitäviä sosiaalisia oloja kohtaan. Toimintatutkimus muodostaa syklin tapaan etenevän prosessin, jossa toiminta sekä sen tutkimus ja arviointi ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa yhdistäen teorian ja käytännön interventioiden avulla. Peräkkäin asettuvat tutkimussyklit muodostavat etenevän spiraalin, joka voi kuitenkin antaa toiminnasta koko ajan eteenpäin kehittyvän kuvan. Eteneminen ei ole täysin lineaarista, vaan toiminta voi siirtyä ikään kuin sivuraiteelle ja palata uutena syötteenä takaisin. Todellisuudessa tutkimusprosesseissa tapahtuu aina asioita, joita ei voi tiivistää yhteen ajassa etenevään spiraaliin. Toimintatutkimuksen edetessä painopiste saattaa muuttua, ja tutkimus etenee niin, että eri vaiheet ovat toistensa lomassa. (Hart & Bond 1996, 31, 37–38, Kemmis 1994,

42, Heikkinen 2001, 43, 138–139.) Intervention aikana esiin tulevat uudet asiat ovat aivan uutta luovia, ja ne saattavat johtaa tutkimustehtävän uudelleenmuotoutumiseen. Eräässä mielessä tieteellinen tutkimus alkaa kysymyksestä ja päättyy aina uuteen kysymykseen. Heikkinen (2001, 43). nimittää uusia ja ennakoinmattomia ongelmia ja tutkimustehtäviä sivuspiraaleiksi.

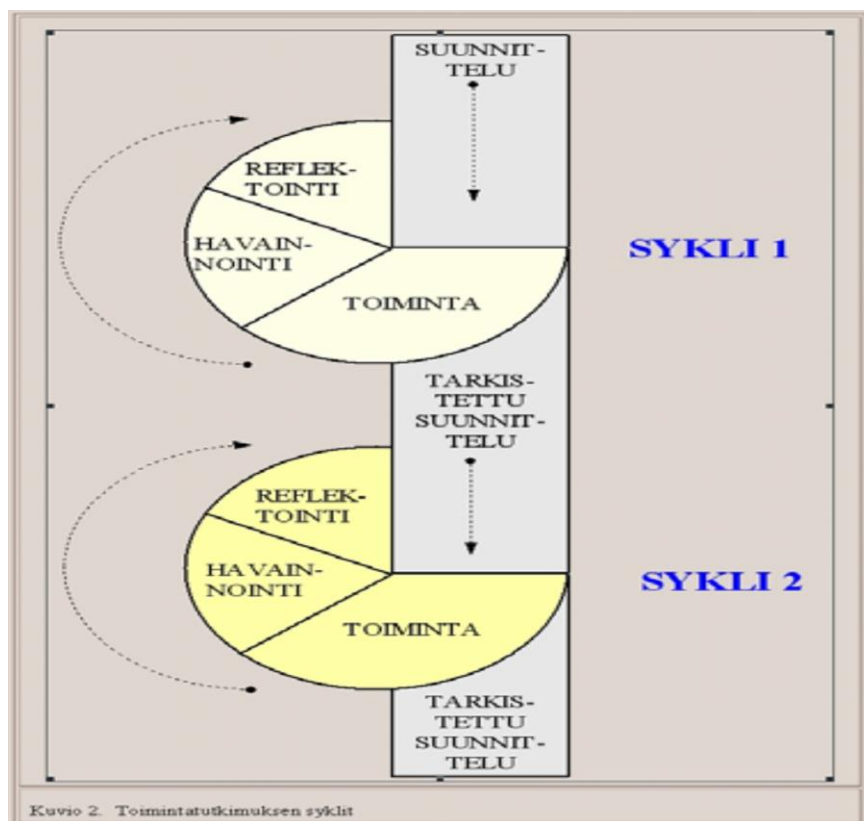
6.2 Toimintatutkimus kehittämisprosessina

Toimintatutkimuksen tavoitteet ja ongelmat muotoillaan yhdessä tutkijoiden, systeemissä toimivien henkilöiden ja asiakkaiden kanssa. Kehittämishankkeissa on toisinaan vaikea määritellä, kuka on asiakas eli tuloksen tarvitsija, kun on kyseessä yhteisen työprosessin kehittäminen. Onko asiakkaana opintäytetyön tilaaja vai interaktiivisessa suhteen tutkimuskohde? Voisi myös ajatella, että asiakasta ei lainkaan ole projektiroolin tarkoittamassa merkityksessä (Anttila 2007 137).

Työnantajani eli Sosiaaliviraston perhepalveluiden vastuunalueen lasten sijaishuollon alainen Kannelmäen nuorisokoti on tiettyssä mielessä työn tilaaja, ja sen voisi ajatella olevan myös olevan prosessin asiakas, koska sille koituu potentiaalista hyötyä hankkeesta esimerkiksi lyhentyvien sijoitusaikojen muodossa. Tutkimus kohdistuu nuorten perheisiin ja heidän mahdollisiin lähiverkostoihinsa, jotka myös hyötyvät hankkeesta, eli heidätkin voisi tämän ajatuskulun mukaisesti katsoa prosessin asiakkaiksi. Kehittämistyön tarkoituksena on tukea nuorisokodin nuoria, jotka hekin hyötyvät hankkeesta saadessaan projektin tuloksena tukea itsenäistymiseen vanhemmiltaan ja lähiverkostoiltaan. Myös he ovat tällä perusteella prosessin asiakkaita. Asiakkuus eli tuloksen tarvitsija on mutkikas asia ja riippuu pitkälti siitä, kenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Tässä opinnäytetyössä prosessin asiakkuutta tarkastellaan lastensuojelun kohteena olevan nuoren ja heidän vanhempiansa kannalta.

Toimintatutkimus on tutkimusote, jossa samanaikaisesti sekä toteutetaan tutkimusta että tavoitellaan käytännön tilanteen tai tutkittavan ilmiön muutosta. Toimintatutkimuksen taustalla on pyrkimys hankkia tietoa, jota käytetään muuttamaan jotakin tiettyä tutkimusprosessin osana olevaa todellisuutta. Toimintatutkimus soveltuu parhaiten erilaisten organisaatioiden toiminnan kehittämiseen.

KUVIO 2 Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen, Toiminnasta tietoon, Suojasen (1999) mallia mukaillen Linturi (2003) teoksessa: Anttila 2007, 137)

- Toimintatutkimuksen mallin yleisenä ideana on eteneminen spiraalimaisesti suunnittelu - toiminta - havainnointi - reflektointi -kierroksissa eli sykleissä.
- Yhtä tällaista kierrosta voi pitää vasta tutkimuksen alkuna, ja tavallisesti jokaiseen toimintakierrokseen kuuluu useita lisäkierroksia tai sivukierroksia sen mukaan, millaisia lisä- tai tukitoimintoja suunnittelun ja valmistuksen prosessiin liittyy.
- Syklin kierros on perusta seuraavalle kierrokselle, ja tarkoituksena on jatkuvasti tarkastella suhdetta, joka muodostuu aikaisemman syklin havainnoinnista.

- Keskeinen piirre on ryhmässä tapahtuva kierros kierrokselta etenevä toiminta,
 - Tutkija ei siis ole ulkopuolinen henkilö, eikä tietoja hankita jälkeempään tai tallenneta jonnekin muiden käytettäväksi, vaan kaikki tapahtuu "tässä ja nyt".
- (Anttila 2007, 137, Toikko T & Rantanen T. 2009, 67).

Toimintatutkimus kuvataan usein kehänä, joka muotoutuu toiminnasta, reflektoinnista ja uudelleensuunnittelusta. Syklit muodostavat spiraaliin, kun toimintaa toteutetaan, reflektoidaan, suunnitellaan uudelleen ja aloitetaan taas sykli alusta. (Heikkinen & Jyrämä 1999.)

6.3 Opinnäytetyön kulku toimintatutkimuksena

Toimintatutkimuksen suunnitelma esiteltiin työnantajalle 25.2.2011, jolloin myös Kannelmäen nuorisokodin johtajan kanssa sovittiin työn aloittamisesta. Tutkimuslupa haettiin Helsingin kaupungilta joulukuussa 2011. Kehittämistyön sidosryhmät ovat Helsingin kaupungin Kannelmäen nuorisokodin huostaan otetut tai avohuollon tukitoimenpiteinä sijoitetut nuoret ja heidän vanhempansa, kehittämissä mukana olevat laitoksen ohjaajat ja psykologi sekä toisesta laitoksesta oleva perhetyötä tekevä ohjaaja. Ohjausryhmänä toimi nuorisokodin johtaja ja vastaava ohjaaja. Tutkimussuunnitelma esiteltiin henkilöstölle nuorisokodin kehittämisspäivänä 6.12.2011, ja ohjaajille pidettiin kehitysverstastyöskentelyn iltapäivä. Tarkoituksena oli tutustuttaa ohjaajat perhetyön kehittämissyöhön, jonka puitteissa ohjaajat pohtisivat, mitä perhetyö on, mitä se voisi tai mitä sen pitäisi olla nuorisokotikontekstissa. Iltapäivän tuloksena syntyi monia ehdotuksia nuorisokodissa perheiden kanssa tehtävän työn kehittämiseksi. Haasteeksi koettiin passiiviset vanhemmat, jotka eivät osallistu lastensa neuvotteluihin. Ongelmaksi koettiin vanhempien rajattomuus ja sitoutumattomuus sovittuihin asioihin, esimerkiksi sovittuihin sääntöihin nuorten kotilomien aikana. Työtä ehdotettiin kehitettäväksi esimerkiksi muistutussoitoilla vanhemmille ennen neuvotte-
luja ja vanhempien toiveiden huomioimista neuvotteluajoissa mahdollisuuksien

mukaan. Molempien huoltajien toivottiin osallistuvan neuvotteluihin. Haasteina ohjaajalle pidettiin ensikontaktin syntymisen tärkeyttä ja puhelinkeskustelun aikana tapahtuva vuorovaikutusta ja tukea. Haasteeksi koettiin myös pyrkimys viestittää ja välittää vanhemmille ymmärrys ja oivallus yhteisen kasvatustavoitteen tärkeydestä. Ohjaajien omien työvuorojen joustoja pidettiin tärkeänä, jotta resurssit riittäisivät kotikäynteihin.

6.3.1 Aineiston keruu

Toimintatutkimuksessa aineistonkeruu on yhteydessä tutkittavaan tilanteeseen ja toimintatilanteen tuottamiin mahdollisuuksiin luotettavan tiedon keruuseen. Tärkeää on, että tutkittavasta aineistosta tai ilmiöstä pyritään kokoamaan eri tavoin hankittua mahdollisimman monipuolista tietoa. Hirsjärven ja Hurmeen (2011) mukaan haastatteluaineisto on aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tulos. Haastattelija voi vaikuttaa haastateltavaan monin tavoin, vaikka pyrkiikin olemaan vaikuttamatta, jäämään tilanteen tutkimuskohteen ulkopuolelle. Itse koin olevani osallinen aineistojen syntymisessä.

Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta löytyi melko niukalti. Nuorisokodin toiminnan tunteminen ja kirjallisuuteen tutustuminen helpottivat haastattelun rakentamista ja etenemistä. Haastattelut toteutettiin kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisellä puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. (Kuvio 3). Vanhemmat haastateltiin yksitellen ja nuoret ryhmässä. Tutkimuskysymykset muodostettiin kehittämistyön tarpeiden mukaisesti. Tässä tutkimuksessa tiedonintressinä on kehittää nuorisokodissa sellaista työmuotoa, jonka avulla nuorten perheet ja läheiset tulisivat paremmin huomioitua nuorisokodin työssä. Vanhemmat voivat näin olla enemmän nuortensa tukena näiden itsenäistymiskehityksessä. Tarkoituksena on nuorten itsenäistymisen tukeminen, jotta he voivat turvallisesti muuttaa nuorisokodista itsenäiseen elämään. Tutkimuskysymysten viiden teeman avulla tarkasteltiin vanhempien avun ja tuen tarvetta sekä nuorisokodin työn kehittämistarpeita. Ensimmäisen teeman avulla pyrittiin kartoittamaan vallitsevaa tilan-

netta eli yhteistyön tilaa nuorisokodin kanssa. Toinen teema kysyi, mitä vanhemmat käsittävät perhetyön ja sen antaman tuen olevan. Kolmas teema käsiteli työmenetelmiä, niiden antamaa tukea sekä yhteydenpitoa. Neljäs teema kohdistui nuoren itsenäistymiseen laitoksesta ja siihen, mitä tukea nuori vanhemman mielestä tarvitsee itsenäistyessään laitoksesta. Viimeiseksi keskustelimme nuorisokodin työn kehittämisen tarpeista yleensä.

6.3.2 Toimintatutkimuksen haastattelu, kysymykset ja teemat

Tutkimuskysymykset:

1. Millaista tukea nuoret toivovat ja tarvitsevat vanhemmiltaan sekä läheisiltään itsenäistymisensä tueksi?
2. Millaista tukea vanhemmat tarvitsevat vanhemmuuteensa, jotta jaksavat tukea nuortensa itsenäistymistä?
3. Miten nuorisokodin ja vanhempien välistä yhteistyötä voidaan kehittää.

Vanhempien yksilöhaastatteluiden ja nuorten ryhmähaastattelun teemat on esitelty seuraavalla sivulla. (Kuvio 3)

Kuvio 3 Haastattelujen teemat

VANHEMPIEN YKSILÖHAASTATTELUN TEEMAT	1) Tämän hetkinen tilanne nuorisokodin ja perheen välillä 2) Perhetyö 3) Nuoren itsenäistyminen laitoshoidosta? 4) Miten nuorisokodin ja vanhempien välistä yhteistyötä voi kehittää
NUORTEN RYHMÄHAASTATTELUN TEEMAT	Perhetyö ja tuki Menetelmät Läheisten tuki

Nuorten ryhmähaastattelun teemoja oli kolme. Ensin nuorilta kysyttiin, mitä he ymmärsivät perhetyön olevan. Toisen teeman avulla selvitettiin menetelmiä, joita he mahdollisesti kaipasivat. Samassa yhteydessä kysyttiin, miten he haluavat perheitä tavataan tavattavan ja mitä he ajattelevat perhekäynneistä yleensä. Kolmas teema käsitteli läheisiä ja tukimuotoja. Minkälaista tukea he toivovat saavana itsenäistymiseensä perheeltään ja nuorisokodilta? 2012 (ks. haastattelurunko liite 5) Molempiin teemahaastatteluihin liittyi tarkentavia apukysymyksiä, joiden avulla keskustelu lähti käyntiin ja antoi varmuutta haastatteluun. Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmin käytetty menetelmä. Haastattelumenetelmä soveltuu tutkimusaineiston hankkimiseen erityisesti silloin, kun halutaan saada tietoa siitä, mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Haastattelun eräs etu on sen joustavuus, mikä antaa haastattelijalle mahdollisuuden tehdä tarkennuksia, toistaa kysymyksiä sekä käydä avointa keskustelua tiedonantajien kanssa. Jotta tutkija saa haastatteluista mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä, on perusteltua antaa haastattelukysymykset etukäteen haastateltaville hyvissä ajoin ennen sovittua haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73.)

Vietimme hiihtolomaviikonloppua poikien kanssa Vartiosaassa 24.2–26.2.2012. Kutsuimme myös nuorten vanhemmat lounaalle ja toimimaan nuortensa kanssa saareen (Liite 3). Neljä vanhempaa ilmoittivat tulevansa, mutta lopulta vain yksi isä saapui paikalle. Isä oli tyytyväinen tulostaan saareen. Hänellä oli mukava päivä oman nuorensa kanssa, ja sain myös haasteltua hänet. Pallatuamme leiriltä sovin muiden vanhempien kanssa haastatteluajat. Heidät haastateltiin hyvin erilaisissa ympäristöissä: kaksi äitiä kahvilassa, yksi perhe kotonaan ja muut nuorisokodissa työaikana. Aineisto opinnäytetyöhön kerättiin vanhemmilta teemahaastattelumenetelmiltä. (ks. liite 4) Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Se lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia kyseisellä menetelmällä. Vanhempien haastattelut olivat sisällöltään melko erilaisia, vaikka kysymykset olivat samat. Eräät vanhemmat innostuivat kertomaan ja keskustelemaan asioista laajasti, toiset vastasivat vain suoriin kysymyksiin. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelussa ei voi kuitenkaan edetä täysin vapaasti, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Puolistrukturoiduille menetelmille on siis ominaista, että jotkin haastattelun näkökohdat on lyöty lukkoon, mutta ei suinkaan kaikkia. Haastattelun eteneminen tiettyjen keskeisten teemojen varassa vapauttaa riittävässä määrin haastattelun tutkijan näkökulmasta, ja se tuokin tutkittavien äänen hyvin kuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48; Tuomi ym. 2002, 77–78.)

Teemahaastattelun suosio perustuu esimerkiksi siihen seikkaan, että vastaamisen vapaus antaa oikeuden haastateltavien puheelle. Lisäksi teemoihin kohdistunutta haastattelua on suhteellisen helppoa ryhtyä analysoimaan teemoittain. Teemahaastattelua ei tarvitse analysoida jollain nimenomaisella tavalla, vaikka teemoittelu ja tyypittely onkin tavallista ja looginen jatkumo kyseiselle haastattelutyyppille. (Hirsjärvi & Hurme 2001; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003.)

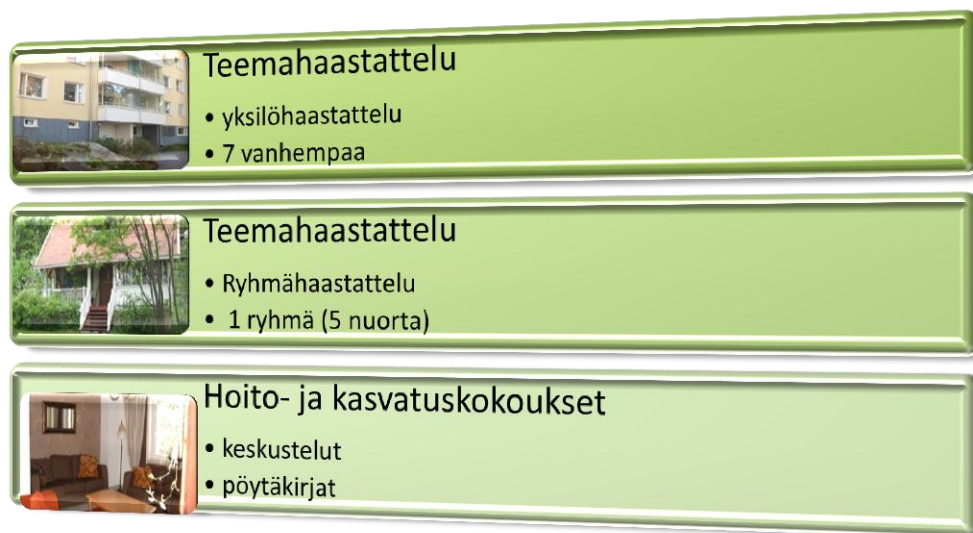
Nuoret haastateltiin hiihtolomaviikolla 24–25.2 Vartiosaassa saunaillan jälkeen. Sosiaalinen konteksti on erityisen tärkeä lasten ja nuorten haastattelussa. Pyrin tekemään haastattelupaikan viihtyisäksi, jotta nuoret kokisivat haastattelutilanteen helpoksi. Toteutin ryhmähaastattelun teemahaastattelurungon avulla, jolloin minun piti huolehtia siitä, että kaikki teemat käydään läpi ja pyrkii innoittamaan kaikkia ryhmän jäseniä monipuoliseen keskusteluun. Haastateltavien määrä riippuu suuresti siitä, millaista tietoa tutkimuksessa tavoitellaan. Kovin suuren ryhmän valitseminen ei ole mielekästä. Omassa ryhmässäni nuorisokodissa oli viisi nuorta. Haastattelijoitakin voi olla enemmän kuin yksi. Kaksi haastattelijaa voi onnistua luomaan rennomman ilmapiirin, joka virittää keskustelua monipuolisemmin kuin vain yksi haastattelijaa (Eskola & Suoranta 2003, 96–97). Minä haastattelin nuoret yksin, apunani kuitenkin toimi toinen ohjaaja.

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Koin tämän olevan vahvuus nuoria haastateltaessa. Haastattelun suuri etu on, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaa- jia myötäillen. Haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista säädellä, ja samoin on enemmän mahdollisuuksia tulkita vastauksia. Haastattelun eräs etu myös on, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2011, 191–193.) Ryhmässä oli parikin ADHD-nuorta. He olivat illalla sen verran levottomia, että ajattelin myöhemmin, että olisin ehkä saanut nuorista enemmän tietoa työhöni, jos olisin haastatellut heidät erikseen. Koin ryhmähaastattelun 15–17 -vuotiaiden kanssa melko haasteelliseksi. Ryhmää piti tarkkailla ja johtaa, jotta jokainen sai keskustelutilaisuuden. Nuoret puhuivat kuitenkin jonkin verran toistensa päälle. Ryhmähaastattelussa keskustellaan tutkimuksen kohteena olevista asioista yhdessä siten, että haastattelijaa puhuu samanaikaisesti useille haastateltaville, mutta kysyy välillä kysymyksiä myös yksittäisiltä ryhmän jäseniltä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 61.) Ryhmässä jäsenet auttavat toisiaan muistamaan asioita, jotka yksin haastattelussa oltaessa eivät välttämättä tulisi mieleen. Esimerkiksi lapsia ja vanhuksia haastateltaessa on havaittu ryhmähaastattelujen toimivan hyvin, jos ryhmähenki on hyvä ja ryhmä toimii sosiaalisena tukena. Puhuminen saattaa olla rennompaa kuin yksi-

löhaastattelussa vieraan haastattelijan kanssa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 61–63; Eskola & Suoranta 2003, 97–98.) Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se seikka, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2001,63). Lastensuojelun nuoret ovat tottuneet vastaamaan virkamiehille heidän odottamallaan tavalla ja turvautumaan vakiovas-
tauksiin, joten ryhmähaastattelu oli kuitenkin ehkä antoisampi menetelmä kuin yksilöhaastattelu, koska ryhmän dynamiikkaa muuttaa ja vapauttaa puhetilannetta.

Hoito- ja kasvatuskokouksissa perheiden kanssa tehtävän työn kehittämistä käsiteltiin ohjaajien kanssa. Kokoukset olivat 3.12.2012, 4.1.2013 ja 4.2.2013. Keskustelut sosiaalityöntekijän ja Mäkitorpan nuorisokodin perhetyötä tekevän ohjaajan kanssa käytiin Kannelmäen nuorisokodissa 18.12.2012, 22.1.2013 ja 20.2.2013.

KUVIO 4 Tutkimuksen aineisto

7 TOIMINTATUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Aineiston sisällön analyysi

Aineiston kokonaispituus oli 55 sivua, kirjaintyyppi ja -koko Ariel 12. Aineisto analysoitiin tutkimuskysymyksien valossa käyttäen aineistolähtöistä sisällön analyysitapaa, ja aineisto muutettiin käsitteelliseksi kuvaukseksi. Keskeisenä tiedonintressinä olivat perheiden kanssa tehtävään työhön soveltuvat tukimuodot. Tutkimuksen alussa haastattelusta saatu aineiston litteroitiin tietokoneelle. Aineiston koodauksen ensimmäisessä valheessa kävin aineiston teemoittain läpi, huolellisesti rivi riviltä ja jokaisen haastattelun omana kokonaisuutenaan. Pyrin etsimään ja järjestämään aineistosta etsimäni käsitteet, jotka koskivat tutkittavaa asiaa ja kirjoitin ne muistiin erilliselle paperille. Vanhempien ja nuorten haastattelut pelkistettiin ja niistä pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia värikoodien avulla. Värikoodien avulla ryhmiteltiin vastaukset toisensa poissulkeviin ryhmiin ja muodostettiin luokiksi aineiston olennaiset ilmaukset, samalla tehtiin julkituotujen ilmauksien välillä systemaattista vertailua. Saadut luokat käsiteltiin, jolloin myös vastauksia yhdisteltiin lisää. Tämän jälkeen tutkimuskysymykseen saadut vastaukset rakentuivat tutkimustulokseksi, eli vanhempien ja nuorten haastatteluista oli löytynyt olennainen vastaus eli luokat. Lähestymistapaa luonnehtii myös prosessinomaisuus. Tämän jälkeen leikattiin ja liimattiin leikatu aineisto luokittain A 3 papereille, jotta pystyttiin tarkastelemaan havainnollisemmin ja tarkemmin tuloksia. Aineiston saman sisältöisistä alaluokista muodostetaan yläluokkia. Luin aineiston vielä kerran, ja päätin nostaa aineistosta esiin myös sellaisia teemoja, jotka eivät liittyneet haastattelurunkoon, koska ne nousivat selkeästi esille aineistosta, eli mahdollisten vaihtoehtojen keskinäisessä arvottamisessa käytettiin abduktiivista päättelyä, joka ei ole deduktiivisesti pätevää, koska tarjolla olevasta todistusaineistosta on mahdollista päätyä myös toisenlaiseen johtopäätökseen. Kyse on tietysti mielessä parhaasta mahdollisesta selityksestä. Uusi työtap ei siis näin syntynyt pelkästään empiirisen aineiston pohjalta, kuten induktiivisessa päättelyssä oletetaan, vaan johtoajatuksen ja aineiston vertailun avulla. (Tuomi & Sarajärvi.2009, 95.) Ab-

duktiivisen päättelyn avulla havainnot voidaan keskittää joihinkin seikkoihin tai olosuhteisiin, joiden uskotaan tuottavan uusia näkemyksiä, mutta päättely ei välttämättä synnytä teoreettisia käsitteitä. Päättely alkaa käytännön tasolta ja tapahtuu vuorotellen teorian ja käytännön tasolla. Päättelyä johdetaan kohti ilmiön mallinnusta. Induktio lähtee liikkeelle empiriasta ja deduktio teoriasta, kun puolestaan abduktiivinen päättely lähtiessään liikkeelle empiriasta ei torju myöskään teorian olemassaoloa kaiken taustana. Tarvittaessa abductionin avulla voidaan kehittää myös käytännön palvelumalleja. Abduktio kattaa myös sellaisen kehittämisen, jonka avulla luodaan malleja, etenipä itse päättelyprosessi mihin suuntaan hyvänsä. (Anttila, 2008.)

KUVIO 5 Sisällön analyysin viisi eri vaihetta

Miles ja Huberman (1984) ovat kuvanneet haastatteluaineiston analysoinnin vaiheet induktiivisesti seuraavasti:

1. haastattelujen kuunteleminen ja aukikirjoitus

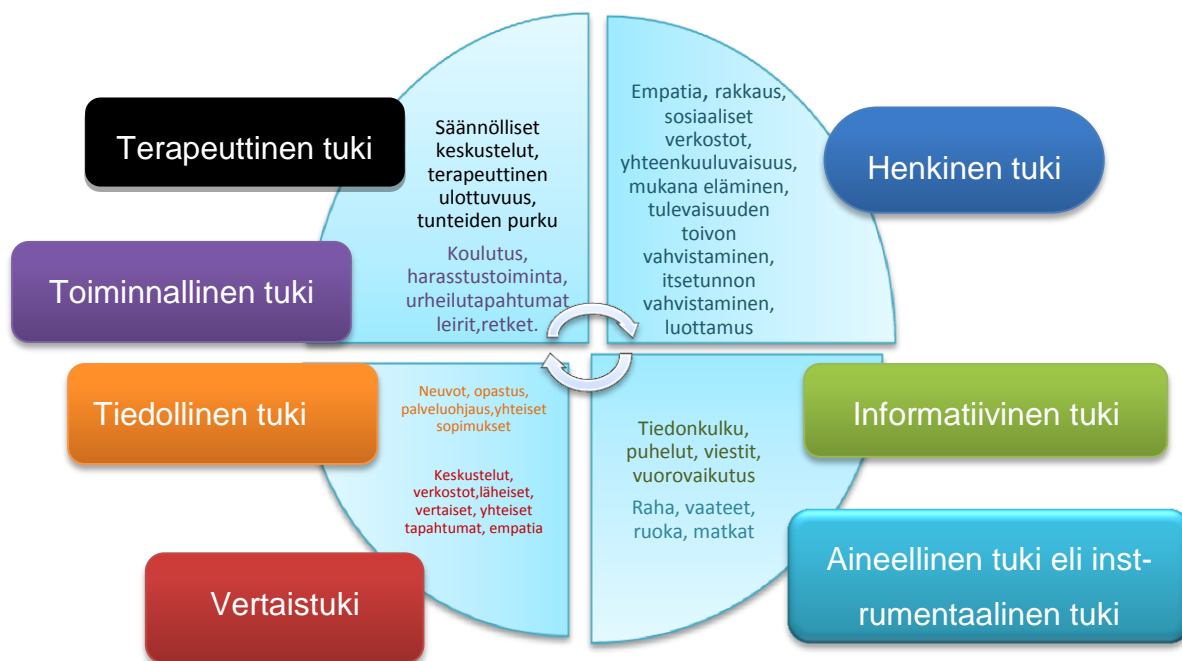
2. haastattelujen lukeminen ja sisältöön perehtyminen
3. pelkistettyjen ilmausten etsiminen ja alleviivaaminen
4. pelkistettyjen ilmausten listaaminen
5. samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistetystä ilmauksista sekä pelkistettyjen ilmausten yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen
6. alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen
7. yläluokkien yhdistäminen ja kokoavan käsitteen muodostaminen
(Tuomi – Sarajärvi.2009, 108–111)

7.2 Työmuotoihin sisältyvät tukimuodot

Nuorten vanhemmat ja nuoret kokivat nuorten itsenäistymisen tukemiseksi perheiden kanssa tehtävän työn koostuvan sosiaalisesta, informatiivisesta ja emotionaalisesta tuesta. Vanhempien mielestä tuki koostui informatiivisesta tuesta ja sosiaalisesta tuesta kuten aineellisteta tuesta, terapeuttisesta tuesta, toiminnallista, tuesta, tiedolliselta tuesta sekä vertais- ja kumppanuustuesta. Vanhemmat kokivat henkisen tuen olevan tärkeäksi.

Erilaiset tuen muodot nousivat esiin haastatteluissa nousi esiin: 1) henkinen tuki eli empatia, rakkaus, yhteenkuuluvaisuus, mukana eläminen ja tulevaisuuden toivo. Informatiivinen tuki: tiedon kulku (puhelut, viestit) ja vuorovaikutus, 2) aineellinen tuki eli raha, vaatteet, ruoka ja matkat, 3) vertaistuki eli keskustelut, verkostot, yhteiset tapahtumat ja empatia, 4) tiedollinen tuki eli neuvot, opastus, palveluohjaus ja yhteiset sopimukset, 5) toiminnallinen tuki eli palvelut, koulu- tus, harrastustoiminta, urheilutapahtumat leirit ja retket ja 6) terapeuttinen tuki eli säännölliset keskustelut, terapeuttinen ulottuvuus ja tunteiden purku

KUVIO 6 Nuorisokodissa asuvien nuorten ja heidän vanhempensa toivomat tukimuodot. Tukimuodot on esitetty yksilöidysti liitteessä 6.

Nuoret kokivat tärkeiksi toiminnallisen tuen, instrumentaalisen tuen ja informatiivisen tuen emotionaalisen tuen lisäksi. (ks. liitteet 6 ja 7)

7.3 Työmuodon sisältö

Tässä tutkimuksessa työmuotojen ainekset nousivat suoraan vanhempien haastatteluista. Puhelut ja informatiivinen tuki koettiin tärkeäksi viestintäkanavaksi. Vanhemmat toivoivat toiminnallisia tapahtumia kuten retkiä, pelitapahtumia ja avointen ovien päiviä nuorikodissa. Perheikäntejä toivoivat kaikki vanhemmat. Palveluohjaus ja neuvonta koettiin tarpeelliseksi niin vanhemmille kuin nuorillekin. Läheisverkoston kokoamisen ja rakentamisen nähtiin olevan olennaista nuoren itsenäistymisen tukemisen muoto samoin saattaen vaihtaan

siirto jälkihuoltoon. Nuoret kokivat erityisesti taloudellisen tuen olevan tärkeää itsenäistymisessä.

Vanhemmat kokivat, että nuorisokoti oli pikemminkin tukea tarjoava kumppani nuoren itsenäistymisen kannattelussa kuin heidän elämäänsä puuttuva viranomainen. Kehittämistyöhön koottu työryhmä, jossa olivat mukana nuorisokodin ohjaajat ja psykologi sekä Mäkitorpan perhetyötä tekevä ohjaaja, ryhtyi kehittämään nuorisokodin resurssien kannalta toteuttamiskelpoista työtapaa. Työtavan tarkoituksena on vanhempien tukeminen ja integroiminen mukaan nuorisokodin työhön nuoren itsenäistymisen tueksi. Opinnäytetyössä tutkittiin myös, miten vanhempien ja nuorten kaipaamat tuet heidän mielestään toteutuvat esitetyissä työmuodoissa. (Liite 7)

7.3.1 Yhteydenpito, puhelut ja neuvottelut

Tutkimustuloksia käytiin läpi ensimmäisessä ohjaajien kanssa pidetyssä tapauksessa 23. päivä marraskuuta 2012, jolloin käsiteltiin informatiivista tukea. Haastattelujen mukaan vanhemmat kokivat yhteisiä neuvotteluja (nuori, vanhemmat, omaohjaaja, vastaava ohjaaja ja nuoren sosiaalityöntekijä) olleen riittävä määrä. Puhelut koettiin myös tukeväksi toimintatavaksi. Vanhemmat pitivät informatiivista tukea hyvänä ja tärkeänä tukimuotona.

No kyllä noi puhelinsoitot ovat oikeistaan paras. Mut mä en sit tiedä onko täällä ollut sella asioita jota mä en ees tiedä. Kyllähän tälläisi asioita tulee julki, sit nois keskusteluissa jos jotakin erikoista on ollut. V6

Puhelut on henkilökohtaisia ja persoonallisia. Se on kuitenkin persoonallista toimintaa. Palavereja on ollut ihan riittävästi. V7

Mitä aktiivisimmin kuuluu palautetta ja päivittäisiä tapahtumia jos on klikkejä tai jotain muuta, hyvää tai huonoa et se akuutti tietous tulis aina. V2

Haastatteluissa tuli esiin, että vanhemmat kokivat puhelut tärkeäksi päivittäisen vuorovaikutuksen kanavaksi ohjaajien ja vanhempien välillä. Eräs vanhemmista antoi erityisen suuren merkityksen puheluissa syntyneelle keskusteluavulle. Vuorovaikutuksen välineinä verkostotyössä voivat olla erilaiset neuvottelut ja tapaamiset, mutta myös muut yhteydenpitokeinot kuten sähköpostit ja puhelut. Nuorisokodissa asiakastyössä dialoginen vuorovaikutus näkyy arjen ohjaustilanteissa puheena, kuunteluna ja keskusteluna, jotka ovat tuen antamisen kanavia. Tasa-arvoisuus ja tasavertaisuus myös puhelukeskusteluissa tarkoittavat nuorisokodin työssä ihmisen keskinäistä ymmärrystä ja toisen ihmisen ainutkertaisuuden tunnustamista sekä kokemustensa jakamista ja tulkitsemista. Puheluiden välityksellä välittyvä tuki on myös henkistä tukea. Vanhempien mielestä läsnäolo ja kiireettömyys ovat keskeistä puhelinkeskustelujen ohjaus- ja viestintätilanteessa. Puhelujen avulla sovitaan muun muassa nuoren kotilomat ja tiedustellaan vanhemmilta myöhemmin niiden sujumisesta. Puhelujen avulla usean myös tarkistetaan nuoren kotiintuloaikoja kotilomien yhteydessä. Nuorisokodissa kontrolli näkyy erilaisina tarkistuskäytäntöinä, joita soitot kotiin viikonloppuisin on. Taustalla on ohjaajan huoli siitä, että vanhemmat eivät jaksaa tai pysty rajaamaan nuoren elämää viikonlopun aikana, vaan nuori liikkuu myöhään ulkona ja käyttää mahdollisesti päihteitä.

Työryhmässä keskustelu oli yllättävän vilkasta, ja puheluita käsiteltiin monelta kannalta. Vaikka vanhemmat olivat niihin tyytyväisiä, harkitsimme kuitenkin, miten voisimme entisestään parantaa arkikäytäntöjä. Päätimme soittavamme joka viikon torstaina kaikille vanhemmille ja sopivamme nuorten kotilomista. Samalla vanhempien kanssa keskusteltaisiin nuoren arjen sujumisesta nuorisokodissa. Sunnuntaisin tai vaihtoehtoisesti maanantaisin soittamme ja tiedustellemme, kuinka kotilomat ovat sujuneet. Keskustelussa tuli myös esiin, että kun sovitaan tarkat päivät puheluille, yksikään vanhempi ei unohdu.

Puhelut ovat tärkeä osa tiedonkulkua nuorisokodin ja vanhempien välillä. Nuoren vanhemmilla on oikeus tietää lastensa asioista ja elämästä nuorisokodissa. Tieto nuoren elämästä nuorisokodissa tukee vanhempia ymmärtämään sijoitusratkaisua sekä uskoa siihen, että vanhempien teoilla ja toiminnalla on merkitystä nuoren elämässä. Joillekin vanhemmille nuorisokodin ohjaajat ovat ainoa taho, jonka kanssa keskustella ja pohtia nuoreen liittyviä asioita.

Virallisia tapaamisia nuoren, nuoren vanhempien ja/tai huoltajien, sosiaalityöntekijän, nuorisokodin vastaavan ohjaajan ja omaohjaajan kanssa järjestetään neljästi vuodessa, ja niissä päivitetään nuorten lakisääteiset asiakassuunnitelmat. Moniammatillisia tapaamisia esimerkiksi opettajien, opinto-ohjaajien, koulukuraattoreiden tai nuorisopsykiatrian työntekijöiden kanssa järjestetään nuoren tarpeen mukaan.

7.3.2 Yhteiset tilaisuudet ja toiminnallinen tuki

Toinen yhteinen työn kehittämiseksi sovittu tapaaminen oli joulukuussa 2012 pidetyn kehittämispäivän yhteydessä. Keskustelimme toiminnallisesta tuesta ja siihen liittyvistä tapahtumista nuorisokodissa. Totesimme, että puurojuhla on saanut hyvän vastaanoton vanhempien keskuudessa, mikä tuli esille myös haastatteluaineistossa.

Se voi olla, että se esim puuronsyöntipäivä siellä. Jotenkin tällaista sen tapaista vois olla ehkä useammin, että siellä niinku tapahtuis jotakin. V5

Haastatteluaineistosta nousi erilaisia ehdotuksia yhteisten tapahtumien järjestämiseksi. Yhteiset tapahtumat lähentävät perheenjäseniä toisiinsa rennolla ja vaivattomalla tavalla. Myös nuoret olivat sitä mieltä, että jos tapahtumia järjestettäisiin, vanhemmat tottuisivat tulemaan niihin. Poikien haastatteluista sai

vahvasti sen käsityksen, että nuoret kaipasivat vanhempien käyntejä nuorisokotiin.

Vois olla ihan kiva juttu aika vapaamuotoisia vaikka pelejä. Keilailta jossain yhdessä tekemistä vaikka pelejä. V1

Toiminnallisia tapaamisia peli pesistä, fudista, retkiä kesällähän se olisi helppo järjestää, talvella keilailua. Sellainen yhteistyö olisi hyvin hyödyllistä. N7

Nuorten haastatteluissa yhteiseksi tekemiseksi nousi jalkapallo. Kolme nuorta viidestä ehdotti jalkapallo-ottelua vanhempia vastaan. Yksi nuorista ehdotti ottelua naiset vastaan nuoret. Myös seikkailuretkä vanhempien kanssa Vartiosaareen ehdotettiin.

Seikkailuretki Vartiosaareen, vanhemmat mukaan. N 4

Kaikilla ei ole voimavaroja yhtään mihinkään. Yhteistyössä perhekin saa tukea. Äärimmäinen ratkaisu on tänne muuttaminen. Yhteinen tekeminen on jäänyt vähiin. Yhteistyö voisi herättää ajatuksia siitä, että onhan se kaivaa. Yhdessä tekeminen on sitä, että yhdessä tekemällä saadaan tukea. Se on aina ollut rikkaus ja että vois ajatella, että nuori huomaisi että yhteinen tekeminen onkin kivaa. Ainakin sellaiset joukkotekemiset. V7

Toiminnallinen tuki on osoittautunut hyväksi tavaksi työskennellä huostaan otettujen lasten ja nuorten kanssa. Seikkailu- ja toimintaelämykset ja -kokemukset ovat hyvä lähtökohta lapsen kuntoutumiselle. Toiminnallisuuden kautta päästään usein pureutumaan myös vaikeisiin tunne-elämän ongelmiin. Liikuntaan liittyvät ja sen synnyttämät kokemukset ja tuntemukset voidaan kategoroida toisaalta esimerkiksi psyykkisiin, kongitiivisiin ja emotionaalisiin (pysyvyyden tunne, minäkäsitys, motiivit, liikunnan aiheuttama mielihyvän tunne) ja toisaalta sosiaalisin ja kulttuurisiin (tottumukset, tavat, sosiaalinen tuki, sosiaalisin ryhmään kuuluminen) (Bauman, ym. 2002, 5-14). Yhteistoiminta muodostaa funktionaalisia ryhmiä, jotka vaikuttavat nuoren käsityksiin, valintoihin ja toimintaan.

Erilaisissa elämän muutos- ja murroskohdissa yksilön roolit ja viiteryhvät muuttuvat elämäntilanteiden niihin liittyvien kehysten muuttuessa. (Saaranen-Kauppinen, Rovio, Wallin & Eskola 2011). Ryhmänmuodostuksella ja ryhmiin kuulumisella on keskeinen merkitys elämän rakentumisessa. Nuorisokodin yhteisten tapahtumien voikin perustellusti ajatella tukevan nuoren ja hänen perheensä sosiaalista suhdetta ja lähentävän heitä toisiinsa. Yhteisissä tapahtumissa syntyy myös eri perheiden ja eri nuorten välille vuorovaikutussuhteita, jotka kehittävät nuoren suhteiden hoitajan roolia samalla, kun vanhemmille tarjoutuu vertaistukea.

Avoimien ovien päivä olis hyvä jossa näkis toisia vanhempia ja kaikkia ohjaajia. V3

Puhuminen tulee usein toiminnallisen yhteistyön kautta ehkä myös enemmän sillai, et vanhemmat kävis nuorisokodissa. Avoimien ovien päivä olis hyvä. V1

Se semmonen tilaisuus johon kaikki vanhemmat ja läheiset kutsutaan. Jokaiselle varmaan tekee hyvää nähdä toisen sukua ja elämää ja se varmaan auttaa jokaista adaptoitumaan johonkin todellisuuteen paremmin. En mä tiedä ehkä se olis kaikkia osapuolia ajatellen hyvä, että olis enemmän kotakin tapahtumia siellä. V5

Vanhemmat kaipasivat avoimien ovien päiviä ja tapahtumia, jossa näkisivät toisia vanhempia. Tapahtumissa tutustutaan toisiin vanhempiin ja saadaan vertaistukea. Vertaistuellla tarkoitetaan tässä vapaamuotoista keskinäistä tukea. Samassa elämäntilanteessa olevat tai samankaltaisia elämäntilanteita kokee neet vanhemmat tukevat toisiaan sekä selvittelevät ja ratkovat elämäntilannetta. Toisen vanhemman ymmärrys ja ”samalla kielellä” puhuminen auttaa heitä ymmärtämään elämäänsä ja ongelmiaankin. Vanhempien kokivat saavansa vertaistuesta vahvistusta omiin päätöksiinsä ja ehkä niissä pysymiseenkin. Vanhemmat kokivat saavansa keskusteluissa toisiltaan ja ohjaajilta myös tiedollista ja ohjauksellista tukea eli informatiivista tukea. Yksi vanhempi toi myös esille, että muiden vanhempien näkeminen auttaa nuorta mukautumaan/sopeutumaan todellisuuteen. Tässä yhteydessä myös samaistumisella eli

samankaltaisuuden havaitsemisella omassa ja toisen elämässä on tärkeä merkityksensä tuen muotona. Työryhmä koki tärkeäksi viestittää vanhemmille, että myös sukulaiset ja muut läheiset ovat tervetulleita vierailulle nuorisokotiin.

Olis varmasti tuttavista oikeanlaisista tukea. Sukulaisista ja tuttavaperheistä on varmasti äärimmäisen tärkeää, että nuori ei ole yksin ja että nuorisokotiinkin kutsuttaisiin jo muitakin aikuisia kuin ydinperhe. Se on niin lähellä kotiasumista, että kutsutaanhan kotiinkin tuttavaperheitä ja nuoren ystäviä. V5

Työryhmässä pitkällisen pohdinnan ja keskustelun jälkeen, joissa esitettiin melko eriäviä käsityksiä nuorisokodin voimavaroista järjestää tapahtumia, syntyi ehdotus toiminnallisista tapahtumista.

Päätimme järjestää neljä tapahtumaa vuodessa:

1. Keväällä ennen vappua järjestetään simajuhla joko nuorisokodin sisätiloissa tai sään salliessa sen pihapiirissä.
2. Vanhemmat kutsutaan kesällä Vartiosaareen päiväksi viettämään nuorten kanssa aikaa ja seikkailemaan. (Nuorisokoti viettää joka kesä kesälomaviikon Vartiosaarella, jolloin ohjaajien työvuorot siirretään saareen ja nuorisokoti suljetaan viikoksi.)
3. Kolmanneksi päätimme, että syksyllä pidetään avoimien ovien päivä, jolloin tarjolla olisi pientä purtavaa ja kaikki ohjaajat työvuorossa. Vanhemmat, sukulaiset sekä muut läheiset voisivat tavata nuortensa omaohjaajia ja viettää aikaa nuorten kanssa esimerkiksi pelaamalla biljardia.
4. Joulun alla vanhemmat ja muut läheiset kutsutaan puurojuhlaan.

Nämä tapahtumat tukevat vuorovaikutusta nuorten ja vanhempien välillä sekä auttavat tekemään ohjaajat tutuiksi vanhemmille. Vanhemmat tapaavat myös toisiaan ja voivat jakaa kokemuksiaan saaden näin vertaistukea. Avoimien ovien päivä ja joulun alla oleva puurojuhla mahdollistavat myös nuoren läheisten

tulon nuorisokotiin, ja nuorisokodin tullessa heille tutuksi he tulevat kylään muuloinakin. Näin tuetaan nuoren sosiaalista verkostoa. Toiminnalliset tapahtumat ovat hyvä foorumi vanhemmuuteen houkuttelulle. Yhteiset tapahtumat ja yhteinen tekeminen lähentävät vanhempaa ja nuorta kevyellä ja rakentavalla tavalla.

Tutkimuksessa tuli esiin, että vanhemmat tulisivat mielellään yhteisesti järjestettäviin vapaamuotoisiin tilaisuuksiin. Vapamuotoisia tilaisuuksia pidettiin hyvinä nimenomaan sen takia, että niihin ei liity pakkoa. Vanhemmat toivoivat, että tilaisuuksista tehdään luonteeltaan sellaisia, joihin heidän on helppo tulla ja joista voi tarvittaessa kieltäytyä, eivätkä nuoret joutuisi eriarvoiseen asemaan. Vanhemmat kaipasivat toistensa tapaamista ja vertaistukea. Vanhempien haastatte luissa nousi esiin erilaisia ehdotuksia heidän osallisuudestaan nuorisokodin arkeen sekä mahdollisia tuen tarpeita nuoren itsenäistymisen tukemiseksi. Vanhemmat kokivat yhteiset tapaamiset vanhemmuuden tukemiseksi. He muun muassa muistelivat puurojuhlaa, joka on järjestetty ennen joulua jo useampana vuonna. Myös nuoret kaipasivat yhteisiä tapahtumia.

7.3.3 Neuvonta ja palveluohjaus

Vanhemmat kokivat neuvonnan olevan tärkeä tukimuoto nuoren ollessa muutamassa omaan asuntoon.

Tehdä laskelma siitä mihin toimeentulotuki riittää ja ei riitä. Teidän asemassa on hyvä kertoa se että kun tietää millaisen paperin tyttö tai poika on saanut ja että sillä ei päästä suoraan toimitusjohtajaksi. Nykyaikana nuori ei ollenkaan tiedä sopivaa palkkaa ja mitä voi ansaita. Ne luulee että voi pyytää 4000 euroa. V2

Nuoretkin kokivat neuvonnan tärkeäksi, erityisesti jatkokoulutuksen suhteen, koska he kokivat koulutuksen ja ammatin saannin askeleeksi itsenäiseen elämään.

Mä en oikeiin osannu päättää mitä mä oikeesti haluun, minne mun pitäis hakea. Omaohjaaja niin ku kuuntelee ja auttaa sillai mua päättämään mitä teen. N2

Mun pitää itse hoitaa asioita noit virallisii papereita, ja käyntejä työkkärissä on hyvä et joku auttaa vaik saan enemmän vastuuta. N6

No oon mä kyl saanut niinku jonkilaista tukea koulunkäyntiin, Arjen askareissa on mä saanut kyl. Koulunkäyntiin mua on aina kannustettu. N2

Nuoret kokivat ohjaajan työskentelyn sekä neuvojen kuuntelemisen itseään tukevaksi toiminnaksi. Nuoret ovat saaneet tukea arkiasioiden hoitamisessa. Eräs nuorista kertoi myös, että häntä on kannustettu koulunkäyntiin. Toinen nuori kertoi, että ohjaajaa on auttanut häntä jatkokoulutuspaikan hakemisessa. Nuoret kertoivat saaneensa apua erilaisten papereiden täyttämässä. Tämä koettiin itsenäistymisen tukemiseksi siten, että on tärkeää oppia miten virallisia papereita täytetään. Vanhempienkin mielestä ohjaajat tukevat nuoria viraston viidakoissa ja opettavat heille muun muassa toimeentuloon liittyviä asioita.

Tehdä laskelma siitä mihin toimeentulotuki riittää se riittää. V3

Neuvonta ja opastus liittyvät tiedon antamiseen, informatiiviseen tukeen. Informatiivinen tuki käsittää neuvoja ja ehdotuksia varsinaisen tiedon lisäksi. Nuorisokodissa tämä liittyy itsenäistymisen tukemiseen ja arkipäiväisiin asioihin. Kirsti Juhila (2000, 105–129) määrittelee neuvon normatiiviseksi puheenvuoroksi, jossa ohjaajat pyrkivät välttämään suorien neuvojen antamista. Näin nuori voi itse ajatella ja tehdä päätöksen esimerkiksi siitä, mihin koulutukseen hakee. Neuvonta ja auttamistyö viittaavat usein neuvojen kätkemiseen. Nuorisokodin neuvontatyössä käytetään usein epäsuoraa neuvontaa joka on ”vihjailevaa houkuttelua”. Neuvonta ja opastus ovat palveluohjausta, joka on eräs asiakaslähtöinen ja nuoren etua korostava asiakastyömenetelmä, joka on samalla henkisen tuen muoto. Asiakastyömenetelmän lisäksi palveluohjaus tarkoittaa palve-

luiden yhteensovittamista organisaatioiden tasolla. Työtapa, tuki, tavoitteet ja palvelut räätälöidään jokaisen nuoren tarpeen mukaan. Menetelmä perustuu nuoren ja työntekijän luottamukselliseen suhteeseen ja tavoitteena on nuoren itsenäisen elämän tukeminen. Palveluohjaus on prosessi, jossa on tarkoitus määrittää nuoren palvelutarpeet ja voimavarat sekä löytää nuoren tarpeita parhaiten vastaavat palvelut ja tukimuodot. Palveluohjausta voisi myös luonnehtia työmuodoksi, jossa kootaan yhteen kaikki asiakkaan tarvitsemat tukimuodot. Palveluohjauksen merkitys korostuu nuorisokodin työmuotona nuoren itsenäistymisen edetessä. (Hänninen 2007, 11–12.) Palveluohjaus on asiakaslähtöinen työtap, joka ottaa nuoren huomioon kaikkine tämän puutteineen ja vahvuuksineen. Nuorisokodin toimintaympäristön muutos ja uusi lastensuojelulaki, joka korostaa nuoren huomioon ottamista häntä koskevissa asiassa, on siirtänyt lähestymistavan painopisteen asiakaskeskeisyydestä asiakasläheisyyden tai asiakassuuntautuneisuuden suuntaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että nuori nähdään kumppanina, joka otetaan alusta lähtien täysivaltaisena jäsenenä mukaan miettimään ratkaisuja ja tekemään päätöksiä ohjaajan rinnalla. Keskeistä työssä on henkinen tukeminen eli toiveikkuuden ylläpitäminen, suuntautuminen tulevaisuuteen sekä voimavarojen tukeminen.

7.3.4 Kotikäynnit ja psykologin tuki

Vanhemmat kokivat muun muassa kotikäynnit henkisenä tukena. Kun kotikäynti ei ollut toteutunut, eräs vanhemmista oli kokenut ääneensä ulkopuolelle ja vaille itsetunnon tukemista ja henkistä tukea. Molempien vanhempien hyväksyntä ja sen viestiminen nuorelle koettiin tärkeäksi. Eronneet vanhemman toteuttavat vanhemmuuttaan usein eri tavoin. Toisiinsa sitoutumattomat vanhemmat eivät kanna yhteistä vastuuta lapsistaan, vaan kasvattavat lapsia kukin omalla tahollaan ja pyrkivät välttämään keskinäistä kommunikointia. He myös kritisoivat toisen vanhemman vanhemmuutta, mikä vaikuttaa nuoren käsitykseen vanhemmista. Toinen vanhemmista saattaa kokea ulkopuolisuutta suhteessa lapseen. (Broberg & Hakovirta, 2009.) Eräs vanhemmista koki, että kotikäynti olisi tuke-

nut häntä myös nuoren silmissä. Toinen vastaaja koki, että kotikäynti purkaa turhia ennakkoluuloja ja parantaa yhteenkuuluvuutta.

Kotikäynnit tukevat myös ohjaajan ja vanhempien kasvatuskumppanuutta, johon liittyy ymmärrys ammatillisesta vuorovaikutuksesta ja jaetusta kasvatustehävästä. Ohjaajat pyrkivät kannattelemaan vanhemman ja nuoren suhdetta sekä tukevat vanhempien osallisuutta kasvatustyössä. Ohjaajat pyrkivät myös tukemaan vanhempia siten, että he pystyvät hyödyntämään paremmin omia henkisiä voimavarojaan.

Kyl se olis hyvä että ennakkoluulot murtuisi ja se on suuri muutos. Meidän kohdalla se vaati sen esikäynnin kun omaohjaaja kävi ja siitä huolimatta tapaamisia voisi olla vieläkin enemmän V2

Kyll se olis nuorelle hyvä viesti, ett munkin luona olis käyty. Se olis varmaan ihan hyvä ajatellen, koska tässä kaikessa on aina ollut se, että mä oon jäänyt ulkopuolelle kaikesta. Ei oo teidän syy mut tämä historia ihan alusta alkaen. Joo mut en halua tivata asiaa missään. Kotikäynti on kuitenkin ihan eri asia kuin tapaaminen laitoksessa. Niin et molempien vanhempien kotona käytäisiin, jos ne on eronneita. Niin se on merkittävä viesti nuorelle, että symbolinen käynti niin kuin osoittaa nuorelle asioiden suhteita ja tärkeyttä sekä hyväksyntää tällaisista. V5

Aineistosta nousi esiin myös konkreettinen kanssakäyminen, vuorovaikutuksellinen tukeminen ja vahva läsnäolo. Vastuun jakaminen, valtuuttaminen, voimauttaminen sekä yhteistyö nuorisokodin ja vanhempien välillä koettiin tärkeiksi.

Ehkä se sellainen, et oltais enemmän konkreettisessa kanssakäymisessä. Tullaan kotiin ja se on tietenkin yksilöllistä milloin tullaan kotiin käymään mut mä haluaisin, et sellainen käynti, et me ollaan tässä ja halutaan olla teidän apuna. V1

Nähtäis se nuoren tilanne paremmin. Alussa se voisi olla sellainen joka kuuluis siihen ensitieto juttuun. Et näkis et täällä me ollaan asuttu murrosikästä asti, siskotkin näkis ja perheenkin on hyvä tehdä yhteistyötä että ei työnnettäisi sitä vastuuta nuorisokotiin. V3

Perheen kanssa voidaan tehdä suunnitelmia ja päätöksiä sekä toisaalta luodaan ja tarkistetaan perheenjäsenten kuvaa omasta itsestään. Vuorovaikutuksessa luodaan ja kuvataan yhteistä sosiaalista todellisuutta. Keskustelussa perheen kanssa painottuvat ensisijaisesti arjen konkreettiset kysymykset. Mitä lähemmäksi työntekijä onnistuu saamaan arjen ja konkreettisen tekemisen, sitä helpompi perheen on ottaa niistä vastuu. Se antaa teoille ja tapahtumille positiivisia, rakentavia merkityksiä. Erilaisten mahdollisuuksien etsiminen ja tunnistaminen yhdessä lisäävät tulevaisuuden toivoa, mikä koetaan henkiseksi tukemiseksi. Myös toisin tekemisen tavat ja muutokset mahdollistuvat, kun erilaiset mahdollisuudet tunnistetaan. Perheen yhteiset keskustelut, jossa nuori esimerkiksi ilmaisee halunsa olla enemmän isänsä kanssa, voi muuttaa vanhemman käsityksiä ja olla merkittävää perhesuhteiden kehitykselle. Perhesuhteiden näkeminen uudella tavalla luo parhaassa tapauksessa liikkumavaraa kaikkien perheenjäsenten tapaan olla yhdessä, yksin tai perheen ulkopuolisten kanssa.

Vanhemmat kaipasivat myös kanssaelämistä sekä kannattelevaa ja voimaannuttavaa vuorovaikutusta kotiin.

Kyl se kanssakäyminen, kanssaeläminen varmaan saa ryhtiä siihen toiseenkin päähän sinne kotiin, jos siellä on jotain mihin sitä ryhtiä pitäisi saada. V7

Kotilomat on ihan kiva juttu, ohjaaja voisi myös käydä joskus mun kotona ja nähdä mun sisaria. N3

Nuorisokoti on aika vapaa paikka, jotkut säännöt on turhii, mut ihan hyvä on kun nuorista pidetään huolta. N 2

Nuorten haastattelussa nousi esiin ohjaajien välittäminen ja kotiinmeno viikonloppuisin koettiin hyvänä asiana. Ohjaajan toivottiin myös käyvän nuoren kotona, jotta tämä voisi tutustua muihin perheenjäseniin kuten esimerkiksi sisariin. Nuorisokoti oli nuoren mielestä myös hyvä paikka, sillä nuorisokoti koettiin paikaksi, missä hänestä pidetään huolta. Juhila (2006, 187) toteaa, että huolenpito

haavoittuvimmillaan olevista ja vaikeissa tilanteissa kamppailevista ihmisistä vaatii sellaista asioiden tuntemusta, sensitiivisyyttä ja kunnioitusta, jota ihmisellä ei luonnostaan ole. Erityisesti nuorisokodissa nuoren auttaminen, tukeminen ja kiinnipitäminen edellyttävät asiantuntijuutta. Nuoren on kuitenkin hyvä käydä kotona, koska se tukee hänen ja hänen läheistensä välistä suhdetta. Myös kotikäynnit nuoren kotona tukee nuorta mutta myös vanhemmuutta. Työntekijä voi avata keskusteluissa aikuisena olemisen merkitystä kasvatustehtävässä ja tukea vanhempaa kasvatustodellisuuden löytymisessä. Hän voi myös kannustaa ja neuvoa eli antaa informatiivista tukea vanhemmalle nuoren kasvatuksessa ja rajojen asettamisessa. Voimaannuttava kontrolli on huolten jäsentämistä vanhempien kanssa ja rajojen asettamista epätoivottavalle käyttäytymiselle (Erikson & Arnkil 2005, 32–33). Huostaan otetut nuoret viettävät usein viikonloput kotona. Vanhempien tehtävänä on kontrolloida nuoren kotiintuloaikoja, jotta ne olisivat samat kuin nuorisokodissa. Voimaannuttavaa vuorovaikutuksellista tukea on uusien näkökulmien avaamisen lisäksi oman kokemuksen ja ymmärryksen jakaminen sekä kannustus.

Osa vanhemmista halusi työntekijöiden kiinnittävän enemmän huomiota nuorten kannustamiseen psykologin vastaanotolle. Keskustellessamme nuorten tuen tarpeesta laitoksen psykologi kertoi toimivansa matalalla kynnyksellä, ja osa nuorista onkin alkanut käydä hänen luonaan. Psykologi kuuntelee, keskustelee, neuvoa, tukee ja auttaa elämän erilaisissa kriiseissä ja ongelmatilanteissa.

Vanhemmat kaipasivat myös nuorilleen terapeutista tukea. He kokivat terapeutiseksi säännöllisissä keskusteluissa tarjoutuvan terapeutin ulottuvuuden. Jotkut vanhemmista kaipasivat myös itselleen ja nuorille yhteistä psykologista apua.

Jos se terapiaan pääsee, se on hyvä alku. V7

Puhuttaisi mun ja psykologin sekä omaohjaajan kans yhdessä. Mitä poika on ja mitä mä näen et poika oikein haluaa. V1

Vanhemmat toivat myös esille nuorten haluttomuuden käydä psykologin vastaanotolla.

Poika ei halua psykologia, mut must se tarttee psykologin tukea. Vaikka poika käy kuinka hyvin koulua. V5

Psykologin mielestä nuoret uskaltavat tulla hänen vastaanotolleen, koska hän on läsnä nuorisokodissa. Vanhemmat puhuivat nuortensa tunteista ja avun tarpeesta.

Se ei oikein näytä tunteita. Pitäis enemmän keskittyä nuoreen, et se vois purkaa tunteita. V4

Ohjaajien ja psykologin yhteisissä tapaamisissa hoito- ja kasvatuskokousten yhteydessä nuorisokodissa 4.1.2013, 22.1.2013 ja 4.2.2013 keskusteltiin uuden työmenetelmän eli kotikäyntien aloittamisesta. Aluksi eräät ohjaajat olivat sitä mieltä, että laitoksella ei ole tarvittavia resursseja. Keskustelimme kuitenkin siitä, että kaikki vanhemmat suhtautuivat niihin myönteisesti. Ohjaajat joutuivat näin vakavasti harkitsemaan niiden toteuttamista nuorisokodin päivittäisessä työssä. Vastaava ohjaaja lupasi ottaa kotikäynnit huomioon työvuoroja suunnitellessaan.

Psykologi halusi työskennellä myös perheen kanssa esimerkiksi kotikäyntien yhteydessä. Kehittämistapaamisessa psykologi ehdotti, että kotikäynnit toteutettaisiin psykologin ja omaohjaajan yhteistyönä. Parityötä perusteltiin myös työntekijöiden ja perheen oikeusturvalla, koska on aina parempi, kun kaksi työntekijää on näkemässä ja kuulemassa mitä tapahtuu, jotta välttyttäisiin erilaisilta tulkinnoilta ja suoranaisilta väärinymmärryksiltä. Parityöskentely varmistaa asioiden mahdollisimman monipuolisen käsittelyn, ja perhe hyötyy siitä, että ulkopuolisia näkökulmia on useampia kuin yksi. Ohjaajien mielipide muuttui myönteisemmäksi. Päätimme aloittaa kotikäynnit heti, kun nuori tulee Kannelmäen nuorisokotiin. Näin solmitaan läheisempi suhde nuoren vanhempiin ja/tai huolta-

jiin ja myös opitaan tuntemaan nuori paremmin. Perheen osoittaessa halukkuutensa kotikäynneille niistä sovitaan vanhempien kanssa ja käynnit toteutetaan sovitusti.

Kotikäyntien tarkoituksena on nuoren ja perheen (vanhemmat, huoltajat, sisarukset) tapaaminen ja välittömämpi työskentely heidän kanssaan pyrkimyksenä tukea heidän keskinäisiä suhteitaan. Tavoitteena on nuoren perusturvallisuuden tukeminen, nuoren tukiverkon vahvistaminen sekä traumaattisten tilanteiden terapeutin käsitteleminen yhdessä perheen jäsenen kanssa. Tavoitteena on myös tukea nuorisokodin jälkeistä elämää vahvistamalla tukirakenteita ja tärkeitä ihmissuhteita. Kotikäyntien tarkoituksena on luoda nuorisokodille yhteys perheenjäsenen tai -jäseniin ja mahdollisuus tilannekohtaiseen arvioon siitä, kykeneekö nuori ja/tai perheenjäsen perhetyöskentelyyn. Kotikäyntien mahdollisena esteenä ovat vanhemman tai vanhempien kieltäytyminen yhteistyöstä nuorisokodin kanssa tai kyvyttömyys yhteistyöhön.

Psykologin osallistuminen kotikäynneillä tukee vanhempia ja nuorta. Useimmilla nuorisokodissa asuvilla nuorilla on ero- ja hylkäämiskokemuksia, millä on keskeinen merkitys, koska hylkäämiskokemukset voivat synnyttää vihan ilmaukset läheisiä ihmisiä kohtaan. Osalla nuorista on suuria vaikeuksia ilmaista suuttumustaan läheisille ihmisille, koska he pelkäävät tämän johtavan uuteen hylkäämiseen. Läheiset ihmiset ovat kuitenkin niitä, joihin kohdistamme voimakkaimmat tunteemme ja odotuksemme, ja näin he samalla aiheuttavat suurimmat pettymyksemme. Voimakkaatkin kiukun ilmaukset läheiselle ovat luonnollinen ja välttämätön osa läheiselle ja syvälliselle suhteelle. Kun nuori on tilanteessa, jossa kiukkua ei voi kohdistaa vanhempiin, nuori mahdollisesti kääntää vihan itseään kohtaan ja alkaa etsiä syyllistä itsestään eikä vanhemmasta. Tämä voi olla eräs selitys voimakkaille itsesyytöksille, syyllisyydentunneille ja itsensä hyljeksityksi ja arvottomaksi tuntemiselle, mikä yleistä nuorisokotinuorien parissa.

7.3.5 Lähiverkoston rakentaminen ja sosiaalisen verkoston tuki

Hoito- ja kasvatuskokouksessa 8.3.2012 käsiteltiin nuorten läheisverkostoa. Keskustelimme siitä, kuinka tärkeää nuorelle on itsenäistyessään nuorisokodista kiinnittyä yhteiskuntaan. Itsenäistyvälle nuorelle on tärkeää kokea kuuluvansa yhteisöön esimerkiksi perheen, suvun, koulun, työn tai vaikkapa harrastuksen kautta. Omien vanhempien lisäksi nuori tarvitsevat muita turvallisia aikuisia, ja ihmissuhteiden pitäisi olla jatkuvia. Nuori tarvitsee vähintäänkin yhden hyvän ihmissuhteen oman kehityksensä rakennusaineeksi.

Nuori haluaa lähiverkostoonsa usein myös omia ystäviään. Nuoret eivät aina kuitenkaan osaa asettaa rajoja sille, mihin suostuvat eivät osaa myöskään arvioida, mikä on hyväksi heidän elämälleen, minkä he takia voivat tyytyä huonoonkin seuraan. Nuorisokotiaikana nuori on ehkä selvinnyt päihdekierteestä ja vaihtanut seuransa ja ystäväpiirinsä. Muutto omaan asumiseen on nivelkohta nuoren elämässä, jolloin hän saattaa retkahtaa takaisin vanhoihin kuvioihin ja entisten ystäviensä seuraan. Kavereita halutaan miellyttää, ja sorrutaan ostamaan päihteitä. Myös paine olla päihtyneenä olemiseen voi olla suuri. Läheisverkoston rooli on erityisen tärkeää huomioida nuorisokodin tukitoimia suunniteltaessa ja toteutettaessa. Nuoren oman perheen lisäksi sukulaisilla ja muilla läheisillä voi olla voimavaroja nuoren tukemiseksi. Haastattelussa tuli ilmi, että nuorten läheisverkostot koostuvat muun muassa seuraavasti.

Mun kaverin faija. Mä on asunut samalla pihalla. Se on mulle niinku faija you now. N3

Mull on semmonen setä joka aina haluaa auttaa N3

Isovanhemmat välittää, joo kummitädit. N4

Niukkakin lähiverkko on tärkeä nuoren itsenäistymiselle, jos työmenetelmän avulla voidaan luoda lähiverkosto, joka tarjoaa muodollisuuden laajentaa tukiverkon myös muihin kuin välittömiin läheisiin. Näin syntyvä verkosto rakentuu

pystyväksi, autonomisesti toimivaksi tukirakenteeksi ja liittää nuoren oman yhteisönsä elämään.

Nuoret toivat esille myös, että vaikka viihtyvät nuorisokodissa heillä on pyrkimys itsenäistyä omaan asuntoon.

Et mä viihdyn kyll 100 prosenttisesti Kantsussa, sit myöhemmin mä meen ihan omaan asuntoon. N

Voisi ajatella, että nuoret näkivät autonomisuuden ja itsenäistymisen kasvun tarpeen ja vääjäämättömyyden selkeämmin kuin vanhemmat.

Vanhemmat kertoivat, että nuorten läheisverkot eivät olleet kovin laajoja.

Minä mun äiti ja kaksi kummitätiä heilläkin on kiireistä elämä että he eivät paljon pysty. Miesmallia ei ole ensimmäistäkään. V6

Nuorisokodin tulisi korostaa, että perhe on oman elämänsä asiantuntija ja että perhettä kuunnellaan ja arvostetaan kaikissa sitä koskevissa päätöksissä ja suunnitelmissa. Verkostokeskeisellä työllä tarkoitetaan työntekijän tai työryhmän toimintaperiaatetta ottaa ihmisen sosiaalinen verkosto huomioon kaikissa tilanteissa. Verkosto koostuu asiakkaan elämäntilanteeseen vaikuttavista ihmisistä, perheestä sukulaisista ja muusta verkostosta, joskus myös työntekijöistä. Perhe- ja verkostokeskeisessä työssä työntekijä voi luopua ajatuksesta, että hän yksin on hoitava tekijä. Tärkeää on huomata, että monissa tapauksissa voidaan hyödyntää useamman ihmisen voimavaroja samanaikaisesti. Vanhempiensa lisäksi nuoret tarvitsevat muita turvallisia aikuisia, ja ihmissuhteiden pitäisi olla jatkuvia. Läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen nuorisokodin on kiinnitettävä erityistä huomiota. On pyrittävä huolehtimaan nuoren läheisistä ihmissuhteista, jotta nuori pystyisi nämä säilyttämään läheiset. Nuoren tilanteesta riippuen läheinen voi olla esimerkiksi isovanhempi, täti, setä, eno, kummi tai muu hyvä ystävä, kuten aineistosta selkeästi nousi esille. Lähiverkosto tukee nuorta vanhempien ja muiden aikuisten välityksellä henkisesti, ja sisarten ja muiden

nuorten ystävien kautta nuori saa vertaisaukeaa. Nuorisokodin nuorelle sisaret ovat tärkeitä. Hämäläinen tutkimuksessaan (2012, 137, 151) toteaa, suhteet biologisiin läheisiin ja sisariin ovat tärkeitä. Suhteen tärkeys ja ensisijaisuus ilmenee suhteessa tapahtuvana toimintana ja myös vahvojen myönteisten tunteiden kautta.

Päätimme ohjaajien kesken, että työmuotoon sisällytetään myös 17 vuotta täytäneiden nuorten ja heidän vanhempiansa kanssa laadittava lähiverkostokartta ja palveluverkostokartta. Verkostokartta perustuu Bronfenbrennerin teorioihin (Seikkula, 1994, 21). Nuorisokodin työssä kartan avulla selvitetään tukipotentiaali ja kuvataan nuoren lähiverkosto ja selvitetään nuoren sosiaaliset suhteet. Myös läheiset päätettiin kutsua nuorisokodin verkostopalaveriin, jossa läheiset ja nuoren ystävät voivat yhdessä nuoren kanssa pohtia, miten he voisivat olla nuoren itsenäistymisen tukena nuoren siirtyessä omaan asuntoon ja jäädessä vaille nuorisokodin ohjaajien tukea. Tällaisen palaverin toteutuminen lisää avoimuutta, kykyä katsoa tulevaisuuteen ja kykyä ottaa vastuuta. Verkostopalaverin tarkoitus ei ole niinkään perinteisellä tavalla etsiä ja ratkaista ongelmia, vaan tukea nuorta. Tämä työmuoto on tulevaisuudessa tärkeä, kun palveluiden rakenne ja tarjonta muuttuvat ja kaikki sijoituksessa olevat nuoret eivät enää saa tukiasuntoa, vaan johtuvat muuttamaan suoraan Helsingin kaupungin, Nuorisöäitiön tai esimerkiksi HOAS:n vuokra-asuntoihin tai pahimmassa tapauksessa asuntolamajoitukseen.

7.3.6 Taloudellinen tukeminen

Nuoret toivoivat saavansa taloudellista tukea. Nuorisodissa nuorille kustannetaan bussikortti, harrastustoiminta ja vaatteet. Nuoret toivoivat taloudellista tukea kodin sisustamiseen, kun he muuttavat omaan asuntoon. Toiveena oli myös taloudellinen tuki yllättäviin kotiin liittyviin menoihin kuten kodinkoneen hankintaan. Nuorille taloudellinen tuki oli tärkeää, ja he ajattelivat siihen löytyvän helposti rahaa niin nuorisokodilta kuin vanhemmiltakin. Nuorten asenne

rahaan oli huoleton, eikä heillä ollut realistista käsitystä taloudenpidosta. Nuorisokodin tulisi huolehtia entistä paremmin siitä, että nuoret kasvavat aikuiseen rahakäyttöön eli vahvistaa nuoren roolia arkipäivän pyörittäjänä. Vanhemmille on haaste nuoren itsenäistyttyä jatkaa ehkä aikaisempaa huoltajan roolia, josta nuorisokoti on huolehtinut huostaanoton aikana. Tarpeen vaatiessa huoltajan voi huolehtia, että nuorella on ruokaa, vaatteita ja ehkä yrittää säännöstellä nuoren rahankäyttöä rajojenasettajan roolissa.

Vaatteellista ja rahallista tukee, miksei sais rahaa kaikkeen sellaiseen sisustamiseen. N3

Niin totta kai varmaan olisi yhteydessä ja kävisin siellä kylässä. Kyläse olisi henkistä tukea ja pientä käytännöllistä auttamista. V6

7.3.7 Saattaen vaihtaen sekä tukien jälkihuoltoon ja omaan asuntoon

Olis hyvä jos nuori ymmärtäis sen, et jos tulee paha paikka, et siellä on henkilö ja ymmärtäis että se on siellä 24 tuntia ja vois muutekin käydä vuosien päästä katsomassa mitä kuluu ja sillai. V2

Että ehkä sillä tavalla, että nuorisokodin ovet ovat auki niin että tule käymään kahvilla, mitä kuuluu, tuu katsomaan leffaa ja meitä joku ilta, jotenkin saattaen vaihdettava muutto. Se puhuu paljon, että side ei katkea. Pojan mielestä henkilökunnan kanssa menee kivasti, että ei tulis niin radikaalia muutosta. Se kokee pojatkin kavereina ja henkilökohtaisesti hyvin. V4

Nuorten vanhemmat toivoivat nuorille opastusta muun muassa rahankäytössä. Monet arkielämän taitoihin liittyvät asiat pitäisi oppia. Nuorisokodista itsenäistytvä nuori irtautuu laitoksesta tiettyjen rajojen puitteissa eli nuoren rooli rajojen asettajana on korostumassa. Ohjaajat ovat keskustelleet nuoren kanssa itsenäistymisen vaatimuksista, joten nuori tietää, mitä häneltä odotetaan. Nuoruusiässä lapsen minuuden rakentuminen vuorovaikutuksessa vanhempiin ja ystäviin sekä itsenäiseen elämään suuntautuminen muodostuvat tärkeiksi kehi-

tystehtäviksi. Vanhempien tehtävänä on rajojen asettaminen, kun nuori on viikonloppulomilla nuorisokodista, ja huolehtia, että nuori tulee kotiin kuten nuorisokodin ohjaajan kanssa sovittu. Vanhemmat voivat auttaa nuorta myös ihmissuhteissa ja tukea nuorta ihmissuhteiden rakentamisessa. Nuori tarvitsee myös hyväksyntää ja rakkautta. Vanhemmilla on mahdollisuus viikonloppulomilla huomioida, ymmärtää sekä myötäelää lapsen ja nuoren elämän erilaisia kipupisteitä. Nuorisokodin tehtävänä on tukea riittävän hyvää vanhemmuutta, jotta esimerkiksi viikonloppulomat näin muodostuisivat onnistuneeksi kokemukseksi koko perheelle.

Ohjaajat ja vanhemmat kunnioittavat nuoren yksilöllisyyttä ja antavat hänelle tilaa. Usein huostaan otettujen nuorten kanssa lapsuuden tapahtumia joudutaan työstämään nuoruudessa uudestaan, mutta myös rajuun nuoruuden kuohuntaan voi suhtautua rakentavasti ja kannattelevasti. Murrosikään kuuluva kapinavaihe purkautuu usein vanhempiin; mitä ehdottomampi kuri ja vanhempien mielipiteet ovat, sitä voimakkaammin nuori niitä uhmaa. Kun nuori tuntee tarvetta tukeen eikä saa sitä kotoaan syystä tai toisesta. Nuori on tervetullut nuorisokotiin kyläilemään ja tapaamaan entisiä ystävinään sekä ohjaajia, ja samaten nuori voi kutsua entisen omaohjaajan kylään. Nuorisokodin ohjaaja on myös siirtoneuvottelussa mukana, kun nuori siirtyy jälkihuoltoon ja omaan asuntoon.

Työryhmä oli iloinen siitä, että vanhemmat kokivat nuorisokodin palveluna ja tukena. Eräs isistä kertoi ohjaajien olleen hänen perheelleen kainalosauva nuoren tukena.

Kyllä se meidän kohdalta alussa pitäen on ollut niin, että tässä on haettu se kainalosauva, kun saa nuoren luottamuksen niin siitä se lähtee, jos eletään ilman nuoren luottamusta, siitä ei tule mitään. V2

Toimintatutkimuksen toteuttaminen auttoi ohjaajia työryhmänä ymmärtämään perheiden kanssa tehtävän työn tärkeyden. Työtä päätettiin kehittää edelleen tulevaisuudessa. Päätteeksi työryhmä kirjasi lyhyen palautteen saaduista kokemuksista. Kaiken kaikkiaan työryhmä koki kehittämistyön melko onnistuneeksi, ja palaute oli rohkaisevaa ja opettavaista. Ryhmäkeskustelut saivat kiitosta,

ja niiden koettiin parantaneen ohjaajien motivaatiota ja työtettä. Aikataulutus koettiin muutosten kourissa elävän yhteisön kannalta kiireiseksi mutta onnistuneesti suunnitelluiksi, eli toiminnan aikana motivaatio ei laskenut ja työryhmä kokoontui työajalla. Kehittämistyön suunnittelijana ja pääasiallisena toteuttajana olin tietysti kiinnostunut myös omasta toiminnastani vetäjänä. Työryhmä koki, että tehtävien ohjeistus ja tutkimustulosten esittely hoito- ja kasvatuskokouksissa oli selkeää. Kiitosta sain hyvin suunnitelluista toiminnallisista tehtävistä, jotka onnistuivat tuomaan työryhmän parhaat puolet ja saavuttamaan työlle asetetut tavoitteet. Liitteenä 8 oleva perheiden kanssa tehtävän työn käytänne kuvastaa hyvin työryhmän yksimielisyyttä.

Nuorisokodin arki on hektistä, eikä aikaa pysähtymiseen ja reflektioon juurikaan ole. Henkilökunnan käymä arvokeskustelu ja vanhempien kanssa tehty työ viritivät ajatuksia myös työn edelleen kehittamisestä. Työryhmä halusi kuitenkin jatkaa sekä arvokeskustelua että työn kehittämistä. Työryhmä koki kehittämistyön synnyttävän yhteenkuuluvuutta. Työskentely nuorisokodin vaikeissa tilanteissa kapuilevien ja samalla psyykkisestikin oireilevien nuorten parissa luo haasteita jokapäiväiseen arkeen. Kuinka kohdata nuori arvokkaana yksilönä ja ammentaa työhön voimia ja jaksamista, kun saa vastaanansa haukkumista, kirolua ja ajoittain välitöntä väkivallan uhkaa, ja kuinka suhtautua ahdistuneisiin ja itseensä pettyneisiin vanhempiin? Työryhmä koki, että yhteinen ja avoin vuorovaikutus sekä keskustelut tunteiden tuuletuksineen auttavat jaksamaan ja helpottavat kehittämistyötä ja kehitettyjen työtapojen toteuttamista vakiintuneiden käytäntöjen tasolla. Työryhmän työskentely osoitti, että toimintatutkimus ei muuta vain työtapaa, vaan vaikuttaa myös työyhteisön tapaan suhtautua työhönsä. Mielestäni tässä selkeästi näkyy toimintatutkimuksen toimijuutta muuttava ulottuvuus, eli tutkimus toimintana muuttaa yhteisöä, jossa se tapahtuu.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä opinnäytetyö lähti liikkeelle Helsingin kaupungin silloisesta aikomuksesta kehittää perhekuntoutusta lastensuojelulaitoksissa, mikä mahdollisesti lyhentäisi laitossijoitusjaksoja ja lisäisi resurssitehokkuutta eli tuottaisi säästöjä. Vaikka taustalla ilmeisesti oli puhtaan taloudellinen tavoite, ajatus perhekuntoutuksesta kuitenkin korostaa perheen merkitystä laitostyössä, mikä edellyttää uutta lähestymistapaa perheeseen ja vanhemmuuteen. Vuoden 2012 alusta alkaen perhesijoitus on ollut ensisijainen laitossijoitukseen nähden. Perheen käsitettä ei kuitenkaan ole lain tasolla lastensuojelusäännöksissä määritelty, vaan lapsen ja vanhemman/huoltajan suhde määräytyy statussuhteen ja lapsen oikeuksien perustalta. Perheiden kanssa tehtävässä työssä perhe, mikäli käsitettä lainkaan tarvitaan muutoin kuin kuvailevassa tarkoituksessa, on kuitenkin vääjäämättä laajempi eikä rajoitu biologiseen vanhemmuuteen tai ydinperheeseen. Tämä on myös YK:n lasten ihmisoikeussopimuksen mukaisen vuoden 2007 lastensuojelulain henki. Tietyissä mielessä lapsen aseman korostaminen tuo lastensuojeluun myös uuden vanhemmuusnäkökulman. Perinteisessä lastensuojelun laitostyössä perhe, läheiset ja myös vanhemmuus ovat olleet näkymättömiä eivätkä millään tavoin läsnä sijoitetun nuoren laitospelämässä. Vanhemmuus ja myös laitoksen suhde vanhempaan rajoittuivat virallisiin tapaamisiin, satunnaisiin puheluihin ja kotilomiin.

Toinen lähtökohta tämän opinnäytetyön taustalla oli hämmennys siitä, kuinka oli mahdollista, että laitoksilla ei ole ollut käytössään systemaattista työtapaa tukea vanhempien osallisuutta nuorten elämässä. Oletusarvoisesti voisi kuvitella, että vanhemmat kokevat laitoksen olennaiseksi osaksi elämäänsä siitäkin huolimatta, että heidän nuorensa oireilisivat vaikeasti. Toisaalta jo lastensuojelulain 54 pykälän mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet ja lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muu-

ten yhteyttä puhelimella tai lähettämällä ja vastaanottamalla lähetyksiä. Sijoitus on lähtökohtaisesti aina väliaikainen toimenpide, eli lapsi tai nuori palaa kotiin, kun sijoituksen edellytykset poistuvat. Laitoksen tarkoitus ei ole säilöä sijoitettua nuorta, vaan turvata hänen paluunsa takaisin kotiin tai vaihtoehtoisesti taata edellytykset itsenäiseen elämään hänen siirtyessään jälkihuoltoon. Tämä edellyttää lähiverkoston ylläpitämistä tai rakentamista.

Vanhempien haastatteluaineisto osoittaa, että kaikilla haastatelluilla vanhemmilla oli sekä tahto että halu tiiviimpään osallisuuteen ja läsnäoloon nuoren elämässä tämän itsenäistyessä omaan elämään. Kehitetyn työmenetelmän tarkoitus oli luoda väylä osallisuuteen ja samalla vahvistaa sijoitetun nuoren oikeutta vanhempiin ja läheisiin. Sekä vanhemmat että nuoret toivoivat läheisempää yhteistoimintaa, eli kehitystyöhön oli selkeä tarve. Voisi myös ajatella, että nuorisokodilla on tähän lastensuojelulain nojalla suorainen velvollisuus lapsen edun toteuttamiseksi. Myös sijoitetun nuoren asiakassuunnitelmassa tavanomaisesti määritellään yhteydenpito vanhempiin ja läheisiin, mutta laitoksissa ei ole käytössä systemaattisia työtapoja tämän toteuttamiseksi.

Haastatteluissa kävi ilmi vanhempien tyytyväisyys siihen, että heidät nähtiin tärkeänä osana nuoren elämää, vaikka he ymmärsivätkin olleensa osaltaan syynä siihen, että interventio oli ollut tarpeellinen. Samoin tutkimus osoitti, että aidon yhteyspinnan ja kommunikaation puuttuminen vanhempien ja laitoksen väliltä oli mahdollisesti johtanut siihen, että olemassa olevan lähiverkoston tarjoamia voimavaroja ei ehkä ollut hyödynnetty riittävästi. Kun uuden työtavan avulla suunnitelmallisesti rakennetaan pysyväksi tarkoitettua nuoren lähiverkostoa nuoren itsenäistymisen tueksi, pyrkimyksenä on käyttää optimaalisesti hyväksi kaikki tarjoutuvat mahdollisuudet. Lähiverkko kartoitetaan ja rakennetaan yhdessä nuoren ja vanhemman kanssa tavalla, jonka kummatkin heistä hyväksyvät. Näin rakentuva verkosto tukee paremmin nuoren laitoksen jälkeistä elämää. Haastatellut vanhemmat osoittivat selkeää tarvetta yhteistoimintaan, mitä kuitenkin laitoksen toiminnassa ei aiemmin ollut huomioitu tai ehkä edes tunnistettu. Myös vanhempien näkyvyys laitoksen suuntaan osoittautui yllättävän ongelmalliseksi. Useampi kuin yksi vanhempi koki jääneensä lähes näkymättö-

mäksi tai mykäksi sijoitusprosessin alusta lähtien. Eräs vanhemmista sanoi haastattelutilanteen olevan ensimmäinen kerta, kun häntä aidosti kuunnellaan. Kehitetty työtapaperustuu avoimeen ja vapaaseen vanhemman kuuntelemiseen. Valta-asetelma vääristää aina tiedonkulkua, esimerkiksi erään vanhemman kohdalla kävi ohjaajia hämmentäneellä tavalla ilmi, että virallistapaamisista ja asiakirjoista välittynyt vaikutelma ei lainkaan vastannut todellisuutta vanhempien keskinäisen suhteen toimimattomuuden takia. Työtapamahdollistaa luotamukseen ja mahdollisesti myös kumppanuuteen perustuvan vapaan tiedonkulun ja dialogisuuden, mikä purkaa valtasuhteita. Useimmat vanhemmista toivat esiin välittömän ja informaalisen keskusteluyhteyden tärkeyden. Ohjaajille oli yllätys, että kaikki vanhemmat toivottivat ohjaajat tervetulleiksi kotivierailulle. Eräs äideistä lähes vaati kotikäyntiä, koska tämä hänen mielestään tukisi mahdollisuutta rajata nuorta. Vanhemmille oli myös ilmeisen tärkeää osoittaa, että heidän kotinsa oli hyväksyttävän, tavallisen ihmisen koti.

Työtavan menetelmiin sisältyvät tukimuodot, jotka tutkimuksessa nousivat sekä vanhempien ja nuorten haastatteluaineistosta, vastasivat ehkä yllättävänkin hyvin kirjallisuudessa ja aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyjä jaotteluita. Vaikka tämä saattaa johtua luokittelun liian suuresta yleisluonteisuudesta, kyseessä ei ehkä kuitenkaan ole pelkkä näköharha, sillä lähes kaikki vanhemmat ja monet nuorista hahmottivat henkisen, informatiivisen, toiminnallisen ja instrumentaalisen tuen kovin samalla tavalla.

Vanhempien ja nuorten näkemykset autonomiasta ja emotionaalisesta itsenäisyydestä eivät välttämättä olleet yhteneviä mahdollisesti sen takia, että vanhempi ei sijoituksen takia ollut kokenut kaikkia nuoren vääjäämättömän itsenäistymiskehityksen vaiheita ja nuoruuden kehitystehtävien etenemistä. Kehitetyn työmenetelmän eräs keskeinen tarkoitus on tehdä itsenäistyminen näkyväksi myös vanhemmalle tai muulle läheiselle, jotta lähiverkoston rakentuminen nuoren kehityksen ja autonomisuuden tukemiseksi mahdollistuisi.

Toimintatutkimuksen eräs perusajatus on muuttaa todellisuutta, jota tutkitaan. Työyhteisössä tämä ilmeni tutkimuksen edetessä esimerkiksi siten, että useampia vuosikymmeniä lastensuojelutyötä tehnyt ohjaaja ehkä ensimmäisen kerran asetti kyseen alla perinteisen perhekäsitteen ja sen rajat. Tietyissä mielessä tutkimustoiminnan ainoa tulos ei ole kehitetty menetelmä, vaan myös työyhteisössä tapahtunut muutos, joka mahdollistaa menetelmän käyttöönoton ja edelleen kehittämisen.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen eettisyys

Toimintatutkimuksen kohdalla suhde eettisiin ratkaisuihin korostuu, koska kyse on toiminnasta eikä tutkija ole ulkopuolinen, vaan tutkimus on toimintaa, joka vaikuttaa suoraan tutkittavaan todellisuuteen. Tutkimussykliä tuottamat tulokset vaikuttavat seuraavan syklin eettisiin ratkaisuihin, ja eettiset kannat vaikuttavat tutkijan työssä työssään tekemiin ratkaisuihin (Tuomi ym. 2002, 122–123). Hyvän tutkimuksen tekeminen niin, että eettiset näkökohdat tulevat riittävästi ja oikein huomioon otetuiksi, on vaativa tehtävä (Hirsjärvi ym. 2001, 28).

Hoito- ja kasvatustilanteissa dialogityöskentelyn hyödyllisyys tuli esille työtapa kehittettäessä. Työntekijät kokivat tarpeelliseksi keskustella hyvin konkreettisista arkityöhön liittyvistä aiheista, jotka herättivät ajatuksia omasta työstä ja arvoista, joiden pohjalta työtä tehdään. Työryhmässämme oli työntekijöitä, jotka olivat olleet lastensuojelutyössä 20–30 vuotta, ja näin vääjäämättä nousi esiin myös hiljaisen tiedon merkitys. Hiljaisen tiedon käyttö on melko yleistä sosiaalityössä myös lastensuojelussa. Yli-Ruka (2000) havaitsi omassa tutkimukses-

saan, että sosiaalityön ammattilaiset tekevät työtään paljon hiljaisen tiedon varassa. Kohtaaminen ja vuorovaikutus rakentuvat usein sen varaan. Nuorisokodissa kuten muuallakin hiljainen tieto on kuitenkin vain refleksion mahdollistavan tiedon esiaste, johon tulee suhtautua kriittisesti, sillä hiljainen tieto ei sisällä kriittistä funktiota, koska se välittömänä kokemusperäisenä ja eksplikoimattomana raakatietona on luonteeltaan muuttumatonta. Etenkin toimintatutkimuksessa tutkijan edellytetään edesauttavan näkymättömän tiedon esiin nostamista ja hiljaisen tiedon muuttumista sen julkilausumisen jälkeen tietoisien toiminnan perusteeksi. Sisäistäminen eli eksplisiittisen tiedon hiljainen omaksuminen muistuttaa tekemällä oppimisen prosessia (Vartiainen 153–155), mutta muututtuaan ja vakiinnuttuaan arkityöskentelyn rutiineiksi hiljaisen tiedon vaikutuksen purkaminen on vaikeaa haluttaessa muuttaa toiminnan luonnetta tai päämäärää. Toimintatutkimuksen kuluessa näkyi merkkejä siitä, että pitkään talossa olleiden työntekijöiden vakiintuneet ennakkoasenteet ja -luulot alkoivat muuttua, kun vanhemmat ja muut nuoren läheiset tulivat näkyvimmiksi. Ennakkoluulot ja niiden murtaminen oli eräs kaikkien vanhempien korostama seikka. Tutkimus toimintana vaikuttaa sekä tutkijan että tutkimukseen osallistuvien tai sen kohteena olevien ihmisten tapaan suhtautua maailmaan ja toisiinsa. Muutos oli selvästi nähtävissä työryhmässä ja toivottavasti myös heidän vastaisessa tavassaan kohdata nuori ja tämän vanhempi ja muut läheiset.

Työtavan kehittämisen edellyttämässä arvokeskustelussa nousivat esiin kunnioittava kohtaaminen, vuorovaikutustaidot, tilannetaju, tunteiden säätely ja ammatillisuuden säilyttämisen tärkeys. Menetelmän kehittämisen kannalta erityisen merkityksellistä oli vanhempien kuuleminen, heidän äänensä esille tuominen ja heidän näkyvyytensä varmistaminen. Opinnäytetyön tekeminen on myös ollut haaste miettiä omaa rooliani ohjaajana sekä nuorisokodin ja lastensuojelun perustehtävää varsinkin Helsingin kaupungin lasten- ja nuorisokotien muutos-hankkeen 2013 käynnistyttyä. Helsingin lastensuojelun peruslinjaus on ilmeisesti muuttumassa kohti keskitetympiä ja suljetumpia laitoksia, joissa tässä opinnäytetyössä kehitetyn lastensuojelulain perustehtävää toteuttavan työtavan soveltaminen on vaikeaa ellei suorastaan mahdotonta, koska nuoruuden kehittämistehtäviin erikoistuneet laitokset pääosin lakkautetaan. Mäkientorpan nuori-

sokoti kuitenkin säilyy vielä toistaiseksi ja jatkaa toimintaansa liitettynä toisen laitoksen organisaatioon. Työtapaa ja työtavan toimivuutta on tarkoitus kokeilla ja soveltaa Mäkitorpan nuorisokodin molemmilla osastolla.

9.1.1 Tutkijan rooli

Toimintatutkimuksessa tutkijaroolin vaatimukset ovat ristiriitaiset: toisaalta velvoite tasavertaiseen osallistumiseen, mikä edellyttää tutkijan osallistumista yhtenä ryhmän jäsenenä keskusteluun, ja toisaalta tutkijalta vaaditaan ulkopuolisuutta, eli hän ei saisi itse osallistua keskusteluun, vaan ainoastaan organisoida keskustelun puitteet. Tutkijalta ja toimijalta edellytetään empaattista roolia ja toimimista roolimallina kriittiselle reflektiolle samoin kuin eettistä sitoutumista. (Heino 2009, 178.) Opinnäytetyön aikana toimin tiedonkerääjänä, haastattelijana, ryhmänvetäjänä ja tiedottajana työyhteisölle sekä varsinaisessa työssäni osasto-ohjaajana että asumisharjoitteluohjaaja. Pyrin kehittämistyössä säilyttämään objektiivisuuden, vaikka tutkijalla on toimijuutensa takia vääjäämättä kaksoisrooli toimintatutkimuksessa.

Työn kehittämisryhmään kuului osaston työntekijöitä, psykologi sekä toisen nuorisokodin perhetyöstä kiinnostunut ohjaaja. Työryhmään oli sitoutunut runsaasti käytännön toiminnassa vuosien ja vuosikymmenien aikana hankittua hiljaista tietoa, johon oli lähtökohtaisesti syytä suhtautua varauksella, koska se ei ole avointa autoreflektiolle tai vertaiskritiikille. Myös työryhmän yhteistoiminnallisuus oli edellytys kehittämistyön onnistumiselle. Työryhmän yhteistoiminnallisuus ja vuorovaikutus tarkoittavat toimimista yhdessä, ja se on ainoa aktiviteetti, joka tapahtuu suoraan ja välittömästi ihmisten välillä. Yhdessä tekeminen sellaisella tavalla, että kaikki ryhmän jäsenet sitoutuvat samaan päämäärään ja toimivat sen suuntaisesti, ei ole mahdollista ilman yhteisymmärrystä. Yhteisen ymmärryksen löytäminen ei ollut työryhmässä aina helppoa, vaan kehitystyö liikkui myös taaksepäin, mikä on varsinkin toimintatutkimukselle tyypillistä jokaisen tutkimussyklin tuottaman palautteen ja uudelleen arvioinnin takia. Yhteis-

ymmärrys ei ole sama asia kuin yksimielisyys. Työryhmässä oli tärkeä päästä yhteisymmärrykseen siitä, mistä ollaan samaa ja eri mieltä. Tämä oli edellytys sille, että pystyimme sopimaan uudesta työmenetelmästä. Sopiminen on kahdenvälinen prosessi, joka sisältää virallisen ja muodollisen sopimisen lisäksi sisältää sopimukseen sitoutumisen. Pelkkä rationaalinen, järjen tasolla tapahtuva sopiminen ei ole riittävä, koska yhteistyö ei ole mahdollinen ilman luottamusta ja sitoutumista. Työryhmä käsitteli tutkimuksen eettisiä kysymyksiä kanssani työnohjauksen yhteydessä kuukausittain koko kehittämishankeen ajan. Tutkijana minulle oli välttämätöntä olla hyvä suhde sekä asiakasnuoriin ja heidän vanhempiinsa että työntekijäryhmän jäseniin nuorisokodissa, koska uusi työmalli perheiden kanssa tehtävään työhön kasvoi näiden kolmen osallistajan yhteistoiminnan kautta. Esimerkiksi Kuula (2000) toteaa, että tutkija toimii toimintatutkimuksessa innostajana auttaen osallistujia löytämään ongelmat ja ajattelemaan eri tavalla asioista. Kehittämisprosessiin osallistuvat odottavat tutkijan aktiivista roolia, ja yleensä tutkijat osallistuvat keskusteluun.

9.1.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa toimintatutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa kriittinen tekijä on tutkijan oma subjektiivisuus, varsinkin kun tutkimus tehdään omassa työyhteisössä eli tässä tapauksessa nuorisokodissa, jonka toimintaa julkista valtaa käyttävänä lastensuojelulaitoksena salassapito- ja muut yksityisyyden suojan liittyvät säännökset sääntelevät tiukasti. Tutkijan on aina myönnettävä, että hän itse on tutkimuksen keskeinen tutkimusväline (Eskola & Suoranta 2003). Voidaan ajatella, että tutkimustuloksen luotettavuutta lisää se seikka, että tutkija on osallinen tutkittavaan ilmiöön ja että hän tuntee osallistuvat henkilöt ja on keskustellut heidän kanssaan aiemmin (Kylmä, Vehviläinen, Julkunen & Lähdevirta 2003, 609–615). Tutkimusaineisto on luotettava silloin, kun se kerätään sieltä, missä tutkittava ilmiö esiintyy. (Nieminen 1998, 119 215–221). Tässä opinnäytetyössä ryhmähaastattelut olivat alaikäisiä huostaan otettuja nuoria, joiden vanhemmilta hankittiin suostumus haastattelun tekemi-

seen. Haastattelin myös nuorten huoltajia, mihin myös hankin ennakkosuostumuksen. Nuorilta itseltään hankittiin myös osallistumissuostumus tutkimukseen. (Liite 1)

Laadullinen toimintatutkimus ei ole yksi yhtenäinen tutkimusperinne, vaan siihen kuuluu useita varsin erilaisia perinnejatkumia. Onkin melko ilmeistä, että laadullisen tutkimuksen piiristä löytyy erilaisia käsityksiä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja, vaikka tästä ei olekaan olemassa minkäänlaisia yksiselitteisiä normeja. Metodikirjallisuudessa tutkimuksen luotettavuutta käsitellään yleensä validoinnin kannalta. Opinnäytetutkimus suoritettiin huolellisesti ennakkoon suunnitellulla tavalla. Toimintatutkimuksen kohdalla validiteetti on ongelmallinen, koska tulkinta jo sinänsä rakentaa sosiaalista todellisuutta, jota tutkitaan (Heikkinen ym. 2008, 148). Muodollinen ja myös sisällöllinen validiteetti tarkastettiin varmistamalla, että tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja käsitteiden määreet sekä menetelmälliset ratkaisut ovat sopusoinnussa keskenään. Suljettaessa klusteroinnin yhteydessä aineistoa pois, tutkimuksen näkökulmasta harkittiin tarkasti, mitkä asiat ovat tutkimuksen kannalta olennaisia ja mitkä epäolennaisia tietoa.

Kehittämistyön kautta saatua tietoa ja kehitettyä menetelmä voidaan hyödyntää Helsingin kaupungin lastensuojelulaitoksissa palveluiden kehittämisessä. Menetelmä soveltuu kaikkiin lastensuojelulaitoksiin, joissa on itsenäistymisvaiheessa olevia sijoitusnuoria.

Tutkimuksen aineistoa käytettiin vain sovittuun tarkoitukseen, ja siitä tutkittiin vain asioita, jotka toimeksiantajan ja tutkijan kannalta työmenetelmien kehittämiseksi on katsottu tärkeäksi. Tutkimuksessa ei ole käytetty haastateltavien tunnistetietoja. Aineisto suojattiin ulkopuolisilta. Haastatteluaineisto tuhottiin opinnäytetyön valmistumisen jälkeen, kuten toimeksiantajan kanssa oli sovittu. Tutkimusaiheeseen perehdyttiin tutustumalla aineistoon ja lukemalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Aiheesta on keskusteltu myös haastateltavien kanssa en-

nen haastatteluja. Tutkimuksen tulosta voi siis näillä kriteereillä pitää luotettavana, vaikka luokittelun jälkeen aineistosta nostettiin abduktiivisesti teemoja, joita alkuperäinen haastattelurunko ei sisältänyt. Teemat nousivat kuitenkin selvästi esiin haastatteluista. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2004.135–138.)

Pyrin opinnäytetyössä olemaan mahdollisimman objektiivinen ja tiedostamaan omat ennakkoluuloni, esioletukseni ja arvostukseni. Kaikessa tutkimustoiminnassa pyrin välttämään virheitä. Pyrin sekä opinnäyte- että kehittämistyössä toimimaan mahdollisimman avoimesti ja informoivasti, jotta tutkimustoiminta ja -prosessi olisivat mahdollisimman läpinäkyviä. Opinnäytetyön pohjana toimi laadullisesta tutkimuksesta saatu tieto. Opinnäytetyön osallisina olivat laitoksen vanhemmat ja nuoret, joita haastateltiin.

Tutkimukseen ja kehittämistyöhön liittyy aina eettisiä ratkaisuja ja ihmistieteissä joudutaan eettisten kysymysten eteen tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpinä eettisinä periaatteina ovat yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus ja yksityisyys. Muut eettiset ongelmat voivat koskea esimerkiksi vallankäyttöä, tutkijan toimintaa ammatti-ihmisenä tai laillisuuskysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 19–20.) Tutkimukseen haettiin tutkimuslupa Helsingin kaupungilta ja lupa nuorten haastatteluihin vanhemmilta. (Liite 2) Henkilöitä ei ole esitetty tutkimuksessa tunnistettavasti.

9.2 Jatkokehittäminen

Työmenetelmän vaikuttavuus eli kehittämistyön tarkoittaman perheiden kanssa tehtävän työn tehokkuus on arvioitava seuranta- ja arviointitutkimuksella viimeistään noin vuoden kuluttua, koska samat nuoret ja vanhemmat ovat tällöin edelleen nuorisokodin asiakkaita. Nuoren ja hänen perheensä osallisuus on perheiden kanssa tehtävän työn kehittämisen ja nuorten jälkihuoltoon siirtymisen eli itsenäistymisen edelleen kehittämisen näkökulmasta välttämätöntä.

Eräs vanhemmista kaipasi kovin yksinkertaisesti huostaanotosta kertovaa opasta, joka selventäisi vastuun jakautumista laitoksen, nuoren vastuusosiaalityöntekijän ja vanhempien välillä käytännön tasolla. Ehkä keskeisin kehittämisaihe olisi sellaisen moniammatillisen yhteistyön rakentaminen, jonka tarjoaman tuen vaikutus ulottuisi perheen tasolle läpi koko lastensuojeluprosessin avohuollosta mahdolliseen huostaanottoon saakka, jolloin huostaanotto joko estyy tai tapahtuu hallitusti niin, että prosessi avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisäksi koko ajan tarjoaa tukea niin lapselle kuin vanhemmalle. Huostaanotto ei saisi yllätys tai kestäättömän traumatisoiva kokemus.

9.3 Kehittämistyö toimijuuden kokemuksena

Vaikka perhekeskeisyys on usein ohjelmallisesti esillä, käytännössä perheiden mahdollisuudet olla läsnä nuorten laitospelämässä ovat vähäiset. Kuitenkin vanhempien ja läheisten läsnäoloa ja välittämistä tarvitaan edelleen, vaikka nuoret fyysisesti asuisivat nuorisokodissa, koska he ovat nuoren elämässä tärkeällä tavalla mukana myös huostaanoton jälkeen. Keskustelevan ja kuuntelevan vanhemman palaute ja rohkaisu tukevat nuoren identiteetin kehitystä ja itsenäistymistä. Nuori tarvitsee tilaa tunteiden ilmaisemiselle ja kuulluksi tulemisen kokemuksia. Nuorten siirtymisvaiheessa pois nuorisokodista heidän täytettyään 18 vuotta ja muuttaessaan lastensuojelun tukiasuntoihin tai pahimmassa tapauksessa asuntolan kautta kadulle tarvitaan uusia työmenetelmiä nuoren tukemiseksi, jotta nuorilla olisi parempi valmius itsenäiseen asumiseen ja elämiseen. Tällä hetkellä ei ole olemassa tilastoitua tietoa saaticka edes perusteltua arvausta siitä, mikä on nuorisokodista jälkihuoltoon siirtyneiden nuorten lopullinen kohtalo.

Tutkimuksen metodiksi valittiin toimintatutkimus, koska eräänä taustalla olevana tarkoituksena oli samalla muuttaa työyhteisöä perhemyönteisempään suuntaan luomalla nuorelle aiempien kehitystä pysäyttävien ja rikkovien kokemusten sijaan mahdollisuus korjaaviin kokemuksiin välittämällä heille yhdessä vanhempi-

en kanssa ymmärrystä ja välittämistä. Nuorisokodissa perheiden kanssa tehtävä työ pyrkii aktivoimaan nuoren olemassa olevia verkostoja ja kasvatuskumppanuutta vahvistamalla tukea kasvutehtävään osallistuvien rooleja ja yhteisvastuuta sekä huolenpitoa nuoren kasvusta, kehityksestä ja itsenäistymisestä. Nuoren käyttäytymisen ongelmat voidaan ymmärtää sosiaalisen yhteistoiminnan ja perheympäristön toimimattomuutena. Vanhempien ja nuorisokodin ohjaajien keskinäinen luottamus, tasavertaisuus ja kunnioitus luovat edellytykset nuoren hyvinvoinnille ja sen kasvuille ja turvaamiselle. Nuorisokodin ohjaajien olisikin tehtävä kumppanuustyötä vanhempien kanssa ja tukea nuoren kasvutapahtumaa ja itsenäistymistä aktiivisella läsnäololla. Ohjaajien vastuulla on luoda edellytykset toimintaympäristön kaikkia osapuolia kunnioittavaan yhteisyyöhön. Keskusteluissa ohjaajien ja psykologin kanssa puhuttaessa huostaan otetuista nuorista korostui niin sanottu ongelmapuhe eli vaikeuksien tai ongelmien asenteellinen korostaminen, vaikka nuoret pikemminkin olisi ehkä syytä nähdä myönteisessä ja toiveikkaammassa valossa. Toisaalta lastensuojelussa nuorten kanssa työskentely on aina ongelmakeskeistä, mikä saattaa vääristää ohjaajien käsitystä nuorten ja vanhempien halusta osallisuuteen, jolloin ei nähdä nuoren kasvutapahtumaa normaalina nuoruuden kasvutehtävänä, vaan ongelma-perheen ja nuoren oireiluna.

Kun nuori otetaan huostaan, otetaan samalla eräällä tapaa myös huostaan perhe. Samaten kun tuetaan nuoren itsenäistymistä nuorisokodista ja vanhemmista, tuetaan myös perheen itsenäistymistä nuoresta. Näin ajateltaessa nuorisokoti tukee kahdenlaisia itsenäistymisprosesseja. Alkuperäisen intervention synnyttämä riippuvuus ulkopuolisesta tuesta kohdistuu sekä nuoreen että hänen perheeseensä. Riippuvuussuhteiden purkaminen ja purkautuminen on pitkällinen prosessi, koska mikä tahansa institutionaalinen puuttuminen jättää jälkeensä pitkät jäljet. Voiko tuettu itsenäistyminen johtaa aitoon yksilön autonomiaan? Ideaalimaailmassa itsenäistymisen tuki olisi tukea, joka on huomaamatonta, näkymätöntä eikä jätä tätä interventiolle niin kovin usein luonteenominaista rikkovaa ja stigmatisoivaa jälkeä puuttumisesta ihmisen itsemääräämisoikeuteen, ja perhe ja nuori muistaisivat vuosien kuluttua nuorisodin myönteisenä kokemuksena. Kun nuori yhdessä vanhemman kanssa esimerkiksi seikkailee Vartio-

saaressa, keskeistä on synnyttää yhteinen kokemus. Vaikka nuorisokodin näkökulmasta on kyse tiettyyn oppirakennelmaan perustuvan metodin soveltamisesta, kokemuksen myönteinen sisältö osaltaan rakentaa vanhemman ja nuoren välistä suhdetta, mikä jälkeenkäin parhaassa tapauksessa ei ole muisto huostaanotosta vaan yhdessä eletystä elämästä.

Kehittämistyö oli mielenkiintoinen mutta vaativa. Työn käynnistämisestä sen päättymiseen kului lähes puolitoista vuotta. Kehittämistyössä nousi esiin vahvasti ohjaajien näkemys siitä, että nuoren ja hänen perheensä läsnäolo on tärkeää muutosvaiheessa, jossa nuori valmistautuu muuttoon jälkihuoltoasuntoon. Tässä työssä nuorten itsenäistymisen tukemista on lähestytty samalla vanhempien tukemisen eräänä muotona nuorisokodin lähtökohdista.

Minulle ja muille ohjaajille oli yllätys, kuinka paljon vanhemmat arvostivat tekemäämme työtä. Samaten vaikka kysymys nuorisokotiorganisaation näkökulmasta eli lasten sijaishuollon järjestämisestä on vain yksittäisestä opinnäytetyöstä, vanhemmille toimintatutkimus näyttäytyi aitona välittämisenä ja ymmärryksenä. Saatu palaute antoi melko positiivisin kuvan perheen nuorisokodista saamaan tukeen. Vanhemmat olivat valmiit hyväksymään muutokset elämässään, esimerkiksi perhekäynnit ja yhteiset tilaisuudet ja tapahtumat nuorten ja nuorisokodin ohjaajien kanssa. Vanhemmat kokivat nuorisokodin välittäväksi ympäristöksi nuorilleen. Kehittämishankkeen aikana työryhmämme huomasi jälleen kerran, että tarvitaan pitkäjänteistä työtä perheen ja nuoren kanssa, jotta nuori itsenäistyy laitoshuollosta kohti itsenäistä asumista. Nuoreen luottaen ja häntä tukien perheen ja laitoksen ohjaajien on yhdessä pohdittava, minkälaista tukea nuori tarvitsee itsenäistymisessä. Yhteistyön tekemiseen vanhempien kanssa voi liittyä myös arkuutta, pelkoja ja ennakkoluuloja, jotka häviävät yhteistyön päästyä vauhtiin. Eräs kehitetyn työmenetelmän tarkoitus oli purkaa sekä nuorisokodin että vanhempien ennakkoluuloja toisiaan kohtaan. Perheen huomioiminen nuorisokodin työssä on tärkeää senkin takia, että nuoret selvästi toivoivat haastattelussa henkistä eli emotionaalista tukea suhteessa omaan jaksamiseen ja vanhempiinsa.

Opinnäytetyö lähti liikkeelle Helsingin kaupungin pyrkimyksestä kehittää perheiden kanssa tehtävää työtä. Kuitenkin tämän tutkimuksen aikana Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden virasto päätti lakkauttaa sellaiset yksittäiset nuorisokotien osastot kuten Kannelmäki, jossa tämä kehittämissuunnitelma on tehty. Nuorisokotien lakkauttaminen tarkoittaa, että aikuistuvien nuoriin erikoistuneet laitokset lakkautetaan. Nuoruusikä on toisen mahdollisuuden aika, koska nuorten vahva kehityspotentiaali antaa mahdollisuuden kehityksen suunnan muuttamiseen vielä nuoren sijaishuollon aikana. Muutos mahdollistuu parhaiten, jos nuori ja nuoren vanhemmat toimivat yhdessä nuorikodin ohjaajien kanssa. Tärkeää on myös sijoituspaikassa tehtävä vahvaan ammatilliseen osaamiseen pohjaava kasvatustyö. Kaikki nuoret eivät kehity samalla nopeudella, ja yksilölliset erot voivat olla jopa vuosien mittaisia. Eri osa-alueet kehittyvät myös eri tahtiin: fyysisesti kypsä nuori voi olla sosiaalisesti tai tunne-elämältään vielä epäkypsä ja lapsellinen. Sosiaalinen kypsyys sekä itsenäistymisen kulkevat käsi kädessä ja johtavat yhteiskunnallisten velvoitteiden täyttämiseen. Pienet kodinomaiset nuoruusiäkkään erikoistuneet yksiköt luovat turvaa ja vakautta tavalliseen arkeen, mitä jokainen nuori tarvitsee hyvään kasvuun ja kehitykseen. Nuoret käyvät lähikoulua, sosiaalinen verkosto on rakentunut lähiympäristön nuorista ja ystävyys-suhteita on rakennettu sijoituksen aikana muihin laitoksissa oleviin nuoriin. Joistakin nuorisista tulee mahdollisesti keskenään pysyviä, heitä molempia tukevia ystäviä. Heille on rakennettu itsenäistymistä tukeva nuoruus, jonka voi jakaa lähipiiriin kanssa. Vanhemmuuden tukemiseksi tehtävä ei ole nuorisokodin näkökulmasta perinteistä perhetyötä, vaan pikemminkin nuorten ja vanhempien toisistaan ja laitoksesta itsenäistymisen tukemista. Kun Helsingin kaupunki on lakkauttamassa nuoruuden kehitystärkeitä erikoistuneita nuorisokoteja, vaarana on nuorten itsenäistymiskehityksen häiriintyminen. Nuoren ja myös vanhempien on oivallettava, että itsenäistymisen nuorisokodista on suuri ja vääjäämätön askel eteenpäin heidän molempien elämässä. Jälkihuolto ei tarkoita vain oikeutta omaan asuntoon, vaan on osa kuntouttavaa toimintaa, johon nuori halutaan sitouttaa. Jälkihuollon tavoite on itsenäisen elämän tuettu rakentuminen. Tuetun asumisen tarve ja siihen liittyvät palvelut ovat oleellinen osa lastensuojelun sijaishuollon jälkihuoltotyötä. Tavoitteeseen päästään vain yhteistyössä nuoren, perheen ja nuorisokodin työntekijöiden ja lähiverkoston kanssa. Nuorisokodin perheiden kanssa tehtävä menetelmään perustuva järjestelmällinen työ toivottavasti saa-

vuttaa ja toteuttaa Eemelin kaltaisen tilanteen, jossa vanhemmat voivat rehellisesti tuntea nuorensa olevan kelpo ihminen, jolle on mahdollisuus pitää vanhemmistaan niin, että sydämessä hytkähtää.

Eemeli palasi kotiin ja ryntäsi kamariin näyttämään, että nyt hän on taas kotona. Sinä Eemil olet hyvä poika, totesi isä, ja Eemil tuli niin iloiseksi, että sydämessä ihan hytkähti. Se oli totisesti niitä päiviä, jolloin hän piti isästään. Kelpo poika tämä meidän Eemeli, sanoi äiti ja silitti Eemelin villavaa tukkaa. (Astrid Lindgren 1973, 287.)

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Syrjälä, Leena 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa Heikkinen Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2001) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä; Pc- kustannus.
- Aalberg, Veikko. & Siimes, M. A 1999. Lapsesta aikuiseksi: Nuoren kypsyminen aikuiseksi naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Alila, Salla & Koskenkangas, Niina 2011. Verkostososiaalityö nuorisososiaalityön työmuotona. Pro gradu-tutkielma Sosiaalityön koulutusohjelma Lapin yliopisto
- Anttila, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämissyö.
- Anttila, Pirkko 2008. Onko opinnäytetyöstä kehittämissyöksi? Mistä löytyvät opinnäytetyön metodologiset ratkaisut? Viitattu 19.4.2013
<http://www.chydenius.fi/pdf/anttilan-kalvot>
- Arnkil, Tomi & Eriksson, Esa 1999. Kenelle jää kontrollin mustapekkakortti? Sosiaalitoimisto verkostoissaan Tutkimuksia 63 Helsinki Stakes Hamina: Akatiini Oy
- Autio, Minna; Eräranta, Kirsti & Myllyniemi, Sami 2008. (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuoren elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, nuorisosiain neuvottelukunta. STAKES Helsinki: Hakapaino
- Bardy, Marjatta 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Bauman, A.E; Sallis J.F; Dziewaltowski, D.A. & Owen, N 2002. Toward a better understanding of the influences on physical activity, The role of determinants, correlates, causal variables, mediators, and moderators and confounders. American Journal of Preventive Medicine 23, 5-14.
- Bauman, Zygmunt 2003. Sosiologinen ajattelu. 4. p. Vastapaino. Tampere.

- Bergman, Mats. & Paavola, Sami 2004. (toim.) Peirce's Terminology in His Own Words
- Berridge, David & Brodie, Isabelle 1998. Children's Homes Revisited. Jessica Kingsley Publishers. London & Philadelphia
- Branks, Sahara & Gallagher, Ann 2009. Ethics in Professional Life, Virtues for Health and Social Care. Hampshire: Palgrave Macmillan 85-95.
- Broberg, Mari. & Hakovirta, Mia 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Kääriäinen. A., Hämäläinen J. ja Pölkki P. (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti. Helsinki: Hakapaino.
- Bronfenbrenner, Urie 1979. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Carr Wallace & Kemmis Stephen 1986. Becoming critical. Education, knowledge and action research, London
- Cobb, Sydney 1976 Social support as moderator of life stress, Psychosomatic Medicine 38,300-315
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen Tampere: Vastapaino
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Oppaita 6 Jyväskylä: Gummerus
- Gothoni, Raili 1990. vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Tutkimus kalliolaisten ja kiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu.
- Granfelt, Riitta 1998. Kertomuksia naisen kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granfelt, Riitta 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matties & Anneli Pohjola (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

- Gustavsen Björn 1996. Development and the Social Sciences. An uneasy relationship. Teoksessa: Toulmin S & Gustavsen B: Beyond Theory. Changing Organizations through Participation
- Hallintolaki 434/2003. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Viitattu 12.07.2012
- Hart, Elizabeth & Bond, Meg 1996. Action research for health and social care – a guide practice Buckingham: Open University Press
- Helavirta, Susanna 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajana. Tampere: Tampere University Press.
- Heikkinen, Hannu L. T 2001. Toimintatutkimus – Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, Hannu L.T; Kontinen, Tiina & Häkkinen Päivi 2007. Toiminnan tutkimuksen suuntaukset. Teoksessa Heikkinen, Hannu.L.T., Rovio, Esa. & Syrjälä, Leena. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, Hannu L. T 2001. Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä and ER-Paino Ky, Lievestuore
- Heikkinen, Martti 2003. Sosiaaliset tekijät ja terveys. Teoksessa Koskenvuo, Kimmo (toim.): Sairauksien ehkäisy. 2. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim. 883–890.
- Heino, Tarja: Berg Kristiina & Hurtig Johanna 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Raportteja ja selvityksiä 14. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja 2009. Tiedon tuottamisen tila läheisneuvonpitoprojektissa Teoksessa R, Seppänen - Järvellä & V, Karjalainen (toim.) Kehittämis-

työn risteysksiä Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus STAKES Jyväskylä: Gummerus.

Heinonen, Hanna & Metsälä Johanna 2009. (toim.) Lastensuojelua kehittämässä. Kokemuksia pääkaupunkiseudulta. SOCCA & Heikki Waris-instituutti. Julkaisusarja 19.

Helavirta, Susanna 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina sosiaalityön väitöskirja Tampere: Tampereen yliopisto Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Hildén, S. & Nyrönen A 1998. Muutosorientoituva perhetyö. Kotihoidon perhetyön kehittämisprosessi. Jyväskylän sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen raportteja 1/1998.

Hoito ja kasvatus Kannelmäen nuorisokodissa, Nuorisokodin henkilökunnan käsikirja ja kehittämisen työkirja 2009. Helsingin kaupunki: Kannelmäen nuorikoti

Holland, Sally 2009. Listening to Children in Care: A Review of Methodological and Theoretical Approaches to Understanding Looked-after Children's Perspectives. Children & Society 23(3) DOI:10.1111/j.1099-0860.2008.00213

House, J. S., Kahn 1981. Work stress and social support. MA Addison-Wesley

Hujala, Anne; Puoti, Anna-Maija & Saario, Tuula 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Hurtig, Johanna 2006. Lapsen tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala- Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Hämäläinen, Kati 2012. "Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen" Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja numero D 56/2012.
- Hänninen, Kaija 2007. Palveluohjaus - Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin Raportteja 20. Helsinki: Stakes.
- Hyypä, Markku 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. PS -kustannus. Keuruu: Otava.
- Jokinen, Arja & Juhila Kirsi 1996. Merkitykset ja vuorovaikutus: poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta. Tampere Yliopisto
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityön tekijänä ja asiakkaana. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi 2000. Neuvot ja pulmat lastensuojelukeskustelussa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suominen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino.
- Kalliopuska, Mirja 2005. Psykologian sanasto. Keuruu: Otava.
- Kemmis, Stephen 1994. Action research Teoksessa House T & Postlewaithe S (Eds) International Encyclopedia of Education jakso1Exeter - Elsevier.
- Kemmis, Stephen & McTaggart Robin 1988. The Action research planner. Deakin University Press.
- Kemmis Stephen & Wilkinson Mervin 1998. Participatory action research and the study of practice. Teoksessa: Atweh B, Kemmis S & Weeks P (Eds) Action research in practice. Partnership for social justice in education. London: Routledge.
- Kinnunen, Petri 1998. Hyvinvoinnin ruletti – tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kinnunen, Petri 1999. Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & Siisiäinen, M. (toim.) Haastava kolmas sektori.

Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

- Klap, Kaija 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Laaksonen, Sari & Kemppainen, Martti (toim.): Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukemista tekijöistä sijaishuollossa. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Koisti-Auer, Anna-Liisa 2002. ”Vaikka elämä oli välillä jo tosi kunnossa: Huostanottokriisin selvittely – Projektin loppuraportti. SOS-lapsikylä, Espoo.
- Korhonen, Anne. & Sukula, Seija 2004. Vauvaperhetyö. Juva: WS Bookwell.
- Kumpusalo, Esko 1989. Omatoimisuus, sosiaalinen tuki ja terveys. Teoreettinen analyysi ja väestötutkimus neljässä savolaiskylässä. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus. Sarja tutkimukset 5/1988. Helsinki: Lääkintöhallitus.
- Kuula, Arja 2000. Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Kylmä, Jari; Vehviläinen-Julkunen, Katri & Lähdevirta, Juhani 2003 Laadullinen terveystutkimus – Mitä, Miten, Miksi. Duodecim 119 609-615.
- Kylmä, Jari; Vehviläinen-Julkunen, Katri & Lähdevirta, Juhani. 2001 Vaikka elämä oli välillä jo tosi kunnossa”: huostanottokriisin selvittely – projektin loppuraportti.. Espoo: SOS - lapsikylä
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 12.7.2012
- Laki kunnallisista kodinhoitajista 1950.
http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1950/?_start=293&_end=264 Viitattu 12.4.2012.
- Laukkanen, Eila; Marttunen, Mauri; Miettinen, Seija & Pitkänen, Martti (toim.) 2006. Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Kustannus Duodecim. Hämeenlinna: Karisto.

- Lehtinen, Anna-Riitta & Peura-Kapanen, Liisa 2005 Kulutus nuoren velkaantumisen taustalla? Teoksessa Vox consumptoris – Kuluttajan ääni Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja (toim.) Johanna Leskinen, Hannele Hallman, Merja Isoniemi, Liisa Perälä, Taina Pohjoisaho, Erja Pylvänäinen. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus
- Lindgren, Astrid 1985. Eemelin kootut metkut Juva: WSOY.
- Linturi, Hannu 2003. Toimintatutkimus. Verkkoartikkeli/NexusDelfix.
http://nexusdelfix.intertix.fi/fi/sisalto/materiaalit/2_metodit/5_actix?C=61566&C:selres=61566. Viitattu 21.1.2013.
- Luomaa, Pentti 2002. Kouluterveydenhoitajan ammatillinen verkottuminen. Opinnäytetyö. Hoito-työn koulutusohjelma, terveydenhoitaja AMK. Helsingin ammattikorkeakoulu: HELSINK: Stadia.
- Mahkonen, Sami 2010. Lastensuojelu ja laki Helsinki: Edita.
- Mahkonen, Sami. 2003. Lastensuojeluilmoitus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino
- Miles H.B. & Huberman A.M. 1984. An Expanded Source Book Qualitative Data Analysis 2nd ed. Sage Thousand Oaks, California
- Määttä, Seppo & Ojala, Timo 1999. Tasapainoisen onnistumisen haaste. Johtaminen julkisella sektorilla ja Balanced Scorecard. 2. painos. Helsinki:Edita.
- Niemi, Helena 1999. Alvarit auttavat. Ensi- ja turvakotiliiton Alvari-perhetyö 10-vuotta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. Hämeenlinna: Karisto
- Nieminen, Hannele 1988. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus Teoksessa Paunonen, Marita & Vehviläinen- Julkunen, Katri. 1998 Hoitotaiteen tutkimus metodiikka Juva WSOY.
- Nopsa, Helsingin kaupunki, lastensuojelu, avohuollon sosiaalityö 2012.
http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/lastensuojelu/avohuollon_sosiaalityo/nopsa
a) Viitattu 22.4.2012
- Nurmi, Jari-Erik 2001. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja, noidankehiä Teoksessa P, Lyytinen. M, Korkiaskangas & Lyytinen.H.(toim.) Näkö-

kulma kehityspsykologiaan, kehitys kontekstissaan. 1-5 painos Helsinki WSOY.

Onnismaa, Jussi 2000. Ohjaava koulutus: liikkumista rajapinnoilla ja toimimista toisin. Teoksessa J.Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Jyväskylä: PS-kustannus.

Oranne, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä? lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry raportti 7 Tampere: Multiprint.

Paananen, Reija; Ristikari, Tiina; Merikukka, Marko; Rämö, Antti & Gissle, Mika 2012 Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkortti 1987 tutkimusaineiston valossa. Helsinki: THL:n Raportteja 521/2012

Paunonen, Marita. & Vehviläinen - Julkunen, Katri 1999. Perhe hoitotyössä: teoria, tutkimus ja käytäntö. Helsinki: WSOY.

Perkka-Jortikka, Katriina 2002. Työyhteisöjohtaminen – vastuuta ja motivointia puun ja kuoren välissä. Helsinki: Edita.

Pitkänen, Miia 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26, 2011pdf-tiedosto www.socca.fi Viitattu 22.2.2013

Pösö, Tarja 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Stakesin tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes

Raunio, Kyösti 2009. Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus Helsinki: University Press

Rissanen, Pekka; Pitkänen, Sari & Arnkil, Robert. 2002. Oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Työelämän kehittämisohjelman projektien pysyvien vaikutusten arviointi. Helsinki

Rostila, Ilmari 2002. Tavoitelähtöinen sosiaalityö, Voimavarakeskeisen ongelmaratkaisun perusteet Jyväskylä: Kopijyvä

- Ruoppila Isto 2001. Johdanto lapsuudesta nuoruuteen Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas, Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulma kehityopsykologiaan, kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY
- Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki. Edita Prima
- Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen Helsinki: Edita Publishing
- Saaranen-Kauppinen, Anita; Rovio, Esa; Wallin, Anna & Eskola, Jari 2011. "Kaino löysi parin mutta jatkaa liikunnanharrastamista edelleen" – sosiaaliset suhteet ja liikunta-aktiivisuus Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos. Liikunta & Tiede 48/6 (s 19).
- Saari, Pirkko; Ruoppila, Isto & Korkiakangas, Mikko 1994. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto: Lahden koulutus- ja tutkimuskeskus.
- Seikkula, Jaakko 1996. Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009. Dialoginen verkostotyö Helsinki Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Esa Print.
- Sinkkonen, Jari 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Smith, Mark 2010. A Brief History of Residential Child Care Ethics. Scottish Journal of Residential Child Care 9 (2) s 2.
- Sosiaaliportti: saatavissa osoitteessa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi/FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/itsenaistuvanroolikartta/> Viitattu 4.3.2013.
- Suomen Laki I 2002. Näsänen, Minna. (toim.) 2002. Jyväskylä: Gummerus.
- Särkelä, Antti 2001. Välittäminen ammattina, näkökulma sosiaaliseen auttamistyöhön Tampere: Vastapaino.
- Takala, Annika 1998. Perhekeskusten perhetyö asiakkaiden ja työntekijöiden kuvaamana. Erityistason perheterapiakoulutuksen lopputyö. Tampereen täydennyskoulutuskeskus Seinäjoen toimipaikka ja Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopisto Ylivieskan toimipaikka.

- Thomas, Nigel 2002. Children family and the state. Decision-making and child participation .Bristol: Policy Press.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoimilta Tampere: Tampere University Press.
- Tonttila, Tuula 2006. Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys Tutkimuksia 272 Helsingin: yliopisto Käyttäytymistieteellinen tiedekunta Soveltavan kasvatustieteen laitos.
- Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.8 painos. Helsinki: Tammi.
- Vaahtera, Jussi 1993. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki, Ryhmätyö 3, 28–37.
- Vartiainen, Eija 2009. Konsultti kehittäjänä Teoksessa Seppänen-Järvelä Riitta & Karjalainen Vappu (toim.) Kehittämistyön risteysissä Jyväskylä Gummerus.
- Veijola, Arja 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön lasten kuntoutuksen kehittämisen tueksi toimintatutkimuksena avulla. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos, Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos, Oulun yliopisto yleislääketieteen yksikkö, Oulun yliopistollinen sairaala.
- Vesikansa, Sari 1988. Toimintaa nuorten kanssa: Perustietoa nuorisotyöntekijöille Helsinki: Kansalaiskasvatuskeskus.
- Viitasalo, Tarja 2000. Perhetyö lastensuojelun työmuotona. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 19.12.2012. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/.../12868/tviitasalo.pdf?>
- Vilén, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla Helsinki: Sanoma Pro.
- Virtanen, Petri 1995. Perhekeskeinen ajattelu yhteiskuntapolitiikassa ja lastensuojelun sosiaalityössä. Utopioita, illuusioita ja todellisuuskuvia. Pieksämäki: RT-paino.

Vuorinen, Risto 1998. R Minän synty ja kehitys.2.uudistettu painos. Porvoo: WSOY.

YK 1989. Lasten oikeuksien sopimus

http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus.

Ylitalo, Pertti 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi: Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Yli-Ruka, Laura 2006. Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Helsinki: Stakes. Työpapereita 15/2006.

LIITE 1: Nuoren suostumus haastatteluun

Hei!

Nuorten mielipiteet ovat tärkeitä!

Toivon, että voin haastatella sinua opinnäytetyöhöni, joka koskee perheiden kanssa tehtävää työtä teidän itsenne itsenäistymisen tueksi. Haastattelen sinua ryhmässä muiden nuorisokodin nuorten kanssa.

Mitä ryhmässä puhutaan?

Keskustelussa mietitään yhdessä esimerkiksi sitä, minkälaista tukea toivoisit vanhempien ja nuorisokodin yhteistyöltä silloin, kun sinulla on vaikeuksia kotona, koulussa tai kun sinulla on joitakin muita suuria ongelmia elämässäsi. Mitä aikuiset voivat tehdä nuorten auttamiseksi? Mitkä ovat hyviä tapoja olla avuksi ja tueksi? Mitä tukea tarvitset, vaikkei sinulla suuria ongelmia olisikaan, kun itsenäistyt omaan asuntoon.

Sinun mielipiteesi on tärkeä, koska nuoren ajatuksia ei voi kertoa kukaan muu kuin nuori itse.

Tarvitsen sinun lupasi

Keskustelu tapahtuu hiihtolomaviikonloppuna 24–25 päivä helmikuuta Vartiosaaressa. Keskustelu nauhoitetaan ja nauhoitustenpohjalta kirjoitetaan teksti. Nauhoitukset tuhoetaan, kun teksti on kirjoitettu. Keskustelussa ei kerätä mitään muita tietoja sinusta tai perheestäsi. Voit kertoa omista ajatuksistasi niin paljon kun itse haluat. Kaikki aineisto käsitellään nimettöminä. Tekstiaineistoa käytetään perhetyön kehittämiseksi nuorisokodissa. Aineistoa käytetään myös opinkäytetyöhön Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyön teen minä, Kristiina Karvonen.

Osallistuminen on vapaaehtoista mutta tärkeää

Osallistuminen keskusteluun on vapaaehtoista. Alla olevalla lomakkeella voit antaa luvan minulle haastatella sinua ryhmässä.

Haluatko kysyä jotakin.

Jos haluat lisätietoja tai joku asia jäi sinua mietityttämään voi kysyä sitä minulla.

Terveisin

Kristiina Karvonen

Suostumus, perheiden kanssa tehtävän työn kehittämisen ryhmäkeskusteluun Vartio-
saarella 25–25.2.2012

Osallistun ryhmäkeskusteluun

_____/_____/2012_____

paikka ja päiväys

allekirjoitus ja nimen selvennys

LIITE 2: Vanhemman suostumus nuoren haastatteluun

Hyvä vanhempi

Kannelmäen nuorisodissa on meneillään hanke, joka on opinnäytetyöni YAMK- tutkintoa varten Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Työllä etsitään uusia tapoja tehdä työtä sijoitettujen nuorten vanhempien kanssa. Tarkoituksena on tukea nuorten elämää ja mahdollistaa parhaassa tapauksessa muutto kotiin ja toisaalta tukea nuorten itsenäistymistään kun he muuttavat nuorisokodista lastensuojelun tukiasuntoon. Haluaisin saada selville, mitä nuoret itse ajattelevat perheiden kanssa tehtävästä työstä. Millaista tukea he haluavat mahdollisiin ongelmiinsa sekä mitä he ajattelevat tuen tarpeesta kun he itsenäistyvät nuorisokodista. Toiseksi haluan tietää, mitä sinä vanhempana toivot nuorisokodin ja perheen väliseltä yhteistyöltä jaksaksesi tukea nuorta itsenäistymään omaan elämään.

Olemme menossa hiihtolomaviikolla Vartiosaareen viikonloppuna 24–26.2.2012. Siellä on tarkoitus haastatella vanhempia päivällä yksitellen ja nuoria ryhmässä saunaillan jälkeen. Keskustelu äänitetään ja kirjoitetaan ääninauhojen pohjalta tekstiksi. Ääninauha tuhotaan, kun keskustelut on kirjoitettu. Tekstiaineisto litteroidaan ja tietoja käytetään toiminnallisessa kehittämistyössä nuorisokodissa, perheiden kanssa tehtävään työhön. Lisäksi aineistosta tehdään YAMK-opinnäytetyö Diakonia-ammattikorkeakoulussa.

Keskustelussa ei kerätä tietoja perheestänne, vaan puhutaan nuoren auttamisesta itsenäistymään yleisellä tasolla. Selvitys ja tutkimus raportoidaan niin, ettei kenenkään henkilöllisyys paljastu. Osallistuminen keskusteluun on vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin

Kristiina Karvonen

Suostumus. Lapseni on oikeutettu osallistumaan Perheiden kanssa tehtävän työn kehittämisen ryhmäkeskusteluun Vartiosaarella 24–26.2.2012

Haastattelu 25.2.2012

_____ Osallistun haastatteluun:

Vanhemman alekirjoitus ja nimen selvennys

LIITE 3: Vanhemman ilmoitus haasteluun osallistumisesta ja ohjelma

Hyvä vanhempi

Tulethan viettämään nuoren kanssa yhteistä aikaa Vartiosaaren Mäntyniemeen lauantaina 25.2.2012. kello 12.00. Vartiosaari sijaitsee itäisessä Helsingissä, Laajasalon ja Tammisalon kupeessa. Kokoa saarella on 82 hehtaaria, josta noin yhdeksän kymmenesosaa on kaupungin omistuksessa.

Vartiosaareen pääsee Herttoniemen metroasemalta kulkevilla busseilla 87, 88 ja 89 Reposalmentielle, josta on parisataa metriä hiekkatietä Reposalmeen. Reposalmessa teitä odottaa Jari Immonen, joka kuljettaa sinut veneellä Mäntyniemeen.

Ohjelma

Kuljetus Reposalmen yli Vartiosaareen kello 12.00

Kahvi

Yhteistä toimintaa ja tekemistä nuorten kanssa

Haastattelut

Päivällinen kello 15.00

Haastattelut jatkuvat (jos tarvetta)

Paluu Reposalmen yli noin klo 17.00

Ystävällisin terveisin

Kristiina Karvonen & Jari Immonen

LIITE 4: Teemahaastattelurunko vanhemmille

TEEMAHAASTATTELURUNKO VANHEMMILLE

1 Tämän hetken tilanne

- a. Kerro mieltä olet yhteistyöstä nuorisokodin kanssa tällä hetkellä?
- b. Koetko jonkin yhteistyötavan tarpeettomaksi?

2 Perhetyö

- a. Mitä perhetyö mielestänne on?
- b. Kerro millaista tukea haluaisit nuorisokodin tarjoavan sinulle?

3 Menetelmät

- a. Miten ja kuinka usein haluaisit, että pitäisimme perheeseen yhteyttä?
- b. Saatko työntekijöihin yhteyden, kun haluat?
- c. Kerro mitä ajattelet kotikäynneistä, joissa olisivat mukana nuori ja omaohjaajat?
- d. Millaisia yhteisiä tapaamisia haluaisit nuorisokodin järjestävän vanhemmille nuorille ja henkilökunnalle? Kuinka usein?
- e. Kerro mitä ajattele omaohjaajamenetelmästä nuorisokodissa?

4 Nuoren itsenäistyminen laitoshoidosta

- a. Miten ajattelet, että nuorta voi tukea hänen itsenäistyessään omaan asuntoon?
- b. Pidätkö mahdollisena, että nuori muuttaisi takaisin kotiin?
- c. Onko mahdollista, että suvusta tai lähipiiristä löytyy muitakin tukijoita kuin vanhemmat?

- d. Miten ajattelet että nuorisokoti voisi tukea nuorta ennen kuin hän muuttaa omaan asuntoon
- e. Voiko nuorelle rakentaa tukiverkoston hänen itsenäistymisen tueksi nuoren muuttaessa nuorisokodista?

Vanhempien ajatukset perhetyön kehittämisestä

- a. Millaisena näet nuorisokodin perheiden kanssa tehtävän työn tulevaisuudessa?
- b Mitä muuta tulisi huomioida työtä kehitettäessä?

LIITE 5: Nuorten ryhmähaastattelurunko

RYHMÄHAASTATTELURUNKO NUORILLE

Perhetyö ja tuki

Mitä ajattelette nuorisonkodin ja perheiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä?

Millaisia ideoita teillä siihen olisi?

Menetelmät

Mitä mieltä olette kotikäynneistä?

Millaisia yhteisiä (vanhemmat, sinä ja ohjaajat) tapaamisia haluaisit, että nuorisokoti järjestää?

Läheiset ja tuki

Minkälaista tukea haluatte nuorisokodin työntekijöiltä tässä ja nyt?

Millaista tukea haluaisitte perheeltänne nyt?

Entä myöhemmin, kun muutatte omaan asuntoon?

Onko teillä muita läheisiä kuin vanhemmat, jotka voisivat tukea itsenäistymistä nuorisokodista?

Onko jollain teistä tavoitteena muuttaa takaisin kotiin?

Millaista tukea ajattelette että siihen tarvitaan?

Mitä muuta haluaisitte perhetyöltä, kun sitä nuorisokodissa kehitetään?

LIITE 6: Perheiden kanssa tehtävän työn tuet yleisemmällä tasolla

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
a) Henkinen tuki	Emotionaalinen tuki	Perheiden kanssa tehtävä työ
välittäminen		
läsnäolo		
luottaminen		
huumori		
empatia		
rakkaus		
yhteenkuuluvaisuus		
mukana eläminen		
itsetunnon vahvistaminen		
tulevaisuuden toivon vahvistaminen		
sosiaaliset verkostot		
kumppanuus		
Tiedollinen tuki	Informatiivinen tuki	
palveluohjaus		
yhteiset tavoitteet		
yhteiset sopimukset		
puhelut		
verkostotyö		
Toiminnallinen tuki	Sosiaalinen tuki	
koulutus		
kuljetukset		
harrastustoiminta ja muu aktivointi		
urheilutapahtumat		
yhteiset leirit ja ret-		

ket

Vertaistuki	Sosiaalinen tuki
--------------------	-------------------------

tapahotumat

keskustelut

läheiset

vertaiset

empathia

läheisverkostot

Psykologinen tuki	Sosiaalinen tuki
--------------------------	-------------------------

säännölliset keskustelut

terapeuttinen ulottuvuus

tunteiden purku

dialogisuus

Aineellinen tuki	Instrumentaalinen tuki
-------------------------	-------------------------------

raha

lääkkeet

ruoka

terveyspalvelut

LIITE 7: Menetelmiin sisältyvät tukimuodot

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
<p>tiedonkulku ja vuorovaikutus puhelimitse</p> <p>tiedonkulku, yhteisten tavoitteiden sopiminen, vuorovaikutus,</p> <p>empatia</p>	<p>Informatiivinen tuki</p> <p>Henkinen tuki</p>	<p>MENETELMÄ: Yhteydenpito, puhelut ja neuvottelut</p>
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
<p>avoimien avaimet ovet</p> <p>jalkapallo-ottelut</p> <p>seikkailut luonnossa</p> <p>keskustelut</p> <p>läheiset</p> <p>vertaiset</p> <p>empatia</p> <p>läheisverkostot</p>	<p>Toiminnallinen tuki</p> <p>Vertaistuki</p> <p>Sosiaalinen tuki</p> <p>Informatiivinen tuki</p> <p>Psykologinen tuki</p>	<p>MENETELMÄ: Yhteiset tilaisuudet</p>
<p>ammattiauttajan tuki</p> <p>ohjaus</p> <p>tunteiden käsittely</p>		

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	
itsetunnon vahvistaminen	Henkinen tuki	MENETELMÄ: Neuvonta ja palveluohjaus	
tulevaisuuden toivon vahvistaminen			
neuvotellen tehdyt suunnitelmat ja sopimukset	Informatiivinen tuki		
yhteiset tavoitteet			
yhteiset sopimukset			
palveluista kertominen, terveys ja mielenterveys päihdepalvelut			
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	
kotitapaamiset, säännölliset keskustelut		MENETELMÄ: Kotikäynnit ja psykologin tuki	
terapeuttinen ulottuvuus	Psykologinen tuki		
tunteiden purku			
dialogiset keskustelut			
itsetunnon vahvistaminen	Henkinen tuki		
tulevaisuuden uskon vahvistaminen			
empatia			
läsnäolo			

välittämien			
mukana eläminen kumppanuus			
yhteiset tavoitteet yhteiset sopimukset	Informatiivinen tuki		
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	
itsetunnon vahvis- taminen	Henkinen tuki	MENETELMÄ: Lähiverkos- ton rakentaminen	
tulevaisuuden toivon vahvistaminen			
välittäminen			
läsnäolo			
luottaminen			
huumori			
empatia			
rakkaus			
yhteenkuuluvaisuus			
mukana eläminen			
verkostotapaamiset	Informatiivinen tuki		
yhteiset tavoitteet yhteiset sopimukset			
läheiset sisaret	Vertaistuki		
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	
raha	Instrumentaalisuus	MENETELMÄ: Nuoren it- senäistymisen taloudelli- nen tukeminen	
ruoka			
kodin sisustamien			

välittäminen läsnäolo luottaminen rakkaus yhteenkuuluvaisuus mukana eläminen kumppanuus		
Henkinen tuki		
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
ohjaajien tapaamiset muuton jälkeen tulevaisuuden toivon vahvistaminen välittäminen ja kumppanuus	Henkinen tuki	MENETELMÄ: Saattaen vaihtaen sekä tukien jälki- huoltoon ja omaan asun- toon

LIITE 7 Perheiden kanssa tehtävän työn tuet yleisellä tasolla. **LIITE 8** Menetelmiin sisältyvät ja niihin sitoutuneet tukimuodot.

PÄÄLUOKKIEN YHDISTÄVÄ LUOKKA ON PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄ TYÖ NUORISKODISSA.

LIITE 8: Käytänne perheiden kanssa tehtävään työhön

KÄYTÄNNE PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄÄN TYÖHÖN

Kannelmäen nuorisokoti, 2013

TYÖTAPA

MUISTATHAN ETTÄ TYÖVUOROISSA ON TÄRKEÄÄ:

Kunnioittava kohtaaminen

Vuorovaikutustaidot

Tilannetaju

Tunteiden säätely

Ammatillisuus

SIIS ETHÄN...

Provosoidu, vaikka sinua provosoidaan

asetu nuoren tasolle, pysy aikuisena

kiroile, älä ole uhkaava

JA MUISTA ...

myöntää, kun olet väärässä

1 Yhteydenpito, puhelut ja neuvottelut

Puhelut

- Soitto torstaisin kaikille vanhemmille ja sopiminen nuorten kotilomista
- Soitto sunnuntaisin tai vaihtoehtoisesti maanantaisin vanhemmille kotilomien jälkeen.

Tiedustele, kuinka kotilomat ovat sujuneet.

Tapaamiset

Virallisia kokouksia on nuoren, nuoren vanhempien ja/tai huoltajien, sosiaalityöntekijän, nuorisokodin vastaavan ohjaajan ja omaohjaajan kanssa neljästi vuodessa, joissa päivitetään nuorten asiakassuunnitelmat.

Moniammatillisia tapaamisia on nuoren tarpeesta riippuen useampia vuodessa, niissä kohdataan muun muassa opettajat, opinto-ohjaajat, koulukuraattorit, nuorisopsykiatrian henkilökunta jne.

2 Yhteiset tilaisuudet, toiminnallinen tuki

Yhteiset tapaamiset neljä kertaa vuodessa.

1. Keväällä ennen vappua järjestetään simajuhla joko nuorisokodin sisätiloissa tai sään salliessa pihapiirissä.

2. Vanhemmat kutsutaan kesällä Vartiosaareen päiväksi viettämään nuorten kanssa aikaa ja seikkailemaan saarella. Nuorisokoti viettää joka kesä kesälomaviikon Vartiosaarella, jolloin ohjaajien työvuorot siirretään saareen ja nuorisokoti suljetaan viikoksi.

3. Syksyllä avoimien ovien päivä, jossa on tarjolla pientä purtavaa ja kaikki ohjaajat ovat työvuorossa. Vanhemmat, sukulaiset sekä muut läheiset voivat tavata nuortensa omaohjaajia ja viettää aikaa nuorten kanssa vaikka pelaamalla biljardia.

4. Ennen joulua kutsumme vanhemmat ja muut läheiset puurojuhliaan.

3 Neuvonta ja palveluohjaus

- Palveluiden neuvonta mm. päihde, mielenterveys-, elinkeino –ja työvoimatoimistot.
- Nuorten itsenäistymiseen liittyvä neuvonta opinnot, työ ym.

4 Kotikäynnit

Kotikäyntien tarkoituksena on nuoren ja hänen läheisiinsä (vanhemmat, huoltajat, sisarukset) tapaaminen ja välittömämpi työskentely heidän kanssaan pyrkimyksenä tukea heidän keskinäisiä suhteitaan. Tavoitteena on nuoren perusturvallisuuden tukeminen, nuoren tukiverkon vahvistaminen sekä traumaattisten tilanteiden terapeuttinen käsitteleminen yhdessä perheen jäsen kanssa. Tavoitteena on myös tukea nuorisokodin jälkeistä elämää vahvistamalla tukirakenteita ja tärkeitä ihmissuhteita.

- Kotikäynti nuoren siirtyessä nuorisokotiin
- Myöhemmin sovitusti, tarpeen vaatiessa

a) nuorisokodille yhteys perheenjäseneen tai -jäseniin

b) tilannekohtainen arvio siitä, kykeneekö nuori ja/tai perheenjäsen työskentelemaan

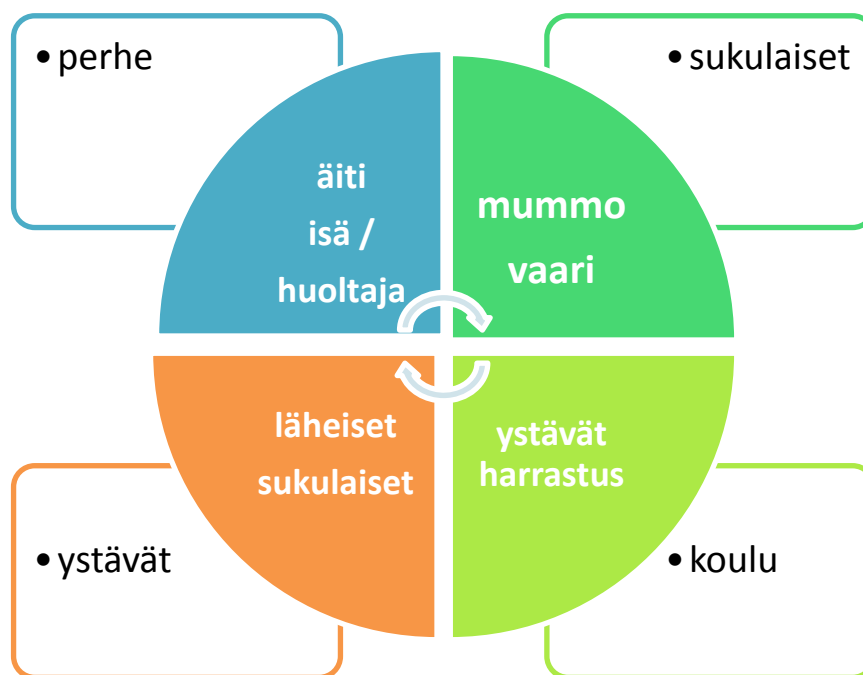
Kontraindikaatiot: vanhempi kieltäytyy yhteistyöstä nuorisokodin kanssa

5 Talouden suunnittelu ja tuki

Vanhempien ja nuorten raha-asioihin liittyvä neuvonta kuten nuoren toimeentulotukeen tai esimerkiksi velkojen maksamiseksi tehtävät suunnitelmat ja viikkorahan järkevän käytön suunnittelu ovat keskeisessä asemassa nuoren itsenäistyessä.

5 Lähiverkoston rakentaminen ja sosiaalisen verkoston tuki

Myönteiset ja läheiset ihmissuhteet ovat lapsen ja nuoren kehitykselle tärkeitä. Vuorovaikutus ja ihmissuhteiden jatkuvuus ovat kehityksen keskeisiä edellytyksiä. Nuorella on oikeus luoda ja säilyttää yhteys vanhempiinsa, sisaruksiinsa, sukulaisiinsa ja ystäviinsä. Verkostokartan avulla saadaan kuva nuoren ja perheen ilmisuhdekokonaisuudesta.

NUORI JA LÄHEISET, verkostokartta

NUORI PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ, verkostokartta

Verkostopalaveri on omaohjaajan, nuoren, nuoren perheen että nuoren verkoston kesken järjestettävä tilaisuus, jonka tarkoituksena on löytää uusia ratkaisuja ja näkökulmia nuoren itsenäistymisen tukemiseen laitoksesta ja nuoren tukemiseen yksinasumisessa. Verkostopalaveri tässä muodossa ei ole ongelmien ratkaisufoorumi vaan moniääninen, voimavararakenteinen ja tasavertainen keskustelufoorumi, jossa pohditaan millaista tukea ja millaisia ilmisuhteita nuori tulevaisuudessa tarvitsee aikuistumiseensa ja yksin elämiseensä. Voimavaraistavassa keskustelussa tulkitaan ja hyödynnetään myös nuoren kykyjä, taitoja, osaamista ja verkostoa nuoren pulmien ratkaisemiseksi ja tuen löytämiseksi.

Plussaa: Nuoren parhaaksi yhdessä toimiminen, nuoren itsetunnon vahvistaminen, tulevaisuuden poluttaminen yhteistyössä, tiedon jakaminen eri vaihtoehdoista, keskustelemaa ja vuorovaikutuksellista yhteistyötä.

7 Saattaen vaihtaen sekä tukien jälkihuoltoon ja omaan asuntoon

Nuori on tervetullut nuorisokotiin kyläilemään ja tapaamaan entisiä ystäviään sekä ohjaajia. Nuori voi myös kutsua omaohjaajan kylään. Nuorisokodin ohjaaja on myös siirtoniuvottelussa mukana, kun nuori siirtyy jälkihuoltoon ja omaan asuntoon.

8 Nuorten roolikartta, monikäyttöinen työväline

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä on kehitetty vanhemmuuden roolikartta, jonka pohjalta myöhemmin kehitettiin nuoren itsenäistymisen roolikartta. Lastensuojelulaitoksessa roolikarttaa voidaan käyttää esimerkiksi itsenäistymiskasvatuksen tukena. Roolikartan avulla hahmotetaan nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään.

Roolikartan avulla voidaan herättää keskustelua nuoren kanssa. Se sopii huolenpuheeksi ottamisen välineeksi nuoren ja vanhempien kanssa. Roolikartta sopii myös työvälineeksi hoito- ja kasvatusuunitiimaa tihtiessä.

Nuoren monet roolit

Kun nuoren kanssa käydään nuoren erilaisia rooleja läpi, työntekijä voi auttaa nuorta erittelemään tämän vahvuuksia ja hänen ongelmia, joissa nuori tarvitsee aikuisen tukea tai muuta vahvistumista. Työntekijä voi samalla konkretisoida, mistä asioista ja mistä syystä hän on nuoren kohdalla huolissaan.

Roolikartan käytön voi yhdistää erilaisiin työskentelymenetelmiin, kuten esimerkiksi ratkaisukeskeiseen ajatteluun. Positiivisen palautteen antaminen ja vahvuuksien esille nostaminen voimavaraistavat nuorta ja vievät työskentelyä myönteiseen suuntaan.

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-aluetta

Etiikan taulut nuorisokodin seinällä

On sanomattakin selvää, että se sijaishuoltoa ohjaavat arvot ja toimintaperiaatteet ovat merkityksellistä ennen kaikkea lapsille ja nuorille, mutta samalla myös heidän läheisilleen. Arvot vaikuttavat suoraan siihen, miten heitä kohdellaan sekä heidän hyvinvointinsa päivittäisessä elämässä. Arvoilla ja toimintaperiaatteilla on vaikutusta myös kyseisen yksikön henkilökunnalle, koko yhteisölle. Tästä syystä on erityisen tärkeää pohdita arvoja sekä avata ne koko yhteisölle. Näin toimimalla myös vahvistetaan yhteisön perustehtävää ja rakennetta.

YKSILÖLLISYYS JA TASA-ARVOISUUS

- samanarvoisuus
- yksilöllinen kohtelu
- tasapuolisuus
- oikeudenmukaisuus
- yksilöllisten tarpeiden ja
- ikätason huomioiminen

Nuorisokodin toiminta perustuu oikeudenmukaisuuteen ja tasapuoliseen kohteluun.

Kaikki ovat samanarvoisia, mutta nuoret kohdataan heidän yksilölliset tarpeensa ja ikätasonsa huomioiden.

TURVALLISUUS

ammattillisuus, yhteiskunnan sitovat säännöt, normit ja arvot - niihin ohjaaminen ja niiden noudattaminen

- aikuisjohtoisuus
- omahoitajuus
- jaettu vanhemmuus
- kokemus välittävästä aikuisesta
- omiin tekoihin katsomatta

Nuorisokodin toimintaa ohjaavat yhteiskunnalliset säännöt ja normit.

Lapsia ohjataan toimimaan niiden mukaisesti.

Henkilökunnan monialainen ammatillisuus omine tietotaitoineen ja

sen avoin jakaminen työryhmässä luovat nuorelle turvallisen kasvuympäristö

Epilaballe

Suhtautuminen

9/2.10/17

HOIDOLLISUUS

huolenpito ja arki

ammatillinen kiintymyssuhde

psykologisen hoidon mahdollistaminen

turvalliset, terveet aikuisenmallit

Nuorisokodin toiminta lähtee tarpeesta vastata lastensuojelun haasteisiin ja kyvystä tarjota pitkäaikaista, korjaavaa hoitoa huostaan otetuille, traumatisoituneille ja psyykkisesti oireileville nuorelle. Nuorisokodin kodinomaiset olosuhteet luovat perustan hoidollisuudelle. Hoitava arki sääntöineen ja rajoineen, sekä aikuisjohtoinen toiminta ovat keskeinen osa nuoren hoitoa. Tämä pitää sisällään niin perushuolenpidosta kuin koulusta ja harrastuksista huolehtimisen. Kotiutuminen nuorisokotiin ja mahdollisuuden antaminen psykologisen hoidon onnistumiselle mahdollistuvat.

SUVAITSEVAISUUS

- erilaisuuden hyväksyminen ja kunnioittaminen sekä siihen ohjaaminen
- erilaisten taustojen ja voimavarojen ymmärtäminen oman identiteetin löytämiseen kannustaminen
- Nuorisokodissa kunnioitetaan toista ihmistä ja tämän tapoja sekä taustoja, huolimatta sen haasteellisuudesta. Kunnioitamme ja ymmärrämme yksilöiden erilaisuutta sen kaikissa muodoissa.

Etiikan taulujen kuvat Tiina Kivinen